VIMARANIS

MONVMENTA HISTORICA

A SAECVLO NONO POST CHRISTVM

VSQVE AD VICESIMVM

IVSSV

VIMARANENSIS SENATVS

EDITA

PARS I

MUNICIPALIDADE DE GUIMARÃES

VIMARANE

EX TYPIS ANTONII LUDOVICI DA SILVA DANTAS

MDCCCCVIII

VIMARANIS
MONVMENTA HISTORICA

VIMARANIS

MONVMENTA HISTORICA

A SAECVLO NONO POST CHRISTVM

VSQVE AD VICESIMVM

IVSSV

VIMARANENSIS SENATVS

EDITA

MUNICIPALIDADE DE GUIMARÃES

VIMARANE

EX TYPIS ANTONII LUDOVICI DA SILVA DANTAS

MDCCCCVIII

VIMARANENSI SENATVI

AC

CLARORVM VIRORVM COETVI, CVI VVLGO NOMEN

SOCIEDADE MARTINS SARMENTO

IOANNES GOMES DE OLIVEIRA GUIMARÃES

ATANAGILDENSIS ABBAS

HOC OPVS

ADDICIT, DEVOVET.

LECTORI

Hinc opus, cui titulus *Vimaranis Monvmenta Historica,* a municipali senatu iampridem decretum, in lucem edere incipimus. Cuius editionis causam ordinemque praestat exponere.

A. d. VI Id. Nou., anno millesimo octingentesimo quadragesimo septimo, ut omnes municipales senatus res maioris momenti in singulis municipiis suis gestas in librum referendas curarent, ne patrios annales cognoscendi copia posteris deesset, publica auctoritate sancitum est. Quod decretum multum abfuit, ut illo impenso studio exciperetur, quo par erat.

Municipales senatus librum quidem, in quo annales scriberentur, sibi comparauerunt, atque multi eorum — non autem omnes — consilia uirorum, qui hoc munere fungerentur, creauerunt. Sed haec consilia honestum mandatum parui fecerunt, nec satis a senatibus, ut conficerent, sollicitata sunt: unde breui factum est, ut decretum illud publicum fere esset obliuioni datum.

AO LEITOR

A obra *Vimaranis Monvmenta Historica,* ha muito resolvida, começa hoje a publicar-se; incumbe-me por isso dar os motivos d'esta publicação e expôr o plano que segui.

A portaria de 8 de novembro de 1847 impoz a todas as camaras municipaes o encargo de consignar em livro especial os factos mais importantes, que se dessem nos respectivos concelhos, a fim de que a posteridade tivesse á mão os elementos necessarios para fazer a historia da nação; póde porém affirmar-se afoutamente que os bons desejos do poder central não encontraram o acolhimento de que eram merecedores.

As camaras adquiriram o livro que devia constituir os seus *Annaes;* nomearam, nem todas, uma commissão que se occupasse d'este especial encargo; estas porém não tomaram em devida conta o commettimento honroso que lhes fôra confiado e pela sua parte aquellas esqueceram-se de recommendar com a precisa insistencia a execução da referida determinação superior, que dentro em pouco quasi se teve por não existente.

Cum ciuilis disciplinae instauratio ab anno millesimo octingentesimo quinquagesimo primo auspicata meliorem corporalium commodorum statum afferret, municipales senatus, exemplum fortasse de summis reipublicae magistratibus capientes, electores aliquot, uias semitasque faciendo uel reficiendo, quae maioris pretii fundos aliquorum ciuium suae administrandi rationi aduersariorum facerent, ambire antiquius habuerunt, quam res municipiorum sibi commissorum memoriae tradere.

Operosis de hac re inquisitionibus factis, sic comperimus: in centum uiginti municipiis decretum ne coeptum quidem exsecutioni mandari; in undecim aliis aliquantum ad id elaboratum esse, in iis maxime, quae uulgo Bouças et Horta dicuntur, quorum alterum nihil ultra annum millesimum nongentesimum in librum retulisse, alterum annales sub prelo habere; in septem uero uix librum comparatum et consilia creata. De reliquis autem centum quinquaginta sex continentis adiacentiumque insularum municipiis, cum publice inquisissemus, nihil exploratum habere potuimus; ut ab omnibus his municipalibus senatibus, si forte paucissimos excipias, decretum prorsus praetermissum uideatur.

Nusquam, quod sciamus, prae-

Com o movimento da *regeneração* em 1851, que fomentou os melhoramentos materiaes do paiz, os municipios seguiram, quiçá, o exemplo que do alto lhes era dado; as camaras tiveram por mais urgente o cuidado d'angariar algum eleitor, construindo ou reparando qualquer caminho ou carreiro, que valorisasse a propriedade do recalcitrante ás ideias administrativas e politicas dos edis e puzeram de parte o dever de transmittir á posteridade, em livro especial, a historia do municipio cuja gerencia lhes foi entregue.

Consegui averiguar que em 120 municipios não teve começo d'execução a referida portaria; em 11 alguns trabalhos se fizeram, sendo das camaras mais assiduas em consignar no livro dos *Annaes* os factos mais importantes a de Bouças e a da Horta, das quaes a primeira ainda em 1900 fez o ultimo registro e a segunda tem na imprensa para publicar os seus *Annaes*; em 7 apenas se adquiriu o livro e nomearam as commissões e nada mais se fez. Dos restantes 156 municipios do continente e ilhas adjacentes nada pude averiguar não obstante as informações que officialmente solicitei, sendo por isso de conjecturar que para estas camaras foi, com rarissimas excepções, lettra morta a portaria de 8 de novembro de 1847.

A' excepção de Lisboa, Coimbra

terquam Ulyssiponae, Conimbrigae Portucaleque, municipales senatus monumenta in tabulariis suis condita, quae municipiorum et cunctae Portugalliensium gentis memoriam illustrarent, sumptibus propriis typis ediderunt. Vix aliqui uiri, patriae amantes uel doctrinae huius studiosi, speciales de municipiorum suorum rebus commentarios, haud multos tamen, confectos ediderunt.

In Vimaranensi municipio non aliter se res habuit, ac in plerisque reliquorum; creato namque uirorum consilio, qui annales conficerent, nihil amplius est factum.

Quod uix ignoscendum peccatum ut tandem emendaretur, municipalis senatus, postridie Non. Apr., anno millesimo octingentesimo nonagesimo octauo, hanc subpraesidis Antheri Campos da Silva rogationem accepit:

« Municipiorum omnium Portugalliensium plurimum rerum gestarum monumentis ualet profecto uetus hoc Vimaranense municipium; ut aetatum eius florentissimarum scientia ad memoriam totius Portugalliensium gentis illustrandam maxime conferat.

Priscorum priuilegiorum immunitatumque, quibus fulsit, notitia, praeterquam quod de moribus temporum illorum nos certiores facit, res etiam adeo eximias memorabilesque attingit, quae in tabulariis neglegenter iacere minime debeant.

Sed pretiosa monumenta, quibus priora eius tempora nobis innotescere possunt, in publicum archium olim delata, ab oculis oblituerunt, nec amplius in lucem uenient, nisi quis antiquitatis inquisitor pro rei necessitate ea ad aliqua ea

e Porto, não sei que outras camaras fizessem imprimir, a expensas proprias, quaesquer trabalhos ou documentos existentes nos seus archivos, que elucidem a historia do respectivo municipio e a do reino; existem monographias, não muitas, d'alguns concelhos, organisadas e publicadas por algum amigo da sua terra, ou por algum apaixonado semelhantes estudos.

Em Guimarães succedeu o mesmo que na grande maioria dos concelhos do paiz; nomeou-se a commissão organisadora dos *Annaes* e nenhuns outros trabalhos se realisaram.

Esta lacuna imperdoavel procurou remi-la a seguinte proposta do vice-presidente da camara, dr. Anthero Campos da Silva, apresentada e approvada em sessão de 6 de abril de 1898:

« Entre os municipios portuguezes impõe-se á consideração historica o velho senado vimaranense. O estudo da existencia das suas primeiras epocas é tão notavel que se torna um poderoso elemento d'elucidação para a historia geral da monarchia.

Os seus antigos foros e regalias dão-lhe uma nobreza tão graduada que o seu conhecimento, além de servir d'auxilio para determinar a sociedade d'então, constitue uma serie de factos tão curiosos e interessantes, que não podem permanecer hoje com tão revoltante desleixo sepultados nos archivos.

Os preciosos documentos que lhe definem a vida n'esses primeiros periodos, transportados para a Torre do Tombo, ahi se afundaram e nunca mais virão á publicidade, a não ser que algum investigador, por necessidade historica,

pita dilucidanda petat, uel municipalis hic senatus, causam suam agendo, decernat, ut in historicam seriem contexta edantur.

Quod si rogatio mea, ut tanta monumenta ex obliuione reuocentur, senatui placuerit, nihil singulare molietur; exempla enim municipii Ulyssiponensis eorumque quibus uernacule Serpa et Mesão-frio sunt nomina, et aliorum habemus, quae commentarios annalesue suos conficiendos iam curauerunt.

Quos singulares municipiorum commentarios Oliveira Martins aliique praeclari uiri magni faciunt. Et insuper a d. VI Id. Nou., anno millesimo octingentesimo quadragesimo septimo, ut municipales senatus libros conficerent, in quibus maiores res praesentis aetatis scriberentur, publice decretum est.

Si res municipii omni memoria gestas posteris trademus, omnibus nos non solum ad ea curanda, quae ad corpus pertinerent, sed etiam ut litteratis satisfaceremus, mandatum accepisse, perspicuum erit.

Quibus perpensis, ita censeo:

I. Ut Vimaranensis senatus omnia, quae de municipio sint, monumenta, etiam quae in publico archio, quod uulgo Torre do Tombo uocatur, condita sint, et quaecumque inueniri possint, in uoluminibus digesta sub titulo *Annalium Vimaranensis Municipii* edi iubeat;

II. Ut in municipalium impensarum ratione ad hanc editionem ducenta millia regalium singulis annis statuantur;

III. Ut coetui, cui uulgo nomen Sociedade Martins Sarmento, huius operis exsecutio offeratur, quippe cuius natura his rebus optime congruat.»

Eius coetus autem moderatores, a. d. XVII Kal. Mai., anno millesimo octingentesimo nonagesimo octauo huic rogationi obsecuti, exsecutionem illam nobis mandarunt. Quod honorificum munus, quamquam uiribus maius, non recusauimus; atque opus, monumenta, quibus *Annales Vimaranensis Muni-*

tenha de procurar um ou outro ponto a elles referente, ou que esta municipalidade, tratando de causa propria, resolva fazê-los historiar.

Approvando a camara esta minha tentativa de fazer resurgir tão importantes diplomas, não fará uma innovação, apenas seremos continuadores do que muitas tem estabelecido, fazendo narrar as suas memorias historicas ou os seus annaes, como é a de Lisboa, Serpa, Mesão-frio, etc.

Além de nos apreciar homens como Oliveira Martins encarecendo estas monographias locaes, temos o poder superior que em portaria de 8 de novembro de 1847 ordena a creação d'um livro em taes condições, que representará os verdadeiros annaes da vida contemporanea dos municipios.

Biographando emfim desde as mais afastadas eras, que se puder alcançar, esta entidade administrativa, teremos comprehendido que a nossa missão não se limitou só aos melhoramentos materiaes, mas que pretendemos tambem satisfazer a população culta d'este concelho.

Estas reflexões levam-me a propôr:

1.º Que a camara de Guimarães mande publicar todos os seus documentos, incluindo os que existem na Torre do Tombo e das eras mais remotas que se puder obter, formando volumes denominados *Annaes do Municipio de Guimarães*;

2.º Que se insira no orçamento uma annuidade de 200$000 reis para custear as despezas que provierem d'esta publicação;

3.º Que a execução d'este trabalho se offereça á Sociedade Martins Sarmento, visto que a sua indole se harmonisa bem com o assumpto d'esta proposta.»

Em 15 do referido mez d'abril de 1898 a direcção da Sociedade Martins Sarmento acceitou o encargo, que lhe era solicitado, incumbindo-me da sua execução; não recusei esta honrosa missão e, não obstante a carencia de dotes para a cumprir como era mister, puz mãos á obra, começando por reunir os do-

cipii conficeremus, colligendo, aggressi sumus.

Hoc autem opus, cuius titulus *Vimaranis Monumenta Historica Latina et Portugalliensia a saeculo nono usque ad uicesimum iussu Senatus Vimaranensis edita* propositum nostrum satis declarat, monumenta, quae, patrias memorias uersando et publica priuataque tabularia collustrando atque scrutando euoluendoque, ubi aliquam notitiam rerum in Vimaranensibus finibus, non solum qui nunc sint, sed etiam qui olim fuerint (qui in tabula huic operi annexa descripti sunt), gestarum, a medio aeuo usque ad nostram aetatem litteris mandatam, nouissemus uel coniecissemus conditam esse, colligere potuimus, complectitur.

Monumenta autem, quae inuenimus, usque ad annum millesimum ducentesimum quinquagesimum octauum exarata, cum iterum de publicis uectigalibus, ne interuerterentur, regia auctoritate passim inquisitum est, quacumque de re in eis agatur, omnia in lucem edimus. Ex eis uero, quae post hoc tempus exarata sunt, ea sola, quae nos quodammodo de oppidi municipiique constitutionis et administrandi rationis mutationibus edoceant, excerpimus; nec tamen ea neglegimus, quae, licet de totius Portugalliensis populi rebus sint, Vimarane tamen scripta sunt.

cumentos, que deviam formar a collecção dos *Annaes do Municipio de Guimarães.*

N'esta obra, cujo titulo: *Vimaranis Monvmenta Historica a saecvlo nono post Christvm vsqve ad vicesimvm ivssv Vimaranensis Senatvs edita*—abrange o intuito que a determinou, vão inseridos os documentos, que consegui reunir, manuseando os volumes da historia patria, percorrendo, perscrutando e revolvendo os archivos publicos e particulares onde sabia e presumia existirem monumentos, que desde a edade media se referiam ao territorio vimaranense, não só ao que actualmente constitue o concelho, mas a todo aquelle que outr'ora formou o seu alfoz e que a carta corographica, que acompanha esta obra, indica.

Até á data das segundas Inquirições geraes, 1258, publico todos os documentos que colligi, qualquer que seja o assumpto de que se occupem. Desde esta data por deante só aproveito aquelles que de alguma maneira nos elucidam sobre as modificações, que soffreram na sua constituição e governo a séde e o concelho, não desprezando todavia os que, embora se occupem da historia geral da nação, se exararam em Guimarães.

Opus autem, ratione temporum Alphonso Henrici priorum regiarumque domorum habita, in partes quinque diuidimus; quarum primam et secundam latine, eo quod fere omnia publica monumenta usque ad regem Dionysium latino sermone plus minusue barbaro scripta sint, reliquas autem uernacule inscribimus.

Hae autem partes ita inscribuntur:

Prima «Monumenta usque ad regiminis Alphonsi Henrici initium exarata complectens»;

Secunda «Monumenta ab initio regiminis Alphonsi Henrici usque ad obitum Ferdinandi exarata complectens»;

Tertia «Monumentos exarados durante a dynastia Joannina»;

Quarta «Monumentos exarados durante a dominação hispanhola»;

Quinta «Monumentos exarados durante a dynastia brigantina».

Praeter omnium capitum indicem, quem in extremo opere ponimus, non alienum esse putamus alterum principalia hominum locorumque nomina in monumentis commemorata complectentem in extrema secunda parte ponere, quo facilius paginae, ubi de eis mentio fiat, inueniantur.

Ne cui monumenta a Regia Artium Academia in pretioso amplissimoque opere, cui titulus *Por-*

Divido a obra em cinco partes, tomando em consideração os tempos anteriores a D. Affonso Henriques e as dynastias regias; a primeira e a segunda com o titulo em lingua latina por isso que até el-rei D. Diniz os documentos publicos são escriptos, quasi totalmente, em latim, mais ou menos barbaro; as outras partes com os titulos em portuguez.

Estas divisões inscrevem-se:

Pars. I — Monumenta usque ad regiminis D. Alphonsi Henrici initium exarata complectens.

Pars. II — Momumenta ab initio regiminis D. Alphonsi Henrici usque ad obitum D. Ferdinandi exarata complectens.

Parte III — Monumentos exarados durante a dynastia Joannina.

Parte IV — Monumentos exarados durante a dynastia hispanhola.

Parte V — Monumentos exarados durante a dynastia bragantina.

Além do index geral, que acompanhará a obra, julguei conveniente dar, no fim da segunda parte, um index remissivo dos principaes nomes proprios e de todos os toponymicos, mencionados nos documentos, para facilitar a consulta dos estudiosos.

Não se julgue descabida a inserção dos documentos já publicados na obra da Academia Real das

tugalliae Monumenta Historica (quod in omnibus imitari conati sumus), iam edita hic frustra edi uideantur: non enim satis causae est, cur Vimaranensis senatus propositum leuiter curemus; imo uero monumenta illa hic iterum edi maximo usui lectoribus fore nobis uidetur, cum non omnes opus illud haud paruo parabile legere possint, neque aequum est, ut aliquid, quod ad Vimaranensis municipii memoriam illustrandam pertineat, uel honori laudique sit Portugalliensium gentis incunabulis, omittatur.

Vimaranensis autem lector non profecto dolebit, quod paullo plures teruncii in hanc editionem insumantur, quippe cui — ait Albertus Sampaio — res annis plane oblitteratas, quae ad parochiam, haud raro ad ipsam uillam suam pertineant, collectis editisque omnibus illis priscis monumentis, quae magnam patriae partem referant, in lucem reuocari iucundissimum sit.

Superest, ut summam senatus consultorum, quibus uiuendi genus moresque Vimaranensium melius cognoscantur, in hoc opere non praetermitti significemus. Quibus dictis, operis ratio satis explicata nobis uidetur.

Ut uita uiresque ad mandatum perficiendum suppetant, nobis in

Sciencias *Portugaliae Monumenta Historica;* não ha razões bastantes que me obriguem a pôr de lado o intento da deliberação camararia, antes me parece summamente proveitoso para o leitor reeditá-los aqui, porque nem todos poderão compulsar uma obra de não facil acquisição e não era justo deixar de reunir quanto elucida a historia vimaranense e traz honra e gloria ao berço da monarchia.

O leitor vimaranense não chorará certamente as mealhas gastas a mais com esta resolução; para este, diz-me o meu amigo dr. Alberto Sampaio, «será um encanto a revelação de tradições, totalmente apagadas, relativas á freguezia e não poucas vezes ao casal em que vive, que lhe fornecem a reunião e publicação de todos esses velhos documentos, onde está um bom pedaço da nossa patria.»

Resta-me dizer que não omitto o extracto das resoluções camararias e quanto possivel pelos proprios termos em que foram tomadas, que possam servir para o cabal conhecimento do viver do povo vimaranense e assim deixo exposto quanto me pareceu necessario para explicação do plano que adoptei.

Oxalá tenha força e tempo para rematar o encargo, que me foi com-

optatis est poetae uersuum memoribus:

> «Eu d'esta glória só fico contente,
> «Que a minha pátria amei e a minha gente.»
>
> (A. Ferreira.—*Aos bons engenhos*).

Atanagilde, anno MDCCCCVIII.

ABBAS

Ioannes Gomes de Oliveira Guimarães.

mettido; é o voto que faço, porquanto

> Eu d'esta gloria só fico contente,
> Que a minha terra amei e a minh[illegible]
>
> (*Aos bons engenhos*, Dr. A. Ferreira).

Tagilde, 1908.

João Gomes de Oliveira Guimarães.

PARS I

MONVMENTA VSQVE AD REGIMINIS ALPHONSI HENRICI INITIVM EXARATA COMPLECTENS

I

Ex antiquo libro regestorum Collegiatae Vimaranensis Livro de D.ª Mumadona, *sic dicto, descripsimus.*

870

KARTULA DE SANCTO MICHAELE DE NEGRELLUS

Domnis inuictissimis ac triumphatoribus gloriosissimorum martirum uirginum et confessorum sancti michaeli archangeli sanctorum adriani et natalie Sanctorum sixti episcopi Laurenti archidiaconi Sanctorum cosmas et damianos Sancti donati presbiteri Sancti saluatoris et reliquias eorum corum baselica sita et fundata est in villá negrelus territorio bracarensis urbium portugalensis secum sancte marie subtus mons cauallus prope riuulum haue. Et ego indignus et peccatores flomarico et coniuge mea Gundila. scelemondo et uxorem mea astragundia. edificauimus sub uno consilio et cum dei adiutorio et per sanctificationem Gomados dei gratia episcopus. edificauimus istius domum in nostra villa que presimus cum cornam et albende Adefonsus principem et comite lucidii vimarani. et sacrauimus eam cum ipsos dominos Gomadus episcopus. et ordinauit nobis ipse episcopus que fecesemus ei date et ingenuassemus eam pro remedio animabus nostris. et dedimus ei in circuitum ipsa ecclesia pro sepultura [illegible] secundum canonica senten[illegible] docet et pro toleradura fratrum in circuitum et quanto nobis tribuimus. et unus cum alios unum consilium [illegible] testamentum. qui spontanea morte corporea de hoc seculo [illegible] uita humana transferuntur animas qualis namque illuc semper uenire considera. quia hic ad bona ad ienera morte de hoc seculo. et enim dominus dicens. edate et dabitur uobis. illic omnia que in hunc mundum ad usum hominis conferuntur adeo credemcia corde et corpore per ita domini semper in uenationem *(sic)* tuam mens ista permaneat pro his ut memorie sumamus pro uestro sufragio apud deum dominabit omnia ordinantur. praesta domine ut semper in uenerationem tuam omnium et desiderate eterne uite. Istoque apostolica percurrere cursum legitur iam supradictus flomaricus et Gundila. scelemondo et astragundia. cum omnibus adespliuit. Concedimus uobis dominis nostris iam supranominato ipsius locis cum suis dextros et corporalibus secundum illum edificauimus cum integritatibus suis. et adicimus ibidem cruce calsa calicem libros ordinum comitus et passio sancti christoforis casas cubos cubas et omnia edificia cum intrinsecus suis que ibidem est. concedimus ad ipsius locis et presbiteros et fratres qui in uita sancta perseuerauerint tam propinquis quam extraneis que in uita monastica perseuerauerint habeant et possideant pro remedio animas nostras perpetuo uindicet omnia istis que in testamento resonant. et in die sancti michaelis que est repromissionis noster ipso die memorie nostre scient in memoribus eorum unde mercedem accipient ante tribunal domini nostri ihesu christi. et quod hunc non sciat monacus uel quelibe generis uendendi aut donandi non ad rex non ad comite non ad episcopo non [illegible] non liceat uendere nec [illegible] nisi tantummodo sacerdos uel ex generis noster habeat et possideat. et qui hunc factum nos-

trum ausus fuerit irrumpere. in primis sedeat excommunicatus et a deo separatus et descendat super illud qui talia commiserit quod descendi super datan et abiron. et sodoma et gomorra uiuos terra illos absorbuit. et qui talia commiserit non resurgat cum iustis sed cum impiis et sceleratos. et insuper pariat isto que in testamento resonat im duplo perpetim habiendum. Facto series testamenti notum die quod erit III° Idus februarii. Era DªCCCCªVIIIª. Fromaricus et gondila scelemondo et astragundia in hac series testamenti manus nostras roboramus.

Ansila presbiter test. — Viliulfus presbiter test. — Tagius test. — Selmirus test.

Ebreguldus test. — Sensol test. — Groualo test. — Tanagildus test.

Besnace test. — Monderico test. — Amando test. — Belmirus test.

Palmatius presbiter notuit.

Vide *Portvgaliæ Monvmenta Historica, Diplomata et Chartæ*, documento n.º 5 (1).

II

Ex libro regestorum Collegiatae Vimaranensis, Livro de D. Mumadona *sic dicto, descripsimus.*

924

Carta de ecclesia de sancti michaelis archangeli de palatiolo

In dei nomine. Ego belesarius presbiter tibi gundesindus presbiter. Placuit mihi atque conuenit bone pacis uolumptas integroque consilio ut tibi iam dicto et ego supranominat[illegible]cerem tibi textus scripture uenditionis sicut et feci de ecclesia mea propria uocabulo sancti michaelis arcangeli que est fundata in uilla que uocitant palatiolo subtus monte sancta marta prope riuulo aue. uindo tibi ipsa ecclesia iam nominata. ipsa ecclesia superius nominata ab integrum cum suos libros. signo. uela. cruces. coronas. aras. reliquiarum. calices. patenas. et omnia sua ministeria. cellarios domos cum omnem suam introsicum *(sic)*. cupas. cupos. cathedras. lectos et omnem perfia quantus ad prestitum hominis est quantum ibidem potueritis inuenire. terras pumares. quod iacet iuxta ipsa ecclesia seu et illo uillare quod comparaui de onorico quomodo se leua de petra ederata que est in fontano sub ecclesia quomodo diuidet inter nos et agro de eigica et inde per uallo usque incruciliata exinde inde in directum per monte usque ad memoriales in terminos de figaretum et inde per ipsos terminos usque in patronello et inde per terminos inter palatiolo et uila sicca et inde per carraria antiqua usque se fige in petra ederata unde primum incoauimus. de ipso villare et ipsas terras que conclusimus uindo illum uobis omnia ad integrum cum omne sua prestancia extra terras et pumares de siterredo que ibidem iam definitum continet illum aliud omnia uindo eum tibi ad integrum cum omne sua prestantia quicquid in se continent et accepi de te pretio proinde III xᵉvᵘᵐ solidos gallicarios usui terre nostre et de ipso pretio apud te non remansi in penis sed omnia conplisti. ita ut ab hodierno die et tempore de meo iure sit abrasum ipsum que in carta taxabimus et in tuo iure

---

(1) Este documento, que nos dá conta da fundação e dotação da actual egreja parochial de S. Miguel do Paraiso, feita por Flomarico e sua mulher Gundila, Scelemondo e sua mulher Astragundia, tem, pela genuina lição que A. Herculano aqui nos dá, simples e clara interpretação; dispensa-nos porisso o conhecimento das lucubrações de J. A. de Figueiredo *(Nova Malta*, parte 1.ª, pag. 286) e de Sancta Rosa de Viterbo *(Elucidario*, Supp., vb. *Cornu)*, que, por errada leitura (Flomarico et conjugea mea. Gundila Scelemondo. et uxorem mea Astragundia), procuraram, com abundante copia d'erudição, explicar a supposta bigamia dos fundadores da egreja.

O toponymico *Negrelus* é hoje desconhecido na localidade. No meado do seculo XIV esta egreja e parochia haviam a denominação ora de S. Miguel de Negrellos, ora de S. Miguel do Inferno (Arch. da Colleg. de Guim., Livro dos Testamentos, fl. 154 v.º, e Liv. das Transacções, fl. [illegible] v.º), originada esta certamente do conhecido poço do Inferno existente no rio Ave, o qual por sua vez a receberia da profundeza que tem, e que prevaleceu até que o arcebispo D. Frei Bartholomeu dos Martyres a substituiu por S. Miguel do Paraiso. — *Sancte Marie*: provavelmente o cabeço denominado monte da Senhora, ou monte da Santa, situado a cavaleiro d'esta freguezia e já nos limites da de S. Jorge de Selho. — *Canallus*: nome hoje desconhecido, que nos documentos da edade media era dado á cadeia de montes, que se estendem desde o Ave, n'esta freguezia, até ao Vizella, na de Moreira de Conegos, como se vê dos documentos relacionados sob n.os [illegible] XII, XIII, XV, XVI, XVII, XXII, XXXI e XLII. — *Haue*: rio Ave, que limita a poente esta freguezia, cuja denominação anterior aos tempos medievos ainda hoje conserva.

et dominio sit traditum et confirmatum. ut quicquid exinde agere facere uel iudicare uolueritis libera in dei nomine habeas potestatem. Siquis sane quod fieri minime credo aliquis homo de parte mea uel de ex heredibus meis aut quiliue generis hominum uenerit uel uenero ad inrumpendum ista scriptura uenditionis que ego in iuditio post parte tua defendere non potuero auctus in uoce mea uel istius scripture tunc imfra uel infra pars mea partique tue ipsum que in carta taxabimus duplatum uel quantum ad te fuerit melioratum et tibi perpetim habitura. Notum die v° kalendas agusti. Era DCCCC^a^ LX^a^ II^os^. Belesarius presbiter in hanc scriptura uenditionis quem fieri uolui et religendo cognoui manu mea roboro.

Aloitus presbiter conf. — Uidragildus presbiter conf. — Hodoarius confessor conf. — Alderedus presbiter conf. — Gilemirus test. — Teodericus test.

Nunillo manu mea conf. — Donadeus ualeriz conf. — Uistremiri mondini test. — Recemondus test. — Atrauarius presbiter test. — Visaridus test.

Trasuildi conf. — Eldoigius test. — Toderedus test. — Uiliulfus ordoniz. — Adtina onorici test. — Astruarius diaconus scripsit.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 29 (1).

III

Hoc diploma invenimus in Vimaranensis Collegiatae perantiquo regestorum libro qui Livro de D. Mummadona *inscribitur, et in scrinio ejusdem collegiatae servabatur, nunc vero in Publico Archivo custoditur.*

(929)

CARTA DE CREXIMIRI QUOD FECIT RANEMIRUS REX

Ranemirus. Ermegildus et Mummadomna salutem. per huius nostre preceptionis serenissimam iussionem donamus atque concedimus uobis ad pro habendum villa nominata crexemir. que est secus fontano selio. territorio inter ambas aues. cum domis edificiis pomeriis uel omnia quicquid ad prestitum hominis est. ipsa villa per suis antiquis terminis uel omnes suas adiacentias quicquid ibidem sunt deseruientes. et diuidet ipsa uilla cum villa siluares villa candanoso et colgeses. omne quod superius nominauimus firmiter possideatis uos et omnis posteritas uestra. ut quicquid exinde facere uel iudicare uolueritis sit uobis et a deo et nobis data potestas. Notum die VIII° kalendas marcias. Era D^a^ CCCC^a^ LX^a^ IIII^a^. Ideo accepi de uos in ofretione pro ipsa villa lecto paleo integro et scala argentea de sole XXX^a^. Ranemirus hanc donationem manu mea confirmo.

Aloitus lucidi test. — Fredenandus ouecoz test. — Fredenandus alderotiz test. — Lucidus aloitis test. — Froila gundesindi test. — Nausti uandilani test. — Quotama cotemizi test. — Falcon muzana test.

Gresomarus didaci test. — Didacus fernandit conf. — Gundesindus eroni conf. — Ueremudus lucidi conf. — Recemundus diaconus test. — Vitiza presbiter test. — Gundesalbus diaconus test. — Ingladius rudesindi test.

Ataulfus frater que scripsit in ciuitate uiseo et pro teste manu mea conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 31 (1).

IV

Ex libro regestorum Collegiatae Vimaranensis qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, descripsimus.*

(949)

CARTA DE HEREDITATE DE SANCTA EOLALIA

In dei nomine. Ego Godon vobis domna

---

(1) Ainda hoje existe neste monte uma capella de S. Miguel o Anjo. *Palatiolo*, a quinta do Paço na freguezia de [illegible], da qual faz parte o monte de S. Miguel o Anjo, situado nas extremas d'esta freguezia e das de Vermil e Figueiredo. Este monte foi um *castro* e em [illegible] foi aqui encontrado um machado de bronze, que existe no museu da Sociedade Martins Sarmento. *Sancta marta*, nome dado a um cabeço do monte da Falperra. *Patronello*, o logar do Padornello na freguezia de Figueiredo. *figaretum*, *Memoriales*, *uila sicca*: desconhecidos.

(1) *Crexemir*, a actual freguezia de S. Miguel de Creixomil a qual se referem ainda outros documentos

mummadomna. Placuit mihi bone pacis uolumptas ut facerem uobis sicut et feci cartula de medietatem de omne mea hereditate que habeo in sancta eolalia de omnia quos obtinuit cum mea muliere gredo extra IIII^a que dedi ad domno gondesindo. de illas IIIes portiones incommunio uobis per medio. et extra mea quintana conclusa cum uinea. alio omnia uobis con[illegible] [illegible] eolalia tritico. Habeatis ipsam medietatem firmiter uos et omnis posteritas uestra ut quidquid ex ea facere uolueritis plenissiman habeatis potestatem. si aliquis uos pro ipsa medietatem calumniauerit que per iuditium diuindicare non ualeamus aut uos in uoce nostra pars nostre ad partique uestre ipsa hereditate cum cunctis praestationibus suis duplata uel quantum ad uos fuerit meliorata et uobis perpetim habiturum. notum die V^o kalendas septembris. Era D^aCCCC^a L^a XXX^aVII^a. Godon in hanc cartula concessionis manu mea conf. Honoricus test. Saborino test. Sauarico test. Damiro test. Danihel test.

[illegible]

X

Donationem hanc Ramirii II, Mummadonae ecclesiaeque S. Salvatoris Vimaranensi factam, sumpsimus ex antiquo libro regestorum Collegiatae S. Mariae Vimaranensis, Livro de D. Mummadona *sic dicto. Exscriptor codicis mendose aeram* DCCCCLXXXIX *scripsit ; nam Ranimirus usque ad annum 950 tantum vixit.*

[illegible]

CARTA DE VILLA MELLARES

In nomine domini. Ego Ranimirus superno inspiramine princeps. deuotionis mee uotus coram omni catholicorum cetu dicturus pius ille opifex mundorum cordium memorandus et deprecandus est que ubique uerus deus deorum micanti lumine lucet ut uultu placido uel [illegible] trare obtamus. et ideo in quo cepimus non debetur loqui prolixe ne fastidium audientibus ingeratur sed claro asceleri *(sic)* sermone [illegible] currere pauca de multis ut cumcta in audientium corda deueniat rei uel indaginem quod exordium habuit in primordiis. quod actu[illegible] titit in mediis. que due etiam consistere potuit consumatum in ultimis. Deinde in nomine [illegible] trinitas deus et homo cum spiritu sancto in[illegible]perabiliter iungitur. non aliter deus et aliter homo sed unus deus et homo ihesus chr[illegible] mediator dei et hominum equalis patri secundum diuinitatem et minor patri secundum hu[illegible] omnem hominem uenientem in hunc mundum et de quo lumine se propheta inlumit[illegible] [illegible] rabiliorum domine te patrem c[illegible] seruus Ranimirus tua dispositione huic r[illegible] indeptus elegi ex magnificentia nostra trib[illegible] in locum sancti saluatoris et sancte marie semper uirginis in loco predicto vimaranes ut contestarem tibi conlaza nostra mummadomna villa nostra propria mellares que est [illegible] du-rio cum suos uillares per terminibus antiquis utrarumque ripa durioo. Concedo uobis illa ad tuicionem ipsorum fratrum et sororum que sub [illegible] maranes. abeatis illa concessa ut possesa continuerunt ea auii uel genitores nostri. ita ut ex presenti die a nobis maneat concessa et [illegible] parte monasterii vimaranes et collaze nostre mummadomna integra et intemerata [illegible] nia quicquid infra se continet prestatione ut sit nobis hanc deuotio in remuneratione et [illegible]tolerationem ospitum aduenientum peregrinorum et pauperum que ibidem in [illegible] uita sancta perseuerauerint. ut memorie uestre ibi sit semper. Admonemus igitur et obtestantes quisquis fuerit ex propaco nostra per crucem domini necessarium fidei nostre de cuius passionem et ueram resurrectionem redempti sumus ut nullus uota nostra in aliquo disrumpi presummat uel quoquomodo confringendo inmutare audeat. Siquis sane temerarius et audax ad irrumpendum conauerit uenire [illegible]

Fontano selio: o rio de Selho. — *Ambas aues:* os rios Ave e Vizella. — *Siluares:* a actual freguezia de Santa Maria [illegible] — *Candanoso:* a freguezia de S. Tiago [illegible] — [illegible]

(1) *Sancta eolalia:* certamente a freguezia de Santa Eulalia de Barrosas, actualmente pertencente [illegible]

a capite de lucerna futuro prospiceam cum transgressoribus possideat penam. et hunc factum nostrum firmum et estabiliorem maneat cuncta per secula. Facta series testamenti x°v° kalendanus *(sic)* iunii. Era Dªccccªlªxxxªviiiª. Ranemirus serenissimus princeps hanc series testamenti tibi collaze nostre mummadomna a nobis factus et confirmatus.

Orraca regina conf. — Ordonius prolis regi conf. — Giluira deouota conf. — Sancius pignus regis conf.

Sub domini misericordiam Hermegildus iriensis episcopus conf. — Sub christi iussionem Rudesindus dumiensis episcopus — Sub imperio domini nostri ihesu christi Ouecus episcopus legionensis — Sub gratia dei dulcidius episcopus uisense conf.

Ueremũdus Rex conf. — Aloito lucidi test. — Nunus osoriz test. — Suarius gutieriz test. — Scemenus didaci test. — Rudericus gutieri test.

Pelagius gondesaluiz test. — Menendus roderici test.

Sub domini uirtutem Gundisalbus lucensis episcopus confirmo — Lucidus aloitiz test. Nunus sarrazini test. — Didacus arcediaconus test. — Sesnandus diaconus test. — Fernandus presbiter test. — Menendus presbiter notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º [illegible].

VI

Partitio bonorum inter Mummadonam viduam comitis Ermigildi et filios. Juxta apographum exemplar saeculi XIII ex chartophylacio Collegiatae Vimaranensis in Publicum Archivum delatum hoc edimus monumentum.

950

Sub christi inperio et indiuidue sancte trinitatis patris et filii et spirutu sancti. Nos Mummadonna simul cum filios meos Gunsaluus Didacus Ranimirus diaconus Onecha a deo uota D[illegible]us nunus et Arriane. Pari etenim consilio nostro coadunati fuimus in loco predicto uilla uocitata Vimaranes et adnuit uoluntati nostre ut mos uniuersse nationi terre fieret inter nos diuisio facultatum nostrarum ad confirmandas propagines nationum et euitandas hereses contemptionum. Igitur Ego supradicta Mummadonna a deo disposito parentibus precectum complenda coniunta sum in matrimonio uiro meo diue memorie Domno Ermigildo et generans ei proles iam prefatos dicessit ipse uir meus incedens uiam uniuersse carnis compleuit dies suos funtus offitio. Ac deinceps remanens Ego aduc in hac mortali carne ut superius diximus incoauuimus diuisione cum genitos a me filios. Accepi Ego Mummadonna villas trabelle et siluares quod iam tenebant filii mei in casamento a nobis concessas. Conpleto numero filiorum sex. et Ego in diuisione equaliter settima. Et quod residue fuerint ex ipsas uillas accepi Ego quinta tam pro me quam pro uiro meo et filii mei illas alias quatuor portiones in hereditate possidenda. Euenit in portione Mummadonna in illa quinta extra iam duobus prenuncupatis uillulis quod supra fecimus mentionem Acamantio in ripa Vhuliae Fraxino in ripa huliolae Eorulgii Sancta eolalia in ripa Auizelle Atanes suagio et monimenta et adiuntionibus de camanto sicut resonat in comellum genitori nostro Donno Ermigildo. Euenit in pars Gunsalui nesperaria chagra sauto de auac[illegible]tria et in farazone ratione qui fuit de donna Sarcuria. Euenit in ratione Didaci Turisi Castrellos Chira palatio de boruem Genece[illegible] Quireza Nocecho et Angorza. Euenit in portione Ranimiri diaconi Laustello Archa remedio [illegible]tum de mulieres cum adiunctionibus suis terras et pumares de sancto petro Vanat Vilia redi Verdulegio illa ratione que uobis incartauit Erbaltariz Sanctum Martinum manancos spinitello et quintanella qui sunt in centum cortes. Euenit in parte Onecha deuota Vimaranes cum suis abiacentiis [illegible] cum abiuntionibus suis Dorsum Varzena in ripa de durio Plato antile Cheresi tello in ripa limie sancto Martino de ebreos Mangunario in ripa de uarazone. Euenit in portione [illegible] cum abiuntionibus suis Fenali equo sancto cipriano cum abiacentiis suis Pala sanguinieto medio sancto de Sembregio Laratom et Pausata meliorata et fonsim. Euenit in pars Arriani Nouellas cum abiuntionibus suis Arauca Oliuaria palus Cernatella Muscosio Plazenti Jacinti de tamecha.

Et qui hunus ex nobis ad infringendum uenerit [illegible]

(1) [illegible]

portione in has villas desuper nominatas. Facta culmellus diuisionis Nonas kalendas Agustas. Era DCCCC[a] LXXX[a] VIII[a]. Munmadonna hunc culmellus diuisionis quod fieri iussi manu mea confirmo. [illegible] in hunc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Didacus in hunc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Ranimirus diaconus in hanc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Onecha deuota in hanc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Nunus in hanc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Arriane in hanc culmellus diuisionis manu mea confirmo. Christus. didacus presbiter Notuit Confirmauit Roborauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º [illegible].

VII

Astrulfus et Nomina famulos (malados?) *cujusdam presbyteri se constituunt. Singulare hoc pactum ex* Livro de D. Mummadona, *sic dicto, hausimus.*

950

Carta de sancto martino et de rio malo

Astrulfu et nomina vobis zamario presbiter et farega per hunc placitum nostrum uobis conpromittimus quomodo sedeamus uel habitemus in uestra casa et apud uos et in uestra villa et faciamus ibidem seruitio sicut facent homines bonos. et si in uestra casa fraudem fecerimus aut in uestra villa aut in uestro labore aut de nostro aut si in alia parte transire uoluerimus sine uestro mando aut sine uestra beneditione sicut in scriptura resona que sedeamus uestros seruus traditus post parte uestra et parte ecclesia sancti martini et insuper pariemus uobis x boues extra aliqua dilatatione et uobis perpetim. Facta placitus x"IIII[e] kalendas marcias. Era DCCCC[a] [illegible]. Astrulfu et nomina in hoc placitus manus nostras roboramus. D[illegible]. Ranemiro test. Eredo test. Aloito presbiter. Susana deuota test. Spanosendo test. Cidi presbiter test. Fafila presbiter scribsit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º [illegible].

VIII

Desumpsimus ex Livro de D. Mummadona.

9[illegible]7

Rex donno Ranemiro. De sancto iohanne de ponte cum adienticionibus suis

Svb imperio opificis rerum que unus in trinitate extat colendus atque glorificandus pater et filius et spiritus sanctus siue et honorem sancti saluatoris et genitricis earum sancte marie semperque uirginis uel omnium martyrum uirginum et confessorum que domino placuerunt quorum reliquie recondite sunt in cenobio nunccupato Vimaranes que est fundata ad radice montis latito inter duas amnes aue et auizella urbium bracarensis. Ego enim Ranemirus principem uobis domnis inuictissimis mundique triumphatoribus siue et uobis tie nostre domna mummadomna et fratribus atque sororibus uestris habitantibus huic loco. Damus atque concedimus uobis cenobio nostro nunccupato sancti ihoannis babtiste que est fundato ripa riuulo aue prope ponte petrina. damus [illegible] ipsum cenobium integrum cum omnis ornatus eorum uel cum cunctis adiacenciis et praestationibus suis ubique sunt tam de ista parte aue quam ex alia parte. et neminem promittimus que ibidem uobis disturbationem faciat nec inmodico. Siquis sane quod fieri minime credo aliquis homo hunc factum nostrum infringere temptauerit aut inmodico conaberit quisquis ille fuerit sit segregatus a corpus et sanguinis redemptoris nostri et insuper pariat quantum inde auferre uoluerit in quadruplo. et hunc factum nostrum plenissimam obtinet firmitatis rouorem longeba dierum. Facta scriptura testamenti notum die quod erit VI[o] Idus iunii. Era D[a]CCCC[a]

---

(1) *Sancta eolalia in ripa Auizelle:* a freguezia de Santa Eulalia de Barrosas(?).—*Atanes*, a freguezia d'Atães.—*Nesperaria*, a freguezia de Nespereira.—*Vimaranes*, hoje a cidade de Guimarães na parte em que foi fundado o mosteiro.—*Sancto cipriano:* a freguezia de S. Cipriano de Tabuadello(?).—Os outros nomes toponymicos mencionados no documento são fora do concelho de Guimarães, ou desconhecidos.

(1) *Ecclesia sancti martini:* a egreja [illegible] de S. Martinho de Fareja, hoje do concelho de Fafe, como se vê dos docs. n.os [illegible].

LXXXX· VI. Ranemiro principem in hac scriptura a me facta manu mea propria confirmo.

Sub christi nomine Rudesindus episcopus conf. — Ouecus dei gratia episcopus legionensis conf. — Sub imperio saluatoris sisnandus irensis pontifex conf. — Zanon froianiz conf. — Ennegus aliotiz conf. — Mozas tauroniz conf.

Comite Gutiere roderici conf. — Uiarigus confesso conf. — Arulfus confesso conf. — Uiliamirus confesso conf. — Gauinus confesso conf. Sisualdo test. — Trasmiro test. Leouesendo test. — Pelagius clericus. Uiliamirus diaconus. — Sigericus presbiter scripsit.

Vide *Ibidem.* doc. n.º 71 (1).

IX

Mummadona, ex regio sanguine orta, maplissimam donationem facit Monasterio Vimaranensi, cujus originem memorat. Descripsimus ex codice sive regestorum libro, qui Livro de D. Mummadona *dicitur. Lectiones varias ex apographa charta saeculi XII, jam vero aut destructa aut amissa, descriptas, ut fertur, et in bibliotheca Regiae Academiae nostrae asservatas, adjecimus.*

959

TESTAMENTUM QUOD FECIT DOMNA MUMA DE SUAS VILLAS AD CISTERIO VIMARANES

Cvmctorum etenim telluris huius nostre colonie nom ambigit sed plerisque nobilium ac uulgalium didicit et notuit esse. Ego mummadomna [illegible] et onecce [illegible] esse solet ad annos iuuentutis deduta uiro nomine Ermegildo prolix Gundisalui et tarasia matrimonium [illegible] esse mus conexi ut se habeat nobilitas per titulum dotis genui liberos ex coniuntione amborum nominibus Gundisalbus Didacus Ranimirus Nunus Arriane et onecce. Igitur ipse uir meus dum peracto uite cursu termino peruenit ad diem ultimum ante horam migrationis sue recuperato sensu refucillato spiritu conuocauit ad se dilectissimos et credulos sibi Pelagium fratrem suum Ranualdum abbatem Tello tendariz et arias tutenandit illis quippe presentibus et multi alii asistantibus patefecit nobis deuotionem uoluntatis sue ordinauit mihi coram omnibus presentibus ut omne quanta pars hereditatis nostre licentiam distribuendi haberem in pauperibus et peregrinis uiduis et orphanis uel sanctorum ecclesiis. At uir ego audito deuotionis bone adsensum prebui et eius iussio instanter inplere procuraui ob suis obolendo delictis et meis delictis cedendo peccatis. Eatenus quidem per consensu sinbolum nostrarum fecimus inter nos diuisionis partium predia fundum et facultatum. Item dum inter se alternatim ipsi filii mei uicissim culmellos diuisionis confirmandos roborassent. Et uenit in portione filie mee onece villa nuncupata vimaranes. Et quia isdem temporibus uitam degebat religionis malui edificare in ipso iam dicto prediolo cenobio sub manu abbatis fratrum uel sororum regulari normam tenentes et preceptu sanctorum patrum persistentes. Idemque dum commune cum ceteris sibi tirunculas commaneret peccato inpediente oblita primeue conuersationis sanctissima documenta uersa est in secularia detrimenta. Sicuti ipsa ueritas ait — multi sunt uocati pauci uero electi. Relictoque monasterio et suaui christi iugo introybit iuri *(sic)* imperio et carnali desiderio. Quippe dum hunc casus contingeret ut a monasterio redire minime redire ualuisset legatos inter me et ipsa diuersa facit ac per multos pene homines bonos ei notui ut commutaret mihi ipsa villula iam sepe dicta ubi olim monasterium construxeram. Metuens ne post obitum meum persistentibus mecum discrimen lacerationis incurrerent et pro bene gestis malum adquirerent. Alioquin melius in uita amitterem quam post excessu meo dubia [illegible] adquirerent. [illegible] Gutier roderici cum coniuge nate nee Onecce libentissime paruerunt et ultro animo ipsa [illegible] etiam aliis villulis et incontramutationibus eorum insimul que eo testamento ad uoto meo [illegible]

(1) *Montis latito*: nome com que era conhecido na [illegible] o [illegible]io, na freguezia d'Aldão, até o Vizella, na freguezia de S. Lourenço de Calvos, co[illegible] dos doc. n.os XXX. XXXII. XLVIII e LI. Junto a G[illegible] [illegible]

[illegible] mihi [illegible] Nunnus dum adolescentie ad annos efectus esset aductus fe-fre grauissima correptus ad diem usque extremo est deductus. Postmodum tamen spiritum trahens a multis patefecit per quos misericordia mihi innouabit ut pars hereditatis sue pro illius anime remedium fecissem secundum uoluntati mee extitisset arbitrium. Nec non et auctoritas legum censuerunt ut de predia filii defuncti qui superstites soboles non relinquerent parentibus eorum possidenda laxarent. Vt ibi eius corpusculum umatum quiescit in uestra hinc datur intelligi ad seruiendum terrena illius subici causa. Hinc etenim exemtis ad seriem re[illegible] leamus testamenti.

Domnis inuictissimis ac triumphatoribus glo riosis sancti saluatoris sancteque genitricis marie semper uirginis prius in ecclesia positos sanctos apostolos Petrus et Andreas Jacobus et Johannes Fillipus et bartolomeus Thomas et Matheus Jacobus et Tadeus Simon et iudas cananeus cum glorioso ultimo Paulo dogmate egregio celesti curie sublimatur. Pontificum etenim christi electi Cipriani Martini Christofori cum mitibus eorum Torquati Saturnini Augustini adque his felici martirio consecratos. Nonnulli confessione floribus ornatos Sanctis dei martiribus Acisceli Romani Ualeriani Facudi et primitiui iusti et pastoris Adriani Juliani Sebastiani Georgii Felicis Tirsi consocios sacro cruore perfusos. Beatissimarum dei uirginum Eolalie Leocadie Christine Victorie Basilisse natalie Juste et rufine Agnetis et emerentiane cum ceteris uirginibus talamo christi sociatas et eius genitrici adnexas quorum baselica sita est in iam dicta villa vimaranes territorio urbis Br[illegible]re aut procul ab alpe latito inter bis alueis uehementibus aue et auizella. Ego ancilla dei exigua omnium seruorum dei Mumadona conuersa cum peccatorum mole depressa in spe fidutiaque sanctorum non usquequaque desperatione deitio quod sepe reata criminibus iniquitatum mearum sepe pauesco ut per sanctis martiribus christi reconciliari merear cum sanctorum omnium agmina fida supplicatione uotis omnibus imploro. et ideo deuotioni mee exti[illegible] ut ob honorem saluatoris et uestram placi-dam clementiam edificarem in iam prefata. Fundo cenobio fratrum et sororum in uita santa perseuerantes caste pie et sobrie uiuentes sub manu abbatis degentes necnon et regulas precedentium recte custodientes tamquam [illegible] biscum consistunt quam et quos amor christi nobis agromauerit quod pompa seculi abrenuntiauerit et ad hanc se humillime [illegible] iugo debere postulauerunt. [illegible] beatitudinis uestre iam dicta villa uimaranes que [illegible] cum filiis meis [illegible] fecimus eius mentionem per quam script[illegible] tula contramutationis et uilla in eius adicio creximiri que contramutauerunt cum rege domno Ranemiro pro uilla samota iuxta flumen durio quod illi dederat tius suus donus exemenus pro uilla lalini. similiter et adidit nobis incartationes quos habebat inter Aue et Auizella. Et nos dedimus ei pro hiis villa turbella quod [illegible] ceperam in quinta [illegible] per culmellum inter filios meos et villa turisi que commutaui cum filiis meis [illegible] cepi a nobis villa Camantio cum omnibus adiacentiis suis quam simili modo in quinta [illegible] peram uel accepi inteterime huic loco sanct[illegible] seruorum uel ancillarum dei. Concedo villa de tornos uilla pignario Laurosa que fuit de i[illegible] que comparauimus et commutauimus cum filio suo Vandila in ripa Auizelle villa de sancta eolalia terras et pumares. In uilla de asoredi quantum ibidem habemus tercia de illos sautos et de illas terras. In uilla de cecili incommuniaciones de gumilanes via integra quomodo illa incommuniauerant ipsi homines ad reg[illegible]. Portiones in palatiolo ibidem quantum Herus ueremudiz obtinuit. Incommuniatos de villa fredi cum suas hereditates terras et pumares. in antemiri villa de siluares cum omnibus adiunciónibus suis. Medietate de villa elanci terras pumares et sautos. In mortaria villa de atanes cum cuntis adiacentiis suis. Tercia p[illegible] in villas de subpratello quomodo illas incartarunt ad parentes nostros. Et uilla de ataulfu in cadauo terras et pumares. in uilla vimaranes adicio etiam villa que cum supradictis fratribus et sororibus gaanaui postquam cum filios m[illegible] per colmellos diuisionis partium que integ[illegible] fuit in monasterio. In ora maris villa quod [illegible] citant villare Petra fita et Johani iohanis villulis quantum ibidem habemus. Adicimus etiam ibi villa de [illegible] tionibus suis. In territorio Colinbrie villa de alcaroubim quomodo illa obtinuit froya guntesindiz per incartationem de Gondisindo su[illegible] cum omnibus prestationibus suis. terras in alauario et salinas que ibidem comparauimus. Incommuniationes de prado aluar per suis termi-

nis cum suos homines secundum in carta resonat. Inplazamus in ripa Tamice villa quod dicitur lusidii cum domus terras pumares et sautos que ibidem comparauimus et laborauimus siue et porcionem que ibidem habuit incartata germanus noster domnus Exemenus. ecclesia de sancto felice et de sancto mamete que nobis incartauit erus abba et omnia que nobis incartauerat per ipsas uillas in genestaciolo quantum nobis incartauit Silimiro et recemundo in ferreira. villa de colina que nobis incartauit veta forsit. et porcione in monte corduba que nobis incartauit Godesteo uiliulfiz. In prato antile uila que nobis suprina famula nostra per scriptis concessit cum omnia sua. Et alia que comparauimus de segiones etiam et ecclesia que fuit de parentes nostros uocabulo sancti iohannis. Idem alia ecclesia sancti saluatoris que nobis incartauerant. In felgeira rubeans villa de mauri secundum illa obtinuit Gondesinde floianiz cum adiuntionibus suis que comparauimus de filia sua Gontrode pro que dedimus ei ccc^tos solidos argenteos. in ripa sause villa santon quantum ibidem obtinuit Mito et adosinda de dato de nostros parentes in ripa Auizella. Portionem in villa atanagildi quantum ibidem comparauimus uel gaanauimus. siue et in uilla de pradanoso et senra de caneto que nobis incartauit egas siue et incommuniationes in penacoua. In ripa limie portionem in suagio siue terras et pumares. In moimenta sub portela de uice que sunt de nostra quinta. et nostra porcione que habemus in villa de cersitelo subtus castro malo. Et in ore maris porcione in villa castinia- [illegible] is ponti uetre. Concedimus etiam huic monasterio secundum superius memoramur pro filio meo Nuno pro anime eius remedio inter ambas Aues villa nesperaria cum omnia que ab ea pertinet que commutaui cum filio meo Gondisaluo pro quo accepit ex me villa de san- [illegible] que erat de colmello eiusdem Nuni filii mei. Inter dorio et tamega villa que commutaui cum veremudo adefonsi pro quo accepi villa de portus. In deza que fuit de colmello [illegible] ditate inter dorio et tamega villa varzena. In [illegible] minei porcionem in amacislitello. In gala- [illegible] rcionem in pousada cum domos pumares. [illegible] [illegible] riorum sanctorum offerimus templum I^a cruce huic sancto que de centum quinquaginta solidos ex auro et lapidibus ornatam. Capa deaurata et lapidibus ornata continens CC^os LX^a solidos. Ditagos de octoginta solidos. Coronas IIIes tenentes LXX^a solidos ex lapidibus ornatas. Calices duos unum de LX^a solidos et alium de L^a solidos. Cruces IIII^or deauratas. Ditagos. Torques deauratas et lapidibus ornatas. Vrceolos de VIII° solidos. Candelabros II^os. Lucernas idem. Lampadas de C^m solidos. Signos fusiles ex metallo IIII^or et totidem campanis. Et turificarios II^os unum tenentem L^a solidos et alium LX^a cum suis fielis oblatis. Stolas cultas [illegible] capas. Duas stolas litoneas de seruicio mense in thesaurum. Concloclearios XII^m. Cifo ex auro et trulios duos. In refectorio uasculos. arcas. concas. Duas scalas duas interrotomas et palmares. Uiginti libros ecclesiasticos. Amtiphonarios IIIes. Organum. Comitum. et manuale Ordinum. psalterios Duos. passionum et precum. Biblioteca. moralium. regulas II^as. Canonem. Vitas patrum cum gerenticon. Apocalisin. Etimologiarum. Istoria ecclesiastes. Dedeca psalmorum uirorum illustrorum. et sub una cortex regula beati pacomii. passionarii Ambrosii. Benedicti. Isidori. et Fructuosi. et regula puellarum et alium libellum quod continet id est regulas Benedicti. Isidori. et Fructuosi. liber dialogorum. Institutionum beati effrem. Libello quod continet uita beati martini episcopi. et uirginitate beate marie uirgines. trayno. uestes ecclesiasticas tres. De albas II^os duos saibis et unum morcum. Alara una. De alueici uelos lineas. Quatuor frontales. Palees IIII^or. Palas greciscas. duas alias palas de aluz. Quinque casula. Piscina I^a. glisisssas. Tres de aluz. Quinque dalmaticas. Albas II^as. Piscinia I^a. Et IIIes auectos. vno de alueci et alia [illegible]. Casulas lineas. Decem tunicas. Decem superlectu[illegible] inter paleas et tramisirgas. Duodecim ganapes. lineas C^m. Pulmacos similiter C^m. Alii alii alpes. Quinque almucellas. Quatuor linulas pares. Sabanas XXX^a. Et mantelos polemitos L^a. Lineos numero C^m. Caualos XXX^a inter mulos et [illegible] bemus in uarzena et in suagio et alias qu[illegible] [illegible] et boues et pecora promi[illegible] [illegible] bus suis circumcepit de omni [illegible]

net deinceps non omni sui sata ista ut mo[illegible]terii sancti sit perhemniter confirmata et seruorum uel ancillarum dei concessa et luminariis [illegible] sanctorum saltim elemosinis [illegible]rum susceptione peregrinorum uel aduenatorum hospitorum nullis ex propinquis nostris uel extraneis possum uindicantes quos secularibus negociis fuerint occupati nisi quod in hunc locum sub manu abbatis et census regule fuerint domino seruientes et in pactum roborati. Omnia quippe supra scripta ubi est et quantum est ut diximus in prompti loco testamento legi[illegible]. ut si quod absit aliquis ex contagione [illegible]tri diabolo instigante abbas frater conuersu[illegible] de [illegible]gredere a communi collegio sine benedictione uoluerit nichil de quo superius re[illegible] [illegible]uspare presumpmat. Nulli homines pertinentes nobis filii uel nepti tri[illegible] uel prosapie generis nostris aneptri hunc factum nostrum in aliquam euellere uel infringere temerare conauerit quisquis ille fuerit sit anathema in conspectu dei et sanctis apostolis ita ut partem non habeant in resurreccione prima sed iude traditoris domini particeps efectus pari luat pena per iudicio domini presenti euo plaga percussus a uertice capitis usque in ue[illegible] pedum lepre corporis prouolutus scaturire uermis obtineat nec corpus nec sanguinis domini suscipiat et humani officia et ecclesia excomunicati uulgati permaneat. Comite uel rege [illegible]tificibus uel ducibus terre iudicio adicatur ex propinquis facultatibus septies tantum componat quautum inde usurpare uoluerit. Hec series [illegible]cionis in robore firmitatis permanet iugis eternis. Notum die VII° kalendas februarias. [illegible] [illegible]mna conuersa hanc concessionem quam cenobio supra dicto facere libentissime sepe [illegible]curaui et in diem dedicationis ipsius beatitudinis aule propria manu confirmaui ex officio palatini.

Ego denique Gundisalbus filius gonsalui et [illegible] Mummadomne hunc uotum matris mee et salutis anime nostre confirmo. Necnon et ego frater Didacus uotum parentorum nostrorum [illegible] confirmo. Simili modo et ego Ranemirus ultro uoluntarie uotam salutis et ex profectu mee mercedis genitricem conf. [illegible] et ego Arriane hunc factum matris mee confirmo.

Guterri rudiensi conf. — Similiter et ego Onece conf. — Nunus aloitiz conf. — Menendus menendi conf. — Tellus aloitiz conf. — Ueremudo uermuiz conf. — Fredenandus siloniz conf. — [illegible] conf. — [illegible] [illegible] conf. — [illegible] onerici conf. — Sabaricus onerici conf. — Nunus dictus siloniz conf. — Guntericus loitiz d[illegible] [illegible] Fernandus gutterrit — Rudesindus diaconus — Vimarani presbiter — Lucid[illegible] frater et diaconus.

[illegible] conf. — Sub imperio saluatoris Sesnandus pontifex riensis — Sub redemptoris clementia Viliulfus presul Tudensis. — Sub aminiculo creatoris Didacus episcopus uirque sandecus [illegible] Sub deo auxilio Ermegildus episcopus conf. — Sub christi sacri cordia Ataulfus ultro [illegible] sapiens episcopus confirmo — Ordonius abba iubit — Aloitus cellenouensis prepositus conf. — Quintilla eroylgi confessus confirmo — Al[illegible]tus rufus confessus confirmo — Martinus confessus confirmo — Franchimirus confessus confirmo — Arriane diaconus prolis pelagius con[illegible] — Adesindus frater minus confirmo — Fredenandus prepositus conf. — M[illegible] presbiter. Ordonio ponciani.

Vide [illegible]

X

Ex libro regestorum Livro de D. Mummadona *dicto*.

Karta de hereditate de sancto martino [illegible]

In dei nomine. Ego Astrulfo et uxori mee Teodilli cognomento nomina. Vobis Zam[illegible]

(1) [illegible] conforme escreve na epigraphe de que precede este do[illegible] *Villa cecili*: esta *villa*, hoje desconh[illegible] [illegible] Pensello. — *Villa de siluares*: desconhecida n'este lo[illegible]

et [illegible] deouota. Placuit nobis per bone pacis uoluntas et sano animo et sana mente ut uenderemus nos vobis sicut die uendimus [illegible] hereditate propria que abemus in villa de sancto martino et in paretelias in villa mediana et in uillare super sanctum martinum. uendimus uobis ipsa nostra hereditate que abuimus de parte de nostros parentes siue et de conparato de nostros parentes siue et de nostro. uendimus uobis omnia ipsa hereditate in ipsas villas prenominatas ad integro cum omne sua pres[illegible] sicut in carta resonat. montes fontes sautos arbores fructuosas uel infructuosas pascuis [illegible] libus cum adiunctibus suis exitu uel regressum terras cultas uel incultas uobis uendimus pro ipsas villas prenominatas quam de auios quam et de parentela sicut et de nostro comparato per suos terminos anticos ubi illa potueritis inuenire et accepimus de uos pretium que nobis bene complacuit et de ipso pretio nichil apud uos remansit in debito ut de hodie die tempore abeatis teneatis ipsa hereditate ad integrum firmiter iuri quietum uos et omnis posteritas uestra. Siquis sane quod fieri non credimus aliquid homo de parte nostra ad inrrumpendum uenerit uel uenerimus ac nos aut quiliue homo quomodo duplemus uobis ipsa hereditate et uobis perpetim. Facta cartula uenditionis X°III° kalendas marcias. Era [illegible] LXXXX^a VIII^a. Astrulfu et nomina manus nostras roborauimus. Dado test. Rancmiro test. Eredo test. Aloito presbiter. Susana deuota test. Spanosendo test. Cidi presbiter test. Fafila presbiter scribsit.

[illegible] *Ibidem*. [illegible]

[illegible] Martinho de [illegible] que [illegible]

(1) [illegible]

XI

Nobilis mulier Flammula, amitae sive materterae suae, Mummadonae, facultatem largitur vendendi vel donandi, ecclesiis monasteriis et piis locis castella, praedia, supplectilem et alia bona quae ipsa Flammula possidebat. Descripsimus ex codice, qui titulum Li[illegible] D. Mummadona *prae se fert.*

[illegible]

KARTA DE [illegible] ET DE CASTELLOS ET VILLAS DE SANGUNEDO ET DE VILLANOUA IN RIPA A[illegible]

In nomine domini. Flamula deouota filia Ruderici et Leodegundie dum uenit ad infirmitate timendo die extremo leuauit confessionem hic in uilla lalini. Ordinauit ducere ad homines bonos id est tie sue Godo Eroni Gontemiri conuersi fromaricus nantiz quintilla gaudiniz Julianus reuelliz et cum eos alios multos filios bonorum hominum ducerent eam ad locum monasterii vimaranes et ad tie sue Mummadona deouota. dum peruenit ibidem in eius presentia uidit se aflicta in infiirmitate ordinauit ad ipsa sua tia omnia sua destribuere pro remedium anime eius. Et in laicale nichil transferre nisi ad monasteria et in captiuis et peregrinis tam villas quam seruus que ei ordinamus ingenuare ut sit ei adtributa licentia testandi villas nostras ad locis monasterii uendendis castellis nostris uel terris populatione parentum nostrorum contramutandi donandi aurum nostrum argentum paleum laneum uel as nostrum quantumcumque sumus habere in manibus ipsa tia nostra iam sepe dicta omnia nostra tradimus ut cui illa inde scripturam fecerit firmissimam habeat firmitatem tam uendendi quam etiam donandi [illegible]e lalin cum adiuntionibus suis villa de arca villa de sancta eolalia villa de fontanello cum suis ecclesiis in as villas et per suis terminis. leuat se de illo portu de ca[illegible] ad illa ponte petrina et conclude illa bracata et [illegible] in homine [illegible]

ter villa uerde et sancta eolalia et figet se in [illegible]mino de baruudo in agro que dicent couello [illegible] [illegible] exinde per illo comaro de illo monte inter liuane et archa et inde per illa archa et inde ad [illegible] [illegible] et fere in illo vallo inter ollarios et [illegible] nello et inde ad ille fontano discurre inter [illegible] [illegible] de infernales et inde unde primiter incoauimus. Ordinamus nostros castellos id est Tra[illegible] moraria longobria naumam uacinata amindula pena de dono alcobria seniorzelli Caria cum alias penellas et popalaturas que sunt in ipsa [illegible]nadura omnia uindere et pro remedio anime nostre captiuos et peregrinos et monasteria distribuere in ipsa terra. Concedimus inter ambos riuulos sabadelli vilar sico ueiga anta et eclesiola. In ripa durio murofracto integro extra villas de heiua quos ibidem ganaui. Concedimus ad monasterio de vimaranes id est in illa extrema villa cersaria treuules baldoigii medium. In ripa de aue sangunetum villanoua cum cunctis adiuntionibus et prestationibus. In ripa catauo villa de radigoso. ad tulias lusidii nostras casas de uarzena et suo pumare dent pro ea pretium germano nostro domno Ranemiro que dent in captiuis. Villa de lalin sit in arbitrio de ipsa nostra tia domna Mummadomna cum as villas que ibidem sunt testatas ret[illegible] castro nugaria portella teobolosa ut pro anima nostra faciant monasterium de vimaranes sicut illas ganauit auios nostros didaco fredenandiz et coniuge eius onnice. ad salizeta barrantes [illegible] [illegible]l pessegario moledo. ad azer brete [illegible] [illegible]ule et palatio. illa ministeria de cogia libros et signos tornent ea illuc ad orra amarella que est in lalin dent illa pro uacas et illa alia de domno Nuno dent pro ea xv^m^ boues pro meas missas et unde dent ad lalini illas agnoscas. faciant inde ministerias ad lalini cum illo auro et illas lapides que sunt in salzeta. illo ornado extra illa sarta que posui in cruce illa de sanct[illegible] maria et illas scalas et illas ganapes dent eas pro captiuos. et illa sella et alio mobile si uixero omnia sit in meo arbitrio. et uno panno tiraze que dent ad quintilla. Siquis hunc factum nostrum aliquis homo irrumpere uoluerit sit excomunicatus et segregatus ad corpus et sanguine domini nostri ihesu christi et insuper pariat omnia supra taxatum duplatum uel triplatum. Facta series noticia uel testamenti IIIe idus Iulii. [illegible] xII^m^ de illo corno et illos [illegible] de illa conca mandet illa domna dare ad cali[illegible] [illegible] froilaz dent eos ad illos fratres de louio. Illas mulas que abet menendo et Gondesaluo dimitto [illegible] i dederint aliquid pro mea anima et si non [illegible]modo bene uident. freno et alcama que habet tructino et alio freno aluo que abet sed [illegible]nunit eiciat eos meo iermano domno [illegible] dent male (?) pretium pro mea anima. omnes illos meos cartarios sunt in salzeta ducant [illegible] ad uimaranes. Flamula in hanc noticia uel tes[illegible]ito á me facta manu mea confirmo. [illegible]

A[illegible]fus confirmo test. — Guntemirus [illegible] test. — Gauinus conf. test. — Astorulfus conf. test.

Egas test. — Quintilla gaudiniz test. — Tel[illegible] [illegible] diaconus test.

[illegible] — Aloitus diaconus test. — Julianus sandini notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n. [illegible]

XII

Ex libro regestorum, Livro de D. Mummadona *sic dicto, descripsimus.*

[illegible]

Carta de uillacoua in cauto de moreira

In dei [illegible] inuictissimis ac triumphatoribus [illegible] sisque martiribus Sancti sal[illegible] per uirginis marie [illegible] lie quorum baselicas scita esse dinoscitur in villa uocitata vimaranes territorio bracharensis subtus monte latito. Ecce ego exigua ancilla christi adosinda cum peccatorum mole de[illegible] in spe fiduciaque sanctorum per uos tamen re-

(1) *Sangunetum:* desconhecid[illegible]

conciliari merear deo quia sepe conscientie mee reatui pauesco non usquequaque deicio presenti omnipotenti domino qui me in hac luce firmauit creauit et ad intelligenda que dei sunt in quantum uoluit dona produxit conferens meo ex bonis suis diuicias corporales amonens ētenim me ut faciat deinde mamone thesaurum permanentem in celis. Unde ego compunctam diuina ammonicione et firmati ex promissiòne qua dicit

Uendite que possidetis et date elemosinis. et uenite sequimini me — elegi suspendium anime mee quia nec initium nascendi nouimus nec finem scire ualemus quando ab hac finem migraturi erimus. Obinde michi placuit secundum saluatoris sentenciam ut facerem cartula testamenti de hereditate mea propria que habeo in villa uocitata villacoua subtus monte de caualIus discurrente Riuulo Auizella territorio bracharensis. concedo ego iam prefata exigua ancilla christi Adosinda omnia mea hereditate quanta que ibidem habeo ad ipsum locum monasterii vimaranes siue ad fratres et ad sorores qui in uita sancta perseuerauerint ut inde illis habeant tollerationem et nobis ante dominum dignam remunerationem. siue et ratione de filia mea Gontina quantaquem ibidem habuit ab integro. et concludimus ipsa villa per suos terminos. leuat se de agrello de domna Gontina et perge per carraria usque fere in comaro de sendari et inde in termino hereditate de ast[illegible] et inde in illa fonte et uai per illo comaro usque in. petra natiua et perge ad illo outeiro et inde ad uallinu et fere in arena longa in illa [illegible] et fere super canale usque fere in termino de caldas ipso riuulo cum suos molinos et cum [illegible] [illegible]rias et suos canales et torna per termino de caldas usque in bouza de odrocia ad penou[illegible] [illegible]n sancto martino et diuide cum termino de varzena et uai per sepe de abeliorito et conclude dextros de sancto pelagio [illegible] clude casale de arualdi usque fere in termino unde primiter incoauimus exceptis casal[illegible] [illegible]rio et de uimara et de sando et de lalla. Illa alia villa concedimus uobis ab integro cum [illegible] in se obtinet quantum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eis [illegible] rum etiam hospitum et peregrinorum. et iuratione confirmo per deum et eius gloria regnum quia contra hunc factum meum nunquam ero uenturam. Quod si me aut aliquis ex progenie mea uel quelibet generis homo hunc factum meum ad irrumpendum uenerit aut ad infrigendum auferat deus memoria illius de terra carensque amborum lumina occulorum presenti seculo et post peracto cursu temporis cum iuda domini proditore luat penas in eterna dampnatione et insuper dampna secularia afflictum pariat post parte ipsius monasterii uel qui ibidem in uita sancta perseuerati fuerint. omnia superius resonat duplatum uel quantum ad uobis fuerit melioratum et hunc factum nostrum plena habeat firmitate. Facta series testamenti VI.º idus marcii. Era D.ª CCCC.ª LXXXX.ª VIIII.ª. Adosinda in hac series testamenti quod fieri elegi manu mea confirmo. Sub dei gratia adaufus episcopus conf.

Uiarigus confesso manu mea conf.— Gaudila confesso manu mea conf. — Fagildus confesso manu mea conf. — Lucidus confesso manu mea conf. — Manilani presbiter manu mea conf.

Aaron confesso manu mea conf. — Guandila confesso manu mea conf. — Tructus confesso manu mea conf. — Onoricus confesso manu mea conf. — Aloitus presbiter manu mea conf.

Jafari presbiter confirmo — Didacus presbiter confirmo. — Aerigus presbiter confirmo. — Viliamirus presbiter confirmo. — Suimirus presbiter notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 82 (1).

XIII

Descripsimus ex libro regestorum Collegiatae Vimaranensis, Livro de D. Mummadona [illegible]

[illegible]

CARTULA DE MORTE[illegible] [illegible]

In nomine domini. Ego adosinda prolix G[illegible] tier et Ilduare. Uobis G[illegible] et

(1) [illegible]

ries testamenti in conspectu multorum est confirmatum persecutio gentilium irruit in huius nostre religionis *(sic)* suburbium et ante illorum metum laborauimus castellum quod uocitant sanctum mames in locum predictum alpe latito quod est super huius monasterio cōstructum et post defensaculo huius sancto cenobio concedimus cum fratribus et sororibus in ipso monasterio persistentibus ita ut si actio talis fuerit que filii mei gundisalui et Onnice in hoc castellum intredere uoluerint non habeant licentia eum in alia parte extraneandi nisi sit post parte monasterii permanendi et in uita filii mei iam sepe dicti teneat eum sub manu et auxiliorum illorum et post obitum filiorum meorum ex meis nepti quod fratrum et sororum [illegible]gerint teneat eum post parte sanctum cenobium longo per euo persistentium et si quod absit ut supra diximus filii nepti aut ex prosapie nostre uel frater aut quisliuet homo hunc castellum supra memoratum in parte extranea cum extraneauerit que ad hunc monasterium impedimentum sit hanc confusio quod sursum est constructa in eum superueniat presenti uita et post suum obitum deueniat in tartaris pena et hunc factum in cunctis obtineat roborem firmitatis. Notum die IIe nonas decembris. Era M^a^ VI.^a^ Mummadomna hunc uotum meum libentissime et sponte iterum confirmo.

Qui presentes fuimus et hunc confirmationem concedimus. Gundisaluo menendiz. Rudesindus roderici. Begica enneconi. Petrus spasadiz. Arias senioriniz. Amarellus senioriniz. Honneca menendi filia. Flamula pelagii filia. Uelasquita pelagii filia.

Vide *Ibidem*, doc. n. [illegible]

XV

[illegible]dice qui titulum Livro de D. Mummadomna *prae se fert, descripsimus.*

[illegible]

KARTA DE MOREIRA DE RIPA AUIZELLA

In nomine patris et filii et spiritu sancti [illegible]

[illegible]

Uobis domnis inuictissimis ac triumphatoribus sanctissimis gloriosisque martiribus sanctissimi ac piissimi saluatoris et eius gloriosissima uirginis domne genitrix marie cum apostolorum martirum et confessorum quorum baselic[illegible] esse dignoscitur in villa muncupata uimaranes que est subtus alpe latitus inter duos arrogios Aue et auizella discurrentes territorio bracarense. Ego omnium seruorum domini seruus indignus et ultimus Gundisalbus filii ermegildi et mummadomne cum peccatorum mole dep[re]sus in spe fiduciaque uestrorum ut per uos sancti dei reconciliari merear deo et sanctis eius angelis quia nec inicium nascendi nouimus nec finem uite scire ualemus quando ab hac luce migraturi sumus. Et ideo ammonente nos propheta ut de bonis nostris aliquid domin[illegible] ramus inuitat nos dicens — quod de manu tua accepimus dedimus tibi quia peregrini sumus et aduene et dies nostri sicut umbra super terram.

Hanc uocem audiens ego humilem miserrimus elegi ex facultatibus meis aliquid domino nostro pro expiandis propriis meis sceleribus ut in diem extremi iudicii non cum reus et sceleratissimis sed cum iustis omnibus merear a dextris coronandus intercedentes uos sanctissimi dei electi ut quod ego ex deuotionem proprie mentis mee offero uos digne accipiatis me offerentem. Concedimus uobis sancti dei siue cenobio sancto quod in predictum locum est fundatum seu etiam fratribus et sororibus in hoc loco sub regulari uitam degentium. Id est de quinta de meas villas villa quod dicunt mo[illegible] que est in ripa arrogio auizelle prope loci [illegible]nis subtus mons de cauallus per suis term[illegible] et locis antiquis secundum illa obtinuit frater meus Ranemirus et eiu[illegible] et abui ego ipsa villa pro incontramutationem quod commutaui cum ipsa adosinda pr[illegible] [illegible] euenit per comeliam diuisionis inter me[illegible] manos. ista uilla cum domis edificiis et intrin[illegible] [illegible] relinquam ab ipsius loci deseruitu[illegible] [illegible] etiam loco sancto ex facultatibus nostris id est [illegible] lectum palleum stratura cum alleale continens solidos [illegible]

[illegible] medietatem de gregibus equis meis ac omnia quod supra diximus loco sancto cenobio predictum concedimus pro abolendis meis utique commissis scelestibus ut omnia deseruientia nostra in hunc predictum locum pro uictum atque tegumentum pauperum uel sumptum aduenientium ospitum seu tuicionem pupillorum atque egentium hominum. Ita ut hodierno die et tempore omnia quod supra retulimus de iure nostro sit ablatum et monasterio sancto sit traditum atque perenniter concessum. quo et iuratione confirmamus per deum et per eius glorie regnum quia contra hunc factum nostrum ad inrumpendum uenturum nunquam ero. Offero adhuc etiam hereditas mea villa quod dicunt castiniaria de uilla de armiri terras pumares uel domos quantum ibidem obtinuit mofarrage pumare quod nobis incartauit in salario (?) medietatem de hereditate de fafila uel quantum adhuc ad uilla de moraria augmentarie uel proplicare potuero in uita mea omnia ab integro sit post obitum meum deseruientia apud monasterio vimaranes ea tamen ratione ut siquis aduenerit puro corde mente deuota diues pauper nobilis innobilis aduena uel peregrinus que in hanc sepe dicta villia moraria monasterium construar sub regulari regimine et uitam monasticam habitare ibi uoluerit cenobium ibi uoluerit construere sub regimine fratribus de uimaranes sit ibi ei ad nos et ad deo licentia adtributa. Si autem per immissione diabolus dies tales fuerint ut hoc facere non uoluerint omnia sicut superius relaxauimus ab integro sint ad uimaranes deseruientem cunctorum seculo finito. Siquis tamen quod minime fieri credimus aliquid homo filii nepti uel ex prosapie nostre aut bisnepti uel quiliue homine contra hanc series testamenti ad inrumpendum uenerit quisquis ille fuerit in primis sit segregatus ad corpus et sanguinis domini nostri ihesu christi ita ut nec ad diem extremum comunionem accipiat sed cum iuda domini proditore simul luat pena in perpetua dampnatione et antequam ad mortem deueniat que ac facere temptauerit in iudicio regis uel potestatibus terre ipsius oppressus uel afflictus exsoluat auri libras binas et omnia quod sursum resonat post parte monasterii duplatum et a capite capitis usque ad planta pedis lepre percussus ebuliens uermis careat amborum lumina ut uidentes terreant et audientes contremescant. et hunc factum nostrum cunctis obtineat roborem firmitatis perpetim. Facta series testamenti sub die IIII° idus decembris. Era Mª VIª. Gondisaluus menendi hanc uotum mee deuocioni libentissime confirmo.

Item de moreira

Item testamentum de [illegible] villa [illegible] uel adiacenciis suis fecimus illum post parte reliquie sancti iuliani que in ipsa villa fundata est [illegible] dominus de qualisliue locis aut de vimaranes aut de alia terra mea uoluerit habitare ut faciat ibi monasterium pro fratres et sorores pro anime mee remedium sit illi adtributa licentia sub regimine uel defensione abeatis *(sic)* de vimaranes. et si subitater alphetena fuerit ut ibi monasterium non ualeant construere sicut superius diximus tornet se illa uilla post parte vimarares deseruientem pro anime nostre remedio ibi permanentem.

Lucidus alioitit quos uidi conf. — Nepozianus quos presens fui conf. — Aloitus lucidi quos preuidi conf.—Tellus aloitit confirmo — Adaulfus confesso conf. — Aloitus confesso conf. — Uiliamirus confesso conf. — Gundisalbus monacus test.

Roderico ualasci conf. — Menendus menendi conf. — Rudesindus roderici conf. — Zedon uitiscli conf. — Hordonius nepozani conf. — Sarrazinus lucidi test.— Egica onorici test.— Berasendinit test. — Serdinus ferleredit (?) test. Fofus spasandit test.

Vide *Ibidem*, doc. n. [illegible]

XVI

Descripsimus ex libro regestorum, Livro de D. Mummadona *sic dicto*.

975

Cartula de sancta eolalia de nesperreira et de brito

In dei nomine. Ego idiuerto et uxor mea fra-

(1) Vide nota ao doc. n.° XIII.—*Uilla armiri* desconhecido. — *Sancti iuliani*: S. Julião [illegible] tradição local conserva e o tem como o antigo titular da parochia de M[illegible]

degundia Uobis Guntemirus confesso et fratres et sorores habitantes in casa de vimaranes. Placuit nobis bone pacis et uoluntas ut faceremus uobis sicuti et fecimus textum scripture cartula uendicionis de ecclesia uocabulo sancte eolalie que est fundata in villa nesperaria subtus monte de cauallus territorio bracharensis. de ipsa ecclesia damus uobis inde medietate integra cum cunctis prestacionibus suis domus cubas cubos ministeria lectos catedras uel omnis intrinsecus domorum et omnias suas adiacentias sicut illa obtinuit ansemirus abba pumares uineas sautos aquis aquarum de quantus ipse ansemirus abba in suo iure obtinuit medietate integra uobis inde damus atque concedimus et alia villa de britello quos fuit de pelagio et de felicia siue quantum nos ibi comparauimus in ipsa villa pumares vineas sautos casas cupos cupas catedras lectus exitum et regressum arbores fructuosas uel infructuosas aquas cursiles uel incursiles uel quantum in ipsa villa potueritis inuenire tam de patre nostro quam et de comparatela. ut abeatis ipsa villa iuri quieto integra cum cunctis prestacionibus suis ut quicquid exinde agere facere uel iudicare uolueritis liberam in dei nomine habeatis potestatem mea racione integra siue de comparatela ubique illa potueritis inuenire. damus uobis medietate integra de ipsa ecclesia et illa villa integra pro uestro renouo cc^os^ xxx^a^ modios de ciuaria que abuimus a dare in casa de nesperaria et non abuimus unde uobis illos complere. ita ut de hodie die uel tempore sit ipso que in carta resonat de iuri nostro abrasa et in uestro iure uel dominio sit tradita atque confirmata. Siquis quod fieri minime credimus aliquis omo uenerit uel uenerimus contra hanc cartula conceptionis que nos in iudicio non potuerimus deuindicare aut uos in uoci nostre quomodo pariemus uobis ipsa et ipsa uilla duplata uel quantum ad nos fuerit meliorata et uobis perpetim. Notum die viii° idus nouembris. [illegible] Ildumerto [illegible] et Fredegundia in hanc cartula uenditionis manus nostras roborauimus.

Aloitus test. — Jesulfo test. — Patre test. — Aaron confesso test.

Johannes confesso test. — Didacus confesso test. — Caritus test. Didaco test. — Roderico test.

Rapinato telliz test. —Teodegildo test. —Johannes presbiter test. Tramiro test. —Uiliamirus diaconus notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible].

XVII

Hujus amplissimae donationis, a Gundisalvo Menendi Monasterio Vimaranensi facta, autographa charta labente saeculo XVIII in scrinio Collegiatae Vimaranensis adhuc servabatur; sed postea aut amissa aut deleta est. Exemplare ex eadem charta desumptum, eaque tempestate descriptum, in nostrae Academiae bibliotheca custoditur. Id nobis textum praebuit. Lectiones varias ex Livro de D. Mummadona, *in quo illud tam insignis muneris documentum translatum est, adjecimus.*

983

Sub Imperio Sancte et Individue Trinitatis Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Dominis Invictissimis, Gloriosis, atque Victores, mundique triumphatoribus, Sanctis Martiribus Celestis Glorie luce perfusos, et premium Beatitudinis laureatos, quorum Baselice fundate cernuntur in loco nuncupato Morarie fundo, inter bis amnes utrasque Aves, sive et inter duorum Alpes Unione, et Cabalorum montes, suburbio Bragarense, haut procul a Termas Calidas, et deorsum Ponte Lapidea : id est Sancte Thecle Virginis, et martiris Christi, cum ceteris innumerabilium Reliquie Martirum, Apostolorum, Pontificum, Virginum, et Confessorum. Ego exicuus Famulus Christi, licet indignus, Gundesalvus, ob Divali Imperio, et vestre celsitudinis Gloriamque vestrorum meritis respiramus, non usquequaque desperatione dejicimur,

[illegible] nas proximidades do lugar da Veiga, onde em [illegible] foi explorado um cemiterio. [illegible] no Museu da Sociedade Martins Sarmento. [illegible]

(1) *Sancte eolalia in villa Nesperaria*: a egreja parochial de Santa Eulalia de Nespereira. — ***Subtus monte de cauallus***: hoje, n'este ponto, chamado da Senhora do Monte, originado d'uma capella com esta invocação. — *Villa de britello*: o casal de Britello, sito na freguezia de Gandarela, limitrophe de Nespereira.

[illegible] lorum meorum nexibus absolutis, interventu vestro tandem reconciliari merear, vestro[illegible] et Sanctorum omnium suffragio, fida supplicatione, votis omnibus imploro. Ideoque D[illegible]tioni mee extitit, ut ex donis, que mihi Dominus contulit, et largitionis sue atribuit, Aulam clementie vestre votis congrui rederem, reminiscentem Divini Oraculi, ita dicentis: Vovete et redite Domino Deo vestro: simili quoque modo manu fortis ille, Divino repletus Spiritu, intonat dicens: Quod accepimus de manu tua, Domine, dedimus tibi. Ubi cum [illegible] et Provetie subjunxit dicens: Presta, Domine, ut semper in veneratione mens ista permaneat. Unde et Ego serbus Christi Gundesalvus in simplicitate cordis mei, eruditis exemplis letus offero, atque concedo Altaribus glorie vestre ipsa Villa superius comprehensa per omnes suos terminos, per areas antiquas, petras concavas, seu burgatas, et sculptiles, cum ageris terrarum, saltim fictiles petrarum hinc atque ultra ribus in ea discurrentia, quos ipsi termini intercludunt; ut ab odierno die, et tempore, cum vineis, pomeriis, harboribus, aquis, montibus, domibus, atque utensilibus, pascuis, paludibus, cunctisque, ominis usibus devetur, Domui Sancte Marie Virginis et genetricis Domini nostri, et Salvatorem Dominum nostrum, cum Apostolis Martiribus, virginum, et confessorum, quorum in cenobio Vimaranes sunt recondite reliquie, pro remedio anime mee, et indulgentiam peccatorum meorum jugiter in serviat, et quantum ad Domum ipsius Sancte Marie, vel ipsis sanctis, cum Beata Thecla offero pro mea quinta, illud concedo eandem fundo, secumdum ea comutavi cum mea cognata Adosinda, post decessu germani mei Ranimiri, pro quo de nos accepit predio nuncupato cajide, cum cunctis ajunctionibus, suisque prestationibus. Adicimus etiam huic loco Sancto Villam de Armiri, que fuit de Guntina, nutricem Regis. Simili modo et pumerios, qui fuerunt de Fafila, et alio de Visclario, qui sunt de Ecclesia prope Sancti Martini Episcopi. Et in Villa Cova, quantum ibidem habuit Egas, que comutavimus cum fratres de Vimaranes, pro illud; quod fuit de Moabita Meffarraie in Armiri, sive et ipsa Villa Cova, quantum ibidem habuit Patruina, et ratione de Adosinda, que comparavimus de filio suo Mito.

Concedimus etiam ibidem incomuniatos nostros de Barrosas, quantos ibidem habemus, ut [illegible]

Concedimus ipsa villa desuper nuncupata [illegible] omnibus hereditatibus quod in hoc te[illegible] resonant, Adsiterio Vimaranes, ut Abbatem, [illegible] maranes ibidem consistentium, vel qui su[illegible] [illegible] pompa hujus seculi abrenuntiaverint, et [illegible] sancta deduxerint, caste, pie, et sobrie vita [illegible] duxerint, et confesionis normam, vel Sanctorum Patrum exemplis cenobitarum fuerint deg[illegible]tes, et sancte conversationis persistentium, [illegible] eorum profectibus pereniter profuturis, et de juri nostro abstultis, eorum utilitatibus pr[illegible] perpetim habituris.

Addimus etiam ipsius Sancte Eccle[illegible] solum hoc, quod literis exaratum est eis ibidem inservire; verum etiam quod adhuc augmentare volumus, que presto non est, et temp[illegible]tunitate non sinit ipsa ecclesia tribuenda, De[o] annuente disponimus in ministeriis, scilicet, que Sacris Ordinibus sunt necessaria, id est, libr[illegible] cruces, calices, signos, vela, vel turabula, [illegible] candelabra, necnon et cuncta, que Sanctorum Ordinum sunt competentia, mente prompt[illegible]ma promittimus adimplenda, et Sacris Alt[illegible]bus offerenda inibi deservientium concedimus profutura. Spondimus etiam in ipsius loci [illegible]tro in tempore fideliter deservire, et eis [illegible]miniculum, quod prestare potuerimus, de[illegible]mente, et firma intemptione per omnia adjuvare; ac sicut ipso loco juri nostro debit[illegible], vel manere potuit, aut poterat, omnia cum omni voce, et persecutione Aule ipsius Sancte Marie Virginis de cenobio Vimaranes, vel servos, et ancillas Dei, hic permanentes, offerimus, perpetualiter possidenda.

Quem tamen scripture basilice vestre traditam et thesauris glorie vestre reponimus, et cum omni vigore mansura decrevimus, qualiter ex presenti die, et tempore juri vestro pateant possidenda, et in perpetuum vindicanda. Filiis quoque nostris, saltim neptis, aut trineptis, seu prosapie nostre precipimus, ut sint ipsorum Monachorum, ibidem regulari degentes, ut sint illis amodum Defensores, et in eorum profetibus supradicte Ecclesie, vel ibidem habitantibus scutum defensionis contra quoslibet adver-

santibus illis in celo Domini, et timore Christi, per concilium, et collatione fratrum, vel servorum Dei, ubi diximus, de Vimaranes; non sibi ex ipso loco aliquid vindicantes, vel munusculum accipere presumentes; sed in defensione eorum, ut diximus, precipimus ocursuros, et in presentia Principum, vel judicum, seu Pontificum vocem ipsius Ecclesie, vel cultorum ejus intendant post parte confessionis de Vimaranes defendant, ut aymus, tam filii nostri, et nepti, seu trineti hoc adimpleant, et compleant. Quamquam etiam omnis Posteritas nostra, vel viscera nostra devotione et voluntate implere mandamus, et autorigare usque in perpetuum mandamus, simulque ordinamus mercedem a Domino per hoc consecuturos, et Benedictionem ipsorum Sanctorum, et hic, et in eternum adepturos. Ut tam in vita nostra, quam etiam post excessu nostro nullis inibi cujus testamentum facimus, licitum sit ipsum locum transmutare, vel contramutare, saltim vendere, seu donare, non a Rege, non a Comite, vel ad Episcopo, aut alia confessione, nisi in ipso cenobio perpetualiter habitantes, ut supra prescriptum est. Precipimus tantumodo ut noster filius, aut sobrinus, neptus, vel trineptus, quisquis fuerit ex Prosapie nostre, non damus illis licentiam de hoc opusculo aliquid auferre, nec potestative, nec presumptive, nec pro qualive via, aut dicendi: Hereditas Patrum meorum aut Avorum, aut de Bisauio: et dicendi: Mea est possidendi ista hereditas, sicut solent multos talia dicere, vel facere: quisquis illum voluerit facere, ut nostrum irrumpat votum: si fuerit filius, qui hec talia presumat, de Corpus Christi, et sanguinem ejus, quod est potaturus, illi sit extorris sedis ejus, et habitaculum post excessu illius, ubi satan obtinet ducatus, et ille Principatus: Si fuerit sobrinus extra sedeat, et expulsus, et de Christi habitaculum Paradisus extraneus: et si fuerint nepti, aut trinepti, aut ex Prosapie nostre, qui hunc devotionem nostre temerarie inmodice voluerint inrumpere, Deus adimpleat votum nostrum: et qui talia presumpserit, et [illegible] eternum habitaculo ejus; non resurgant cum Sanctis, sed cum diabulis, nec resurgant cum Christo, sed cum demone habeant participium, qui hunc votum nostrum irrumpere voluerint in aliquo, [illegible] et promittimus habendi, et ponendi, qui in ipsius loco duxerint vitam Monasticam, regulam sub pretextu, et regimine fratrum, vel sororum, servorum Dei, vel Ancillarum degentes, et normam Patrum deducentes in fundo Vimaranes, ad ipsius concedimus loco, pro tegumento omnium fratrum, uel sororum, advene, et peregrini, egeni, et pauperem, qui sub manu Abbatis de Vimaranes fuerint, tam hospitum, quamquam etiam omne genus hominum habeant inde victum, et vestitum; habeant inde consolationem, simulque et tolerationem, vel illis sint adtributa licentia, et perfecta sempiterna clementia, et nos ante deum merces copiosa, et remuneratio digna usque in sempiterna per secula; quo et jurationi confirmo, per Divini Nominis eternitatem, quia contra hanc meam spontaneam voluntatem hujus series testamenti numquam ero venturus ad irrumpendum.

Siquis tamen hunc factum nostrum, quod pro abluvicione peccatorum meorum decrevi facere, temerarius, vel presumptor ex Prosapie mee, sive extra colonus saltim, quisquis ille fuerit, sit ab omni cetu Christianorum consortio privatus, ab Ecclesia Catholicorum maneat excomunicatione multatus, ad Corpus, et Sanguis Domini Nostri Iesu Christi Mediatoris Redemptorem non accedat, sed confusus permaneat: maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviatham. In presenti evo placa divinitus percusus, amborum videns lucerne frontibus carens lumine pribetur atque lepra cortix stipatus scaturientibus vermibus sit devoratus, cumbiothenatus deputatus, et iude proditoris Domini heres effectus, pari pena sit luiturus, atque in synodo hujus malo, sive concilia judicum quoactus, propter solam improbam voluntatem addictus, dua auri talenta conuictus post ipsius Sancti Monasterii persolvant, et hec scriptura firma permaneat, et integerrima cuncta per omnia. Facta series testamenti II nonas julii. E. T.XX.I.[a]

Ego denique seruus Christi Gundesalbus hunc series testamenti quod in honore Salvatoris Nostri Hiesu Christi, cum multorum sanctorum, et Acisterio S. Theele Virginis fieri malui, ad Vimaranes decerno permansurum, et manu propria. Deo annuente, ex voto ultroneo confirmo.

Sub ea tamen videlicet ratione servata: si super me conjux mea Ermisinda duxerit vitam, et de ipsius Monasterii, et S. Tecle, perdiderit [illegible] mense, aut dies, pro

[illegible] orare, licentiam ei damus pro isto: Et q[illegible] fuerit se, relinquat eam post parte cenobio Vimaranes, ubi deincept, et amodo decernimus perpetim habendi, et possidendi juri quieto.

[illegible] confirmans. [illegible] ris confirmans. — Velascu Eneguis confirmans. — Pelagius Menendis. — Fromarigu Odoris. Sanbati Alvitis. — Lizenius Pepis.

Suerius Gutierris conf. — Gundesalbus Menendiz conf. — Froia Munius. — Bera Muniuz. — Velascus Anezi. — Enegu Muniuzi. — Albura Pepizi. — Pepi [illegible]. — Tellu [illegible]. — Flaynu Didazi. — Kintila Kintilazi. — Sandemiru Christovalizi. — Lovegildu Alacicu.

Gonta Abba conf. — Viaricus Confessus conf. — Sarracinu Suarii conf. — Theuderedus Prepositus conf. — Viliamirus Confessus conf. Lucidus Confessus conf. — Didacus Confessus conf. — Guntemirus Didaci filius conf. — Fagildus Redmiris conf. — Arias Pelagii filius conf.

Nunus qui notavit, et pro testem confirmo +.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 138 [illegible].

XVIII

Ex Libro regestorum Collegiatae Vimaranensis Libro de D. Mummadona *dicto, sumpsimus.*

986

Carta de parada cum ecclesia ibi sancto saluatore

Svb imperio opificis rerum qui trinus in unitate extat colendus et adorandus atque glorificandus necnon in nomine sancte et indiuidue trinitatis patris et filii et spiritu sancti. Domnis inuictissimis hac triumphatoribus gl[illegible] [illegible]que martiribus sancti saluatoris cum ceteris innumerabilium reliquie martirum apostolorum pontificum confessorum et beate dei genitrix marie semper uirginis quorum baselica n[illegible]tur esse fundata in villa vimaranes inter d[illegible] alues aue et auicella ad radicem alpe latito urbis bracarense cumfinibus galletie. habit[illegible] in ibi sub imperio christi seruorum seu ancillarum dei. Ego exigua famula christi et ancilla dei flamula ansurici nutricem regis..........

. . . .

......Facta series testamenti notum die quod erit ipsas kalendas decembrias. Era Mª XXª IIII.ª Flamula christi ancilla in hac scriptura manu mea confirmo.

Petrus abba manu mea conf. — Petrus prepositus conf. — Sauaricus conf. — Fagildus c[illegible].

Arias conf. — Elduara comitissa conf. — Valascus ameliiz conf. — Amarelle conf.

Et alii multorum filii benenatorum qui erant in concilio de vimaranes.

Vide *Ibidem*, doc. n. 172 [illegible].

XIX

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, descripsimus.*

994

Kartula de sancto martino de vila noua de ripa aue

Plerisque manet notum et ad multis est [illegible]tissimum et quod fuit ecclesia sicut est fundata in villa que dicent villa noua que est in territorio bracarense subtus mons autino discurrente riuulo aue et fuit ipsa ecclesia de comes don Geton et coniuge eius ledegundia. et c[illegible]cesserunt ipsa ecclesia ad Gondesindus abba per scribtura et obtinuit ea iuri suo annis plurimis dum uita uixit. post obitum uero suo deuenit ipsa ecclesia in iure filie sue gondegeba [illegible]

(1) *Morarie fundo*: veja-se nota ao doc. xv. — *Cabalorum montes*, n'este sitio denominado hoje monte de S. Paulo. — *Termas calidas*: Caldas de Vizella. — *Ponte lapidea*: a ponte velha das Caldas de Vizella, e não a de Negrellos embora situada nas extremas de Moreira. Doc. n.° 15. O adjectivo *deorsum* assim nos convence. — *Ecclesia sancti Martini Episcopi*: S. Martinho de Conde. *Barrosas*, denominação das duas freguezias alem do Vizella, Santa Eulalia e Santo Estevão, como se vê do documento XLV. — *Ecclesie Sancte Tecle*: hoje desconhecida. Estaria no monte de S. Paulo, onde existiu uma ermida d'esta invocação, que talvez substituisse a primitiva [illegible]

(1) Omittimos [illegible] d'este documento na integra por não tratar de terrenos do termo de Guimarães; [illegible] [illegible] em que encontramos os termos *[illegible]*, cuja interpretação pode ver-se na *Historia de Portugal* por A. Herculano, tomo [illegible]

sindit et a uiri sui Gudesteo et conparauit ego illa Aloytus abba de ipsa gudegeba et de ipse Godisteo per precium c^m l^a solidos sicut in carta resonat. et tenente ea per ipsa carta ego Aloitus abba iuri meo per multa annorum curricula fecisti mihi peticione domna nostra comitissa domna Gonzina de ipsa ecclesia uocabulo sancti martini episcopi. et do uobis illa in dona per carta et accepimus de uos i^o mulo in c^m solidos. Et ego comitissa domna Gonzina tenente ipsa ecclesia in meo iure fecisti mihi peticionem tu dilecte mihi karissimi confratris Valasco scemeniz uţ concederem tibi ipsa ecclesia in dona sicut et concessi ut habeas tu illa ingenua in uita tua et post obitum tuum relinque ipsa ecclesia ad monasterio aut ad sacerdos aut ad frater aut soror cui cura sit de anime nostre per cartām firmitatis aut ad gens tūa uel extranei cui tua fuerit uoluntas. Obinde ego aloitus abba annuens et fabens obtimis peticionibus uestris sicut uos desideratis me delectat implere et accessit mihi bone pacis et uoluntas ad uobis comitissa domna Gonzina ut facerem uobis textum scripture firmitatis de ipsa ecclesia uocabulo sancti martini episcopi et ceterorum sanctorum beatorum que ibi sunt recondite cum omnem suam rem signum crucis calice atque coronas libros uela uel uestimenta altaris seu domus et intrinsecus domorum cum suis dextris uel omnia quicquid in ipsa ecclesia que ad ea pertinet uel ad prestitum est sit uobis illa donamus quomodo in iuri nostro obtinuimus. Et ego comitissa domna Gonzina ad tibi Valasco confesso sic ea uobis concedimus iuri tuo sicut superius diximus. et accepimus de te proinde in donos II pannos trazes alamir. habeas et possideas in uita tua et conple quomodo sursum resonat. ita ut ex presenti die uel tempore sit ipsa ecclesia de iuri nostro abrasa et in iure de Valasco scemeniz et confesso tradita atque confirmata. Et si aliquis homo uenerit uel uenerimus ad irrumpendum uel infringendum hunc factum illo quesierit inrumpere uel immodico tempteuerit in primis sit excomunicatus et separatus a corpus et sanguinis domini nostri ihesu christi et com iuda domini traditore habeat partem in eterna dampnatione et pro damna secularia pariat ipsa ecclesia cum omne rem suam et cum reliquas suas in duplo uel trippo pro tua parte et post parte rex aut comite aut iudice que illa terra imperauerit II auri talenta. et hunc factum nostrum in cunctis temporibus plenam obtineat rouorem in seculum perenni. Notum die quod erit x^o kalendas februarii. Era m^a xxx^a ii.^a Comitissa domna Gunzina in hac series testamenti manu mea confirmo. Aloitus abba quod fieri elegi mente deuota conf.

Sub christi auxilio Ariani episcopi conf. — Gonta abba manu mea conf. — Fagildo ramiriz conf. — Affar sarraziniz conf. — Honorico Zaleiman conf. — Gundisaluo sarrazini conf. — Vimara munionis conf. — Mumma deouota conf.

Ordonius confessus conf. — Gaudila confessus conf. — Gandila confessus conf. — Uiarigus confessus conf. — Aron confessus conf.

Kartemiro — Placidius presbiter — Sendino presbiter — Ordonio presbiter — Gaudesindo presbiter.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 168 (1).

XX

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, desumpsimus.*

1008

Karta de ecclesia de sancto martino de farega

In dei nomine. Ego indignus et ultimus domini seruorum seruus Transmirus confessus uobis domnis inuictissimis ac triumphatoribus santissimis gloriosisque martiribus sancti saluatoris et genitricis gloriose marie semper uirginis cunctorum uirginum seu beatorum apostolorum martirum uirginum et confessorum quorum baselica dignocitur esse fundata vimaranes scisterio inter duos arrogios selio et seliolo territorio inter ambas aues ad radice montis latito. Ego uero iam prefatus Trasmirus confessus cum peccatorum mole depressus in spe fiduciaque uestrorum respirans non usquequaque meritis deicior ut per uos sancti dei re-

(1) *Villa noua*: Villa Nova de Sande, de que já fallamos na nota ao doc. xi. — *Mons autino*: o monte do Outinho, a cavalleiro da freguezia de S. Clemente de Sande. — *Ecclesia sancti martini episcopi*: a egreja de S. Martinho, hoje apenas lembrada pelo logar da mesma denominação na freguezia de Villa Nova de Sande. Veja-se o doc. n.º xxxii.

conciliari merear deo et angelis [illegible] intencione deposco. Magnum est enin titulum scripture firmitatis et testamenti in qua nemo potest ad irrumpendum uenire neque foris lege eicere sed quicquid grato animo et prona mea uoluntate opportet enim semper amplecti libenter. Obinde placuit mihi ut facerem huic in loco sancto et ad uobis honoricus confessus et fratrum et sororum ibi persistencium textum scripture testamenti de duas porciones meas proprias de ecclesia uocabulo sancto martino prope riuulo auizelle in villa quos uocitant Riu malo. leuat se ipsa ecclesia cum terminos su[illegible] quos de termino que fuit de domn[illegible] et inde per termino de orranes et inde in auizella unde primiter incoauimus. damus atque [illegible]dimus uobis et contestamus ipsas duas porciones de ipsa ecclesia cum cunctis adiuncionibus suis que ibi ad prestitum hominis est casas cupos cupas terras rubtas uel inruptas arbores fructuosas uel infructuosas petras mobiles uel inmobiles aquas cursiles uel incursiles montes fontes pascuis padulibus exitu moncium uel regressum uno molino ab integro aquis aquarum uel sesigas molinarum. Adicimus etiam uobis ornamenta ecclesie uestimenta calice cruce libros multos et obtimos et omnia uestimenta altaris uel templum ecclesie et omnia ornamenta que ad rem pertinet. et fuit ipsa ecclesia de d[illegible] taregia et fecit inde testamento ad congermano meo Arualde presbitero. unus sub unus ipsa ecclesia iuri quieto moreque pacifico. et fecit ego Frater Trasmiro cartula benefacti cum ipso congermano meo aluarde presbitero et intrauimus ambo pariter in una hereditate et in una germanitate.

quisquis unus ex nobis primiter migrasset ab hoc seculo lapet ipsa tercia de ipsa ecclesia sana et intemerata atque unus ex nobis [illegible] perduxisset et orasset pro eius anima et fecisset missas sicut et fecit ad obitum

tercia de ipsa ecclesia iam supra taxata sancto martino cum ipso benefacto que inter nos fecimus. et ipsa tercia iam in meo iure. dedit in illo meo ganato in manus de magister [illegible] ut obiurgasset eam.

unde mihi illo dare et roborauit mihi placitum ligale ut dedisset mihi meo ganato usque anno [illegible] Dum uenit ad capud de ipso anno non habuit unde reddere ipso ganato.

petiuit totos illos placitos. Dum autem uidit se [illegible]

et [illegible] facie illa congregatione ut fecisset mihi cartula firmitatis de ip[illegible]

hi a dare boues et uaccas et pecora promiscua [illegible]

duas porciones de illa heremita uocabulo [illegible]cto siluestre cum sua ornamenta

ecclesia. Habeatis et possideatis uobis honoricus confessus ipsas duas porciones de ip[illegible]clesia et de ipsa heremita ut in uita uestra sit in uestro stipendio uictum atque tegumentum

[illegible] in oratione. et abeant ex [illegible] ut inde ante deum presentem dignam mercedem recipiatis. et post obitum uestrum omnia que sursum resonat post parte ipsius monasterii

admonet nos propheta dicens — Uouete et reddite domino deo uestro [illegible] et iterum [illegible] quod de manu tua accepimus dedimus tibi quia peregrini et hospite sumus super terram — [illegible] carta uel series testamenti manum meam stabilitam et nunquam inrumpendum. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo nobilis uel innobilis aut ex prosapie nostre uel extranea uel quisliue omine contra hanc series testamenti ad inrumpendum uenerit sedeat maledictus et excomunicatus et segregatus ad corpus et sanguinis domini nostri ihesu christi et cum iuda traditore luat penas in eterna dampnatione et ad ultimum diem iudicii cum sceleratis ad pena resurgatur et perpetuo luctu et ardore cum pseudo *(sic)* et pariat duo auri talenta conuinctus post parte ipsius monasterii. Nobis quoque sub aminiculo dei ista faciem tibi sit copia criminum. et hunc factum firmiter permaneat longeua dierum per secula cuncta amen. Facta series testamenti sub die VIII° kalendas agustas. Era quaterdena et sexta super decies centena.

Toderico presbitero conf. — Ualasco conf. — Manualdo conf.

Breto conf. — Honorico conf. — Petro conf. — Stephano conf.

Honorico zaleiman — Cartemiro mitiz — A[illegible] tructesindit — Fromosino.

Gundesindus test. — Sandinu test. — Sag[illegible] test. — Dominico test.

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible].

(1) *Arrogios selio et seliolo*: os rios Selho e Selhinho, que banham Guimarães. — *Ecclesia sancti martini*: a egreja parochial de S. Martinho de [illegible], hoje do concelho de [illegible] — *Villa riu malo*: o casal das Quintãs

XXI

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, desumpsimus.*

1008

Karta de morteira et de osgildi et de villa negrellos

In dei nomine. Ego humillimus domini seruorum seruus Gonta confessus uobis domnis inuictissimis hac triumphatoribus sanctissimis gloriosisque martiribus sancti saluatoris et eius genitricis gloriose marie semper uirginis seu beatorum apostolorum martirum uirginum et confessorum quorum baselica noscitur esse fundata vimaranis scisterio loco predicto inter duos arrogios selio et seliolo territorio ambas Aues radice montis latito. Ego uero iam prefatus Gonta confessus cum peccatorum mole depressus in spe fiduciaque uestrorum respirans non usquequaque meritis deicior sed ut per uos sancti dei reconciliari merear deo et angelis omnimoda intencione deposco. Et ideo deuotioni mee extitit ut facerem loco sancto et ad fratrum et sororum ibidem consistentium textum scripture testamenti firmitatis de omni rem mea quicquid habere potero uel proplicare in hac territorio ualuero admonente nos propheta dicentis — Uouete et reddite domino deo uestro — et iterum — quod de manu tua accepimus dedimus tibi quia peregrini et ospite sumus super terram. — Quamobrem do et dono atque contesto huic loco sancto siue et ad fratres et sorores in uita sancta permanentes in ibi Id est in riba selio villa osgildi secundum ea comparauimus per nostras cartas quia per comparatione illa abemus cum omnia sua extra uno petazo que dedimus ad aloito quomodo se leua de illa pena de casa de ero et uene inprono ad illa castiniaria et inde per arca minore usque in ualatos de maurelli et extra conparatione de ogenio que ei damus. Villa de [illegible] secundum ea comparauimus et ganauimus et quos mihi dederunt oliti onorici in offertione pro quod aciserunt duos homines. Villa trepezeto et in portela mortaria quod fuit de salamiro secundum ea ganauimus ab integro ut abeant illa sesilli comessa *(sic)* et ermesinda in uita sua et post obitum uero suum relinquat ea sana et quieta pro parte monasterii pro remedio anime nostre et de ille comite supra taxato que nobis illa concedit. Villa de siluarelos secundum ea comparauimus cum omnia sua. As preph[illegible] villas cum domis edificis et intrinsecis suis uel cum ea que ad prestitum hominis est secundum in nostras resonat scribturas et secundum illa obtinuimus iuri nostro cum cunctis prestationibus suis sit eas concedimus ad fratrum et sororum eatenus ut in uita mea sint mihi in meo stipendio et in uictum atque tegumentum ospitum peregrinorum uel pauperum et post obitum meum omnia uobis sit traditum uobis ab integro uobis concessum. Adicimus etiam ad seruitium de ipso loco sancto coppo litone ario seruitium de mensam I^a salar et infesturia et trolion et duos coliares. Concedimus etiam ad ipso loco sancto pro ornamentis ecclesie capsa ex eletro deaurata et cum lapidibus ornata LX^a solidos facta casullas IIIes una tiraze uerde alias dulceris bene compositas. omnia quod diximus ab hodierno die et tempore de iuri nostro abrasa sum sit et post parte monasterii sit traditum atque confirmatum usque in perpetuum. quo de iuratione confirmo per deum celi et eius glorie regnum quia contra hunc factum nostrum nunquam ero uenturum. Siquis tamen quod [illegible] non credo aliquis homo nobilis uel innobilis aut ex prosapie nostre contra hunc testamentum firmitatis ad irrumpendum uenerit quisquis ille fuerit in primis sit segregatus ad corpus et sanguinis domini nostri ihesu christi et cum iuda domini traditore luat pena in eterna dampnatione et ad ultimum iudicii diem cum sceleratis ad pena [illegible] et perpetuo luctu et [illegible] cum pseudo prophetis antichristi tradatur ita ut nec in finem communionem accipiat sed in perpetua confusione permaneat. Nobis [illegible]

---

da referida freguezia tinha o nome de casal de Rio mau ainda nos fins do seculo XVIII, como consta do respetivo titulo d'emprazamento existente no archivo da Collegiada. O regato, que banha esta freguezia, affluente do Vizella, era outr'ora conhecido pela denominação de Rio mau; tem a sua nascente no sopé do monte de Santo Antonino e, depois de banhar as freguezias de Infantas, Cerzedo e Fareja, lança-se no Vizella nas proximidades da ponte de [illegible]. Ainda hoje os moradores de Fareja, em momentos de mau humor, chamam aos seus conterraneos [illegible] do regato os *homens do Rio mau*. — *Orvanes* — o lugar d'[illegible] na freguezia de [illegible], limitrophe da de Fareja. — *Heremita sancto siluestre* — a ermida de S. Silvestre. Uma bouça de Fareja, onde existem os restos da antiga capella, tem o nome de S. Silvestre.

anniculo dei ista facientibus sit copia criminum relaxata et cirographa delictorum deleta et portas celestis iherusalem deo presule condonet et hunc hobis edictum factum firmior permaneat longeua dierum per secula cuncta amen. Facta series testamenti sub die VII^a idus octobris. Era XXXX^a VI^a super M.ª Gonta confessus in hanc series testamenti quod fieri elegi adimplendo manu mea confirmo.

Honoricus abba conf. — Tederedus prepositus conf. — Honoricus zaleiman conf. — Ualascus confesso conf. — Onoricus confessus confirmo.

Sagatus conf. — Arias tranctesindiz conf.

Cartemirus mitit conf. — Viliatus uiliatiz conf.

Sonniemirus presbiter test.

Gundinus presbiter test. — Pelagius liliazi test. — Astrulfo pepit test. — Ordonius uimarediz — Fagildus berulfiz — Vimaredo gontazi.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 201 (1).

XXII

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, descripsimus*

1009

Carta de hereditate quos uocitant nespereira

In dei nomine. Ego ansila Froila iohanne Seto Fredenando Astruario Fàgildo Gontato Gomarigo. Ideo placuit nobis bone pacis uoluntas nullis quoque agentis imperio nec suadentis articulo neque pertimescentis metum hominis sed propria nobis accessit uoluntas ut faceremus uobis comitissa nostra domna mummadomna cartula uinditionis de villa de eluerto *(sic)* que habet in uilla quos uocitant nespereira pro que seue in uestra casa de sancto martino seruiciale et ille et sua mulier fromarica et minauit inde ad illos de uestro ganato in ista er[illegible] [illegible] quarteiros et II^os puzales de uino et XXX^a II^os modios de milio et IIII^or modios de tritico et quartarium fiunt sub uno C^m LXXXX^a modios minus I^o inter pane et uino. et fidiamus nos fidiatores quanto superius resonamus ipse eldiuerto et sua mulier que desent uobis uestro ganato ad diem placiti. et quando uenemus ad diem placiti non ab ipso ildiuerto unde complere ipso ganato et ipse debito et rouorauit ille et sua mulier ad onos *(sic)* fiadores carta de sua hereditate quantaque habet in villa nesperaria siue de parentela quomodo de comparatela. et roborabit ille ad nos fiadores carta et nos a uos comitissa nostra domna mummadomna. et damus uobis ipsa villa quantaque ibi habet casas uineas pomares sautus figares amexenares petras mobiles uel inmobiles terras ruptas uel inruptas aquis aquarum et se[illegible]gas molinarum exitus montium uel regressum uel intrinsecus domorum per suis terminis locis antiquis. damus ipsa hereditate cum omni sua prestantia ab integro et abeatis firmiter pro ipso deuito que uobis fiamus et ille non compleo et proinde damus uobis ipsa hereditate et de pretio apud uos nichil remansit in debitum. ita ut de hodie die uel tempore sit ipsa hereditate de iuri nostro abrasa et in uestro dominio sit tradita uel confirmata. habeatis uos et cuique illa dederitis iuri quieto et im perpetuum uindicetis. Siquis tamen quod fieri aliquis homo uenerit uel uenerimus filii uel nepti que in iudicio deuindicare non potuerimus que pariemus uobis ipsa villa duplata et insuper ipse debito nominato C^m LX^a II^os quartarios et II^os puzales de uino et XXX^a et II^os modios de milio et IIII^or modios et quartarium de tritico duplato uel quantum ad uos fuerit meliorato et uobis perpetim habituro. Facta karta uenditionis notum die quod erit X^o kalendas ianuarias. Era M XXXX^a VII.^a Nos superius que de sursum resonamus in hac cartula uenditionis manus nostras roboramus.

Qui presentes fuerunt — Ramiro menendi conf. — Asando adaulfiz conf. — Teodegildo pestrariz conf.

Baltario presbiter test. — Aldereto presbiter test. — Fafila floiaz test. — Leodegildo uilifonsiz test.

---

(1) *Villa osgildi:* talvez a quinta de Gilde em S. Torquato embora não possamos descobrir pelas immediações os vallados de Mouril, se assim devem ser comprehendidos *ualatos de maurelli* de que falla o documento. Conhecemos a quinta de Mouril em Silvares. Veja-se o doc. n.º XXXI. — *Villa de cagiti:* Cahide, freguezia extincta e incorporada na d'Atães. — *Villa trepezeto:* o casal de Terpecedo em Fermentões. — *Portela mortària:* hoje a portella de Paçô, nas immediações da qual fica situado o lagar de Morteiras. Veja-se a nota do doc. n.º IX. — *Villa de siluarelos:* desconhecido a não ser que o queiramos identificar com Negrellos (doc. n.º II), como o entendeu o copista na epigraphe que deu ao documento.

Aluito legueicut test. — Nuno test. — Egas gunderediz test. —Vimara notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 212 (1).

XXIII

Ex libro regestorum Livro de D. Mummadona *dicto.*

1013

Cartula de hereditate in uilla de sancto martino

In dei nomine. Ego patre cognomento iunas et filiis meis Martinu et todenando ad uobis honoricus abba. Ideo placuit nobis per bone pacis et uolumptas ut faceremus uobis kartula uendicionis uel firmitatis de hereditate mea propria quos habeo in villa de sancto martino subtus monte de caualos discurrente Riuulo de molinos territorio bracarense. habet iacencia ipsa hereditate in loco predicto super illo pala- [illegible]donigo et fere in termino de caldas et torna per termino de villa coua et inde torna per illo vallo de palatiolo. damus de ipsa villa que uobis delimitauimus III^{or} rationes minus [illegible] comparauimus ipsa hereditate de abrario et de septimo et de belleno et de manilla pro nostro precio et per nostras cartas. damus uobis [illegible] villa per suis terminis et locis antiquis cum cunctis et prestationibus suis quantum in ipsa villa ad prestitum hominis est figares cer- [illegible] imexenarias aquas cursiles uel incursiles petras mobiles uel inmobiles exitum uel regressum. Damus uobis ipsa hereditate pro uestro ganato que espesimus de uestra casa de sancto martino. Ita ut de hodie die et tempore sit ipsa villa de nostro iuri al rasa et in uestro iuri uel dominio sit tradita atque confirmata. [illegible] quis homo uenerit uel uenerimus contra hanc cartula firmitatis que nos in iudicio deuindicare non potuerimus aut uos in uoce nostra tunc infra uel infra libera in dei nomine habeatis po- [illegible] perpetim habiturum. Facta kartula uendicionis notum die quod erit XI° kalendas decembris. Era Mª L^{a} I.^{a} Patre cognomento iunas et filiis meis in hac kartula firmitatis manus nostras ro+++. concedimus uobis ipsa villa extra illa XII^{a} quod sursum resonat de meo filio fafila tam ego quam et filiis meis pro que accepimus de uos precio C quinales de uino quos scesimus de uestra casa de sancto martino. illa alia uobis concedo ab integro. et habet ipsa hereditate in precio L^{a}V^{e} modios et dimisimus tibi inde pro remedio de mummadomne Gundisalbus diue memorie C^{m}XXXX^{a} quinales de uino. Martinu et todenando ad nostras personas et ad nostros germanos manus nostras roboramus. Fuit facta ista carta in concilio vimaranes.

Valascus confessus Honoricus confessus confirmo — Honoricus zaleiman Vimaredus confessus conf. — Petrus confessus Stephanus confessus confirmamus.

Suniemirus presbiter — Ordonius presbiter. Menendus presbiter — Fagildus berulfit presbiter — Menendus presbiter.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 221 (1).

(1) [illegible]

XXIV

Ex antiquo Libro Regestorum Vimaranensis Collegiatae, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert descripsimus.*

1014

Kartula de moreira de monte longo et de alios mandamentos

Ambiguum quidem non est sed multis plerisque [illegible] net connitum atque notissimum in ueritate Et quod edificauit Mummadomna deouota

(1) *Villa de sancto martino*: [illegible] em parte, pelo menos, fornece. — *Monte de caualos*: [illegible] local tem o nome de [illegible]

arcisterium Vimaranes per iussione et consensum Ranimiri principis et testamentum secundum lex canonica docet. Et ipse Rex ad misericordiam motus concessit ad ipso monasterio mandamentos de Aue in auizella per testamentum sicut sunt nominati. id est mandamento de Auizella leuat se de termino de caldas cum villa ollarios et plega usque in riuulo malo cum cersito Et leuat se de Ribulo malo cum mortaria et cagiti et atanes et luparia et diuide cum sancto torquato. Et mandamento de Arones cum varzenella et golanes et quintianes. Mandamento de trauazolos villacoua cumfleitas et agrella et villarelio et petrosello. Mandamento de sopratello quomodo se leua de aqua de t[illegible]rio cum castellanus usque fere in termino de Rozas. Mandamento de tauoatello cum Auezani et colgeses et ribulo de molinus sicut diuide cum terminis calidarum. Mandamento de candanoso leuat se de condomias et plega in termino de cresimiri cum ingenuos et homines fiscalia fatientes siue et seruos quod in colmellos resonant etiam et ingenuatizos sicut scripti sunt in noticias et in agnitione. Villa nesperaria et sancto martino cum homines ad eas deseruientes sicut in noticias conscripti sunt seu et vilar que est inter termino de cresimir et Ribulo de molinos et nesperaria cum omnes habitantes in eo. Villa de sauto cum suo mandamento et elanzi et homines in placidi et Gumilanes cum incommuniationes et homines ibidem habitantes. Farramundanes pensello fontanello et negrellos. Istos mandamentos quod superius resonant cum homines ibidem habitantes et cum omnes suas hereditates tam ingenuos quam et fiscalia fatientes siue et de casata et incommuniatos seu et scusatos lenzarios et uiniatarios et alio tributo reddentes. Omnia ab integro cum omnem rem suam. Et criationem quos concessit comitissa domna flamula ad tie sue domne mummadomne. Villa de lalini et sautello cum adiuntionibus suis et omnes habitantes in eas siue uillas quomodo et incommuniatos ab integro sicut in scripturis colligati sunt. pratu aluari per suos terminos sicut in carta resonat et in alias scripturas cum quantos ibidem habitantes sunt. et gandalari kazorranes Gutellos varzenella. Et post obitum ipsius princeps Ranemirus rex ereptus est in regno filii eius ordonii principis et confirmauit ipso testamento quos pater suus elegerat. et fecit alios testamentos et confirmauit illos. eatenus et pro anima sua fecit testamentum de villa moraria et pro anima de genitorem suum supra t[illegible] diue memorie. Ipsa uilla per suis termin[illegible] et locis antiquis cum quanti homines in ea habitantes sunt ab integro. Et tenuerunt in sua uita ipsos testamentos [illegible] et [illegible] [illegible] parte ipsius ecclesie et ipso monasterio. Et post eius obitum hactus est in regno in hereditate patrum eorum Veremudus princeps et dum peruenit in terram istam calumpniauit fratres quod eo tempore ipso monasterio regebant pro ipsos mandamentos et pro ipsas villas. Et per talis actio peruenerunt in eius presentia hic in ciuitate sancte marie trans durio cum [illegible] testamentos et cum suas scripturas. Et ipse rex ad misericordiam motus ordinauit in ipso concilio ad ipsos fratres ut adfirmassent ipsos testamentos et suas scripturas per [illegible] iuramento sicut et iurarunt et per manus [illegible] gioni mito todegildit et eius vicarius teton suarit. Id est Gonta abba Honoricus confesso Affar sarrazini Toderedus confesso [illegible] menit Gondisaluus sarrazinit Viliatus uil[illegible] Vandila confratres Uiliamirus confesso (?) Brectus confesso. Et iterum adfirmauit ipse Rex ipsos testamentos et suas scripturas et posuit suos caractares *(sic)* sicut genitore et a[illegible] fecerunt. Ipse Rex functus offitio ereptus est in regno adefonsus Rex princeps magnus et d[illegible] peruenit in hereditate patrum eius hic in occulis calidarum surrexerunt omnes inique et maliciantes contra ipso monasterio vimaranes narrauerunt ei quomodo non erant ipsos testamentos uirificos necnon et adfirmarant illos ante genitorem suum diue memorie. Et ordinauit in eius concilio Sagionem suum nomine alde[illegible] ut presisset villa moraria de monte longo sicut et fecit. Et iterum peruenerunt in eius presentia cum ipsos testamentos et scripturas. Et dum talia uidit ille uero ad misericordiam motus ordinauit ut legissent ipsos testamentos in concilio in eius presentiam et de genitricem suam Geloyre regine ut perexquisisent ueritate quod in ipsos testamentos resonabant. Et dum talia uidit et intellexit omnia quod ibi erat conscriptum mandauit ut iurasset ipse abba cum suos fratres quia ipsos testamentos et scripturas erant uerificos et ipso iuramento de prius fuerat facto ante Genitorem suum sicut et iurarunt hic in sancti michaelis arcangeli in occulis calidarum per manum vicarius ziti donnelliz et [illegible] astrulfo parentiz. Id est onoricus abba Honori-

cus zaleiman Kartemirus prepositus Honorico aroniz Arias tractesindiz Oueco ennegot Uimara honorigit Viliamirus christoforiz Godinus presbiter Fronosindo presbiter. nos adunati iuraturi sumus per as conditiones sacramentorum et per deum patrem omnipotentem qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt et per ipsum quem tonat in oriente et resonat in occidente et per IIII^or euangelia marcus et matheus lucas et ihoannes et per XII^m prophetas et per XII^m apostolos quia ipsos testamentos quod fecit Rex domno Ranemiro et Rex domno Ordonio et confirmauit Rex domno Veremudo in eius diebus sunt uerificos. Et si mentiti sumus et nomen domini in falsum nominauimus descendat super nos iram domini sicut descendit super datan et abiron quia propter scelera eorum terra illa uiuos obsorbuit. Obinde ego adefonsus serenissimus princeps per hanc serenissimam iussionem meam concedo et adfirmo pro anima mea et auios et genitores nostri omnia quod in ipsos testamentos et in scriptura resonat et desuper conscriptum est ad ipsum prefatum arcisterium vimaranes et qui ibidem in uita sancta perseuerauerint fratrum monachorum uel ancillarum dei. Nona die X^a VIII° kalendas Septembris. Era M^a L^a II.^a Adefonsus rex in hac inagnitio quod fieri elegi manu mea confirmo.

Adefonsus rex prolix Fernandus princeps et Sancia regina dum ad me uenit menendus abba cum ipsa agnitio hic in legione roborem meum ibi inieci et confirmo.

Ueremudus rex roborem inieci — Fernandus princeps manu mea signun inieci — Sancia regina manu mea confirmo — Tuta domna manu mea confirmo -- Sub dei gratia Ariani episcopi manu mea confirmo — Pelagius guntemiriz manu mea confirmo — Munio ueniegas confirmo — Egas menendi confirmo — Ranemiro menendi manu mea conf. — Menendo menendi manu mea conf. — Munio moniz manu mea conf. —

Sueiro gonsaluiz manu mea conf. — Pelagio [illegible] manu mea conf.

Menendo [illegible] manu mea conf. — Roderico gonsaluiz manu mea conf. — Froila gaterriz manu mea conf. — Pelagio menendi manu mea conf.

— Sandino guterriz manu mea conf. — Ranemirus menendi conf. — Ualasco almeiuze conf. — Petro flainiz manu mea conf. — Nuno uermudiz manu mea conf. — Petro eileiaz manu mea conf. -- Fernando frainiz manu mea conf. — Scemeno floiaz manu mea conf. — Fraino fernandiz manu mea conf. — Roderico ueylaz manu mea conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 223 (1).

XXV

Descriptum ex codice Livro de D. Mummadona, *sic dicto*.

1014

Kartula agnitio de villacoua de Freitas

In era L^a II^a post peracta M.ª Regnante adefonsus principis Orta fuit intencio inter fratres de vimaranes et ordonio sentariz pro illa villa de uillacoua quos presumsit ipse ordonio de ipsos domnos de vimaranes et tenuit ea in suo iure annos tres. et inrupit testamentos et cartas per quem illa ganabit illa domna mummadomna et suos abbates. ipsos domnos supra taxatos fecerunt inde querimonia ad illa Comitissa domna Tuta in cuius iure erant ipse ordonio ut habuissent cum eo ueritate pro ipsa villa. et illa Comitissa ordinauit illuc ire suo sagione nomine Airigo pepit que presisset ipsa villa et constrinsisset ipse ordonio et ipsos domnos de vimaranes sub certum plazum perante illa Comitissa

(1) *Termino de Caldas* : Caldas de Vizella. — *Villa ollarios* : Oleiros, quinta em Cerzedo. — *Riuulo malo* : rio Mau. Veja-se a nota ao doc. n.º XX. — *Cersito* : a freguezia de Cerzedo. — *Mortaria* : o lugar de Morteiras na freguezia de Matamá. — *Cagiti* : a extincta freguezia de Cahide, hoje incorporada em Atães. — *Atanes* : a freguezia d'Atães. — *Luparia* : a freguezia de Lobeira. — *Sancto torquato* : a freguezia de S. Torquato. — *Arones* : a freguezia d'Arões, hoje do concelho de Fafe. — *Varzenella* : talvez o lugar de Varziella na freguezia de Gollães, hoje de Fafe. — *Golanes* : a freguezia de Gollães, Fafe. — *Quintianes* : talvez o lugar da Quintã na freguezia de Gollães. — *Trauazolos* : a freguezia de Travassos, hoje do concelho de Fafe. — *Villacoua* : a freguezia de Villa Cova, hoje de Fafe. — *Fleitas* : a freguezia de Freitas, hoje de Fafe. — *Agrella* : a freguezia de Agrella, hoje de Fafe. — *Villarelio* : o logar de Villarelho na freguezia de Serafão, hoje de Fafe. — *Petrosello* : desconhecido. — *Sopratello* : a freguezia de Sobradello, hoje do concelho da Povoa de Lanhoso. — *Torio* : o regato de Torio, que nasce na freguezia de Sobradello, banha esta freguezia, Agrella, Castellões, onde no lugar de Torio se une a outro regato vindo de Serafão, e Aroza, lançando-se n'esta no Ave no sitio denominado Foz do Thomaz ou Poço do Pego. — *Castellanus* : a freguezia

ut habuissent ueritate unus cum alios hic in pena maior et que dedissent ipsos domnos de vimaranes testamentos et cartas de ipsa villa et ordonio suas cartas. Dum autem peruene- [illegible] Comitissa et comites Rudesindo gonsaluit et Nuno menendiz et Gonsaluo menendiz Ranimiro menendiz et Gutierre roderici ordinauit ipsa Comitissa et ipsos Comites suos iudices que legem docebant id sunt Froila erotiz Honoricus zaleimaz Vermudo todemiriz Menendus gauiniz Egas menendiz Ranemiro menendiz et alii plures filii uenenatorum que in ipso concilio erant ut audissent legentes scribturas de amborum partes et iudicassent eos per uera ueritate. dedit ille abbate domno Honorigo qui uoce tenabat de casa de vimaranes et de suos fratres et sorores quos ibidem sunt habitantes [illegible] testamentos et suas cartas. et audierunt ipsas scribturas ipsos iudices legentes et cartas de ordonio et intellexerunt eas et adtestarunt era et annum de illas cartas de ordonio cum era de illo testamento et de illas cartas quos in concilio presentabit ille abbate domno Honorico et inuenerunt era et annum de illo testamento prior. Et inuenerunt era de cartas de ordonio postteriores et falsas et aborrendas. et intellexerunt ipsos iudices quomodo subposuerant eas ad illo testamento et mandarunt eas cre[illegible] fuissent inualidas. et elegerunt illo testamento que iam quinquagenario concluderat post parti ecclesie et illas cartas quos in concilio [illegible]tabit ille abbate domno Honoricus. Dum autem uidit se ipse ordonio in tali reatu et opp[illegible] per ueritate ennarrabit quomodo fuerat [illegible] villa qui non concludebant testamento et cartas de ille abbate de soceros suos Todegildo et Guntina et dederunt ei illa in casamento et inueneratt ea in iure de domnos de vimaranes qui tenebant ea ex datu de ille comes domno G[illegible]saluo ad cuius illam dederat mitto todegildiz et [illegible] eorum per cartulam firmitatis. et sic pres[illegible] ipsa de soceros suos quomodo et illa alia de testamentos quos fecerat Egas arqueriz et domna Adosinda cum filiis eorum. et certificabit ipsos domnos ordonio sentaz ut dedissent ei [illegible] et auctores de ipsa villa. Hic uero in [illegible] concilio erat mitto tudegildiz que illa carta roborauit ad ille Comite domno Gundisalbo et [illegible] coniugem suam domna ermesinda. et noluit auctorgare ipsa villa et negabit quod non r[illegible]rauerat ipsa carta nec ille nec suus iermanus. causatus fuit cum ipse mitto uiliamirus christ[illegible] [illegible] quomodo roborauerat ipsa scriptura et facie[illegible] se ipse mitto ad fora et nolebat ipsa villa au[illegible]gare. Ille uero dedit responsum [illegible] quomodo et pro suos germanos quia nec [illegible] carta fecit nec illa roborauit nec ipsa villa [illegible]gnabit ad ille comite domno Gonsalbo. Hic uero in ipso concilio ordinauerunt ipsi iudices [illegible] norico cuius uoce dicebat uiliamirus christ[illegible]riz Tegio gundesindiz que pro testem sedebat in illa carta et emila presbitero quod illam c[illegible]tam conscripserat manibus suis et ille prep[illegible] domno Kartemirus et arias tractesindiz et viliamirus christoforiz numero v^e^ pro ad iuramen[illegible] [illegible] per ligali plazum ut dedisset ipse abb[illegible] testimonias v^e^ iam supra nominatas pro ad iuramento hic in sancto michael in occulis calidarum [illegible] erat conscribta sic erat uirifica et mit[illegible] diz et suos germanos suscepissent illorum iuramen[illegible] [illegible] ut redissent ipso iuramento sicut plazum h[illegible]

[illegible] *Auezani*: a freguezia de S. Thomé d'Abbação. — *Col*[illegible] zia de S. Thiago de Candoso. — *Condomias*: [illegible] *nesperaria*: a freguezia de Nespereira. — *Sancto mar*[illegible] de Prazins. — *Gumilanes*: a freguezia de Gominhães. — *Farramundanes*: a freguezia de Fermentões. — *Pensello*: a freguezia de Pensello. — *Fontanello*: o lugar de Fontellos em Silvares. — *Negrellos*: hoje a freguezia do [illegible] *zorranes, gutellos, varzenella*: desconhecidos, mas pro[illegible] *occulis calidarum*: a egreja parochial de S. Miguel das Caldas de Vizella.

bant. et inclinauit se ipse mito et uxor sua adosinda et suos germanos ad pedes ipse abbate iam supra taxato et agnonerunt se in ueritate quomodo roborauerant ipsa carta. et eiecerunt eos fora de ipsa ecclesia per manus ipsius Sagion et rouorauerunt illa condicione. et roborarunt hanc plazum mito togegildiz et uxori mee adosinda et Guntemirus presbiter et cendas tibi Sagioni nostro Airigus pepit per hunc placitum tibi conpromittimus ut asignemus tibi die ista III^a quod est XII kalendas ianuarii Era L^a II^a villa de uillacoua secundum Era incartamus ad ille comes Gundisalbus menendiz quos fuit de pater nostro Teogildo et mater nostra Gutina ab integro. et tu asignes illa ad honoricus abba et ad fratres et sorores de monasterio vimaranes cuiuş ueritas est. et amplius non calumpniemus illa in nulloque tempore. et si hunc plazum exsegerimus pariemus post parte ipsius monasterii vimaranes ipsa villa duplata et ad iudex uel rege que illa terra iudicauerit suo iudicato. Nos superius nominati in hoc plazum manus nostras rouorauimus.

Froila gutieriz manu mea conf.—Munio menendiz manu mea conf.

Tuta domna manu mea conf. — Ildunza menendi manu mea conf.

Pelagius didaz manu mea conf. — Ordonius gutierit manu mea conf. — Oueco ennegot manu mea conf. — Salamon florentiz manu mea conf. — Flomarico sesnandiz manu mea conf. — R[illegible]gefredo bitoniz manu mea conf.

Froila erotiz quos iudicabit conf. — Honoricus zaleiman quos iudicabit conf. — Uermudo todemiriz quos iudicabit — Menendus gauiniz quos iudicabit conf. — Fromosindo presbiter manu mea conf. — Uimara onorici manu mea conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible]

XXVI

Ex libro regestorum, Livro de D. Mummadona, *sic dicto, hausimus.*

1021

KARTULA DE UNO CASALE IN MARGARIDI

In nomine domini nostri ihesu christi. Ego famula dei bronili confessa in domino deo eternam salutem amen. ideo placuit nobis bone pacis uoluntas ut faceremus tibi idila et uxor tua astileoua cartula de casale meo proprio que habeo in villa margariti quos mihi concessit mea domna mummadomna quos mihi illa concessit pro seruitium que ei illa complacuit et meos directos et mea offertione quos ad illa complacuit et fecit inde nobis scripture in concilio de vimaranes. proinde concedimus uobis illa ut abeatis nobis in memoria in cereum et oblationem panem distribuendo pauperibus pro remedio anime nostre. damus atque concedimus tibi illa quomodo nobis illa domna concessit cum cuntis aprestationibus suis quantum in se obtinet ab integro. habeatis uos et omnis posteritas uestra. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquid omo uenerit qui hunc factum nostrum inrumperit in primis sedeat scumunicatus et cum iuda traditore habeat parti et ibit in eterna dampnatione Amen. et insuper pariet tibi ipsa hereditate duplata uel quantum a uobis fuerit meliorata. Facta cartula firmitatis notum die quod erit X^oVIII^o kalendas iunii. Era Mª L^a VIIII.^a Bronili confessa in hac scripture manu mea confirmo. Mummadomna proliz didiz conf. [illegible] conf. Valascus conf. Ordonio conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible]

(1) [illegible] epigraphe : [illegible]

(1) [illegible]

XXVII

In libro regestorum Vimaranensis Collegiatae qui Livro de D. Mummadona *inscribitur hoc invenitur documentum post illud quod sub n.º* CLXVIII (1) *jam typis mandavimus. Charta enimvero haec de eodem argumento agit.*

1022

ITEM ALIA KARTA DE IPSO SANCTO MARTINO

Ad multis uero temporibus uenit febris trabissima ad ipse domno Valasco unde migrauit ab hoc seculo. Et ibidem fuerunt congregati in vimaranes comitissa tuta domna Pelagius guntemiriz Honoricus abba cum omnem congregationem ipsius monasterii et in ipso concilio saccabit ipse domno valasco ista scriptura ut dedisset ea ad honoricus abba et ad ipso monasterio sicut uerbum habuerat. et quando uidit illa comitissa et ipsos domnos hanc causam ordinarunt in ipso concilio ut dedissent ea ad nepti suo uelasco pelagii sicut et dederunt. Obinde ego comitissa domna tuta et pelagius gontemiriz et honoricus abba a tibi valasco pelaiz concedimus tibi ipsa ecclesia supranominata sancto martino ut habeas et possideas ea in uita tua pro animabus ipsius domnos supranominati ut semper pro eis cereum et oblationem ad ipsa ecclesia offeras et in oratione ad memoriam eos abeas in uita tua et ad obitum tuum relinque ea ad sacerdos que bonus fuerit de propinquis tuis aut extranei que boni fuerit uel ad ipso monasterio iam prefatum vimaranes aut ubi tua extiterit uolumptas que te ad memoriam habeant et ipsi que supra notati sunt in testamentum et in carta. Et si aliquis homo uenerit que tibi illa calumpniet exter aut de propinquis nostris quisquis ille fuerit pariat tibi ipsa ecclesia in quadruplum et ad iudicis terre istius auri talenta duo. et hec scriptura plenissima habeat firmitatis roborem. Facta scriptura conceptionis et firmitatis X.º II.º kalendas Septembris. Era M.ª LX.ª Tuta domna. Pelagius guntemiriz et honoricus abba manus nostras roboramus.

Pipinio gemundia quos uidit — Lacricio ualascoz quos uidit — Louegildus quos uidit.

Pelagius pepinot quos uidi — Pelagio anegildit que ea adsignabit — Fagildus astrulfiz notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 2[illegible]1 (1).

XXVIII

Ex codice Livro de D. Mummadona *dicto, in Publico Archivo servato, descripsimus.*

1028

CARTULA DE HEREDITATES DE PENACOUA ET DE UILLA FROILANES

Godesteo loueriquiz et heredibus meis quod sunt habitantes in penacoua et floilanes quod sumus incommuniatos de domna mummadomna et de casa de vimaranes pactum simul et placitum facimus vobis honoricus abba Cartemirus prepositus seu et omnem congregationem monasterii vimaranes per scriptura firmitatis notum die erit V.º kalendas octobris Era M.ª LX.ª VI.ª post parte de omnes hereditates que habemus in villa floianes et penacoua que teneamus eas sanas et intemeratas tam etiam quam etiam et prosapie nostre et non habeamus licitum in parte aliena extraneandi uindendi donandi testandi contramutandi nec in scriptura aliena mittendi nisi unus ab alios nos que sumus incommuniatos de casa de vimaranes et que teneamus ipsa ecclesia de sancto mamete de uestras manus et faciamus uobis cum ea seruitium cum suo testamento et non extramemus illa de uestro iure nec de uestro seruitio nec adiuuemus nullos homines super ea contra nos (*sic*) in nullisque tempus per nulla forma hominis in quo inpedimentum uos in ipsa ecclesia aut in illas hereditates habeatis sed obseruemus cum eas illud quod auios nostros iam incommuniarunt et inplazarunt ad domna mummadomna et ad casa de vimaranes sicut in placitus resonat. et si minime fecerimus et iste placitum exesserimus tam nos quam unus de filiis neptis aut ex prosapie nostre quomodo careamus illas hereditates ad parte uestra et insuper D.os solidos.

(1) N'esta collecção sob n.º XIX.

(1) *Sancto martino* — a egreja de S. Martinho na freguezia de Villa Nova de Sande. Veja-se a nota ao doc. n.º XIX.

Godesteo et heredibus meis in hoc plazo nostras *(sic)* roborauimus. Menendus test. Pelagio test. Itila reposteiro test. Goldries test. Merinus presbiter notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 264 (1).

XXIX

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, sumpsimus.*

1036

Carta de morteira hereditate ubi dicent campos

In dei nomine. Ego ermegoto cognomento geti et filios meos et generos nominibus fatila et uxori mee trastalo cognomento domna gonta et uxori mee matre bona citi et uxori mee fructilli uiliamiri audino stephano et uxorl mee ermegoto et germana mea ermesinda a tibi christoforus uiliamiri in domino deo eternam salutem amen. Ideo placuit nobis per bona pacis uolumptas ut faceremus uobis cartula uenditionis et firmitatis ut faceremus de agro nostro propria que habemus in villa mortaria ubi modo dicent campos subtus mons latito territorio bracarense. leuat se ipse agro de termino de agro de petro et uadit in directo per succo de soror ilduara et fere in illa cabezana trans illa canbiancia et torna per succo de petro in directo et fere in illa carraria de agro de petro unde primiter incoabimus. ipso agro que conclusimus ab integro uobis illo concedo cum sua aqua de aqua leuita que ipso agro inrigat. et accepimus de uos pretio in offertione illos lenzos de sarbilanes que nobis lexatis in que illo mandamento tenueritis ipsum nobis bene complacuit et de pretio apud uos nichil remansit in debito. Habeatis eam firmiter iure perhemni uos et omnis posteritas uestra uel eum relinquere uolueritis liberam in dei nomine habeatis potestatem. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hanc cartula ad inrumpendum que nos in iuditio diuindicare non potuerimus aut uos in uoci nostre tunc habeatis licitum apprehendere nos ipsum que in carta resonat duplatum uel triplatum uel quantum ad uobis fuerit melioratum. Facta cartula uenditionis et firmitatis notum die quod erit VII° kalendas martii Era Mª LXXª IIII.ª Nos superius nominati in hac cartula uendicionis et firmitatis manus nostras ro+s. Qui presentes fuerunt Arabedo test. Citi didaz test. Honorico frolaz test. Fagildo ramiriz test. Christoforus uiliamiriz notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 291 (1).

XXX

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1038

Karta de agnitio de ecclesia sancti christofori et sancti saluatoris de ganderela

Sub imperio sancte et indiuidue trinitatis... ... cum filium unius deitatis atque substantie .... uerborum adtamen pro memoria temporum testimonium adhibendum est enim litterarum ut in cunctis notum fiat et quod in tempore illo surrexerunt inimici maligni nominibus menendo flomarigoz et audericus presbiter et per potentia de domnos de zersedello cum heredibus eorum presumpserunt casa de sancto christoforo de iure de gundemarus suariz et de ermorigo presbiter que ipsa casa de manu sua tenebat. tunc peruenerunt proinde in presentia honoricus abba pelagius guntemiriz Mitto arias Teton adefonsiz Odoiro sisandiz Oueco ennegoz Roderico tractemiriz et alii multorum bonorum ominum et ibidem conligaturi sunt in placitum per manus sagioni Aloito manualdiz ut ad diem actum aciperent uerita-

(1) *Penacova* [illegible]

(1) *Villa mortaria* [illegible] nha.

tem unus cum alios. ita et peruenerunt ad diem conligationis huius ipse Gondemarus suariz cum heredibus suis dicendo contra ipso menendo flomarigoz et auderico presbiter et domnos de zersetello cuius uoce intendet Egas fafilaz uel adiutatoris eius et quod uenerunt suos [illegible] los de gondemarus suariz ad presuria et ad populandum terram per iussione domini Adefonsi principis. et in ipsa presuria edificauerunt ibidem ecclesias uocabulo sancti christofori in ripa selio et alia ecclesia uocabulo sancti saluatoris que est fundata in villa ganderella et fecerunt firmitatis et testamentos et obtinuerunt [illegible] in iure eorum [illegible] et post hec filii eorum et exinde neptis et bisneptis usque nunc tempus et sine alios heredes. et non expectauerunt isti nominati desuper discutionem iudicii et presumpserunt de nostro iure manibus ipsas ecclesias et homines et ganato sicut in noticias resonat et ad nostra lex presentaremus. Ipsi uero menendo flomarigoz et auderico presbiter et domnos de cersitello responsum dederunt et quia fuerunt ipsas ecclesias de illorum auolo nomine cartenio quediz currit per inuentario usque ad eos perueniat per illorum ueritate. Super hanc causam dederunt testimonio de parte Gundemarus suariz ille per si ermorigu presbiter citiz gunderediz Gundulfu gundamari Vimara siloniz maino *(?)* suariz Arias presbiter riquila sonitiz Asteiro sendiniz Ero froiscendiz numero decem. Et de parte de menendo flomarigoz ille per si Auderigo presbiter Egas fafilaz Iusto petriz Roderico airas Sauarico asbello Toderico dino Araguntο petrix numero decem. Hunc autem peruenerunt iudices ad exquirendum ueritate in ipsa casa de sancti christofori [illegible] ennegoz roderico tractemiriz Ermias flomarigoz que lex docent. et dedit Gundemarus suariz testamentos et scripturas de ipsas ecclesias et non dedit menendo flomarigoz et Auderico nulla scriptura. et pro it mandauerunt ipsi iudices que firmet Gundemarus suariz cum suo testimonio sicut in suos scriptos resonant et examinet pro pena et menendo flomarigoz et auderico presbiter que suscipiat et que dominus iusserit ita fiat. illis enim uidentibus et audientibus quomodo ordinabit eis lex parauerunt se in dilatatione et noluerunt facere ueritatem sed exesserunt placitum in quo erunt complicata uel in dilatione de ipsas casas et insuper quingentos solidos et iudicato. sit uobis [illegible] adiutus. Facta et confirmata agnitione in die quod erit [illegible] kalendas Septembris. Era Mª LXXª VI.ª Ouecco ennegoz manu mea confirmo.

Roderico manu mea confirmo — Pelagius guntemiriz conf. — Mittu airas manu mea conf.

[illegible] manu mea conf. — [illegible] manualdiz conf. — Menendo presbitero notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n. [illegible]

XXXI

Ex Livro de D. Mumadona, *sic dicto*, *sanc*-*tissimus*.

[illegible]

Karta de ecclesia sancti iacobi de candanoso

In dei nomine. Ego ansila allenz et presbitero In domino deo eternam salutem amen. Ideo placuit mihi asto animo et propria mea uoluntate ut facerem ad uobis petrus abba cartula uendicionis et firmitatis sicut et facio de ecclesia vocabulo sancti iacobi apostoli qui est fundata in villa [illegible] et de omnias meas hereditates quantasque habeo in ipsa villa superius nominata candanoso subtus monte cauallos territorio bracarensi inter bis alueis aue et auizella discurrente riuulo selio. Do uobis ipsa ecclesia et ipsas hereditates cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est siue de [illegible] et de parentum meorum seu ganationes et commutationes et comparaciones ab integro quomodo diuide ipsa ecclesia et ipsas hereditates cum villa cresimir et cum uilla nesperaria et cum uilla laurito et cum ecclesia sancti martini episcopi et partet ad selio et inde ad termino de cresimiri unde primiter incoauimus. isto que concludi in hac scriptura siue ecclesia sancti iacobi apos-

(1) *Zersetello, zersetello* — [illegible] — *Sancti christofori in ripa selio* — [illegible] — *Sancti saluatoris in uilla ganderella* — [illegible] Gandarella.

toli quomodo et meas hereditates laicales superius nominatas ab integro uobis concedo per suis terminis et locis antiquis cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est casas cupos cupas lectus catedras mensas pumares saltos uineis deuesas terras ruptas uel-barbaras aquis aquarum et sesigas molinarum exitu moncium et regressum omnia ab integro uobis concedo sicut in hac carta resonat et quomodo in alias meas scripturas inueneritis ab integro uobis concedo ubique eas potueritis inuenire pro quo accepi de uos precio I° caualo colore bagio nasino cum sella et freno in c^m^ L^a^ solidos I^a^ uenape pallea in L^a^xx^a^ solidos v^e^ uacas cum filios de xv^e^ xv^e^ modios II^a^ iuga bouum de xv^m^ xv^m^ modios I^a^ pelle anninia cum almitiga in xx^t^ modios alia pelle paniata in xxx^a^ soiidos inter pane et uino L^a^ modios. ipsum nobis bene complacuit et de precio apud uos nichil remansit in debito. Ita ut de hodie die et tempore sit ipsa ecclesia et ipsas hereditates de iuri meo abrasas et uobis traditas atque confirmatas. habeatis uos illas firmiter euo perenni et quicquid de illas facere uel iudicare uolueritis liberam in dei nomine habeatis potestatem. Siquis tamen quod fieri non credo aliquis omo uenerit uel uenero tam ego quam propinquis meis uel extraneis contra hanc cartula uendicionis et firmitatis ad irrumpendum que ego in iudicio deuindicare non potuero post parte uestra aut uos in uoci mee tunc habeatis licitum adprehendere de me ipsum quod in carta resonat duplatum uel trippatum et uos perpetim habituro. Facta kartula uendicionis et firmitatis sub die quod erit x v kalendas iulii. Era M^a^L^a^XXX^a^I^a^ Ansila auilenz et presbitero in hac cartula uendicionis et firmitatis manu rouoro.

Ego petro ennegot et confessus conf. — Fagildo confessus conf.— Arias honorigit conf. Pelagio sagaciz conf.— Didacus confessus conf. — Brandila conf. — Amarello conf. — Pelagius conf. — Uiliuadus conf. — Ascarigus conf. Aluaro test.

[illegible] uillam [illegible] manu mea conf. — Pelagius liliz conf. Ualasco pelagii conf. — [illegible] conf. Pelagio [illegible] conf. — [illegible]. Gundesto sesnandiz—Ordonio iben elias. Aluaro [illegible] — Menendo pelagii. [illegible] conf. — Menendo senioriz quos uidit — Menendo fortis presbitero quos uidit — Ansul frarengot presbitero quos uidit — Menendo todegildiz presbitero quos uidit — Munio [illegible] test.

Gundemaro test. — Aloitu test. Vilifonso test. Pelagius notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 326 (1).

XXXII

Ex codice, Livro de D. Mummadona *dicto, sumpsimus*.

1044

CARTULA DE HEREDITATES IN VILLA MARGARIDI

In dei nomine. Ego idila una cum filias meas bronilli et felicia in domino deo eternam salutem amen. Ideo placuit nobis asto animo et proprias nostras uoluntates ut faceremus ad uobis domna elsinda confessa sicut et fecimus cartula uenditionis et firmitatis de hereditates nostras proprias que abuimus in villa margariti subtus montis latitu territorio bracarense inter bis alueis aue et auizella discurrente riuulo selio et fuerunt ipsas hereditates de mumadomna didaz et conparaui eas inde soror sesita et filia sua soror brunilli et tenuerunt ea in suo iure per pretio et carta tem *(sic)* tornarunt ea in manus de idila et uxor mea astileuua. et ego nos nominibus damus ad uobis ipsas hereditates ab integras quantas ibidem habuimus montes fontes pascuis paludibus casas uineas pumares sautos exitus montium uel accessum et regressum cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est ubique illas potueritis inuenire per suis terminis et locis antiquis pro quo accepimus de uos in pretio c^m^ LX^a^ modios in pane et in uino et in que nobis bene placuit. uos destis et nos accepimus. ita ut de hodie die uel tempore sint ipsas hereditates de iuri nostro abrasa et in uestro iure uel dominio sint

(1) *Ecclesia sancti iacobi apostoli in villa Candanoso*: a egreja e freguezia de S. Thiago de Candoso — *Monte cauallos*: veja-se a nota ao doc. n.° 1. Neste local tem o nome de monte de S. Bartholomeu, provindo d'uma capella d'esta invocação. — *Villa creysimir*: a freguezia de Creixomil — *Villa nesperaria*: a freguezia de Nespereira. — *Uilla laurito*: o lugar de Lourido na freguezia de S. Martinho de Candoso — *Ecclesia sancti martini episcopi*: a egreja parochial de S. Martinho de Candoso.

traditas atque confirmatas. abeatis uos et omnis posteritas uestra ubi eas relinquere uolueritis tam de eas facite. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hanc cartula uenditionis et firmitatis ad irrumpendum que nos in iuditio deuindicare non potuerimus post parte uestra aut uos in uoce nostra quomodo pariemus uobis aut ad parti cui uobis illas dederitis uel relinquere uolueritis ipsas hereditates que in carta resonant duplatas uel tripatas et uos perpetim habituros. Facta carta uenditionis et firmitatis v° idus februarii. Era Mª LXXXªII.ª Idila et filias meas felicia bronilli in hanc cartula uenditionis et firmitatis manus nostras Ro + + + +. Qui presentes fuerunt. Gondemaro test. Dulquede test. Uermudo test. Sindila test. Menendo test. Menendo pelagii et presbitero qui hec notauit. Monio donadeiaz conf. Osorio tellit conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 332 (1).

XXXIII

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1045

KARTA DE TAUOADELO ET VILLA CALUOS ET ECCLESIA SANCTO CIPRIANO

Dubium quidem non est sed multis plerisque manet cognitum atque notissimum in ueritate Eo quod menendus folienz coniunctus fuit in matrimonio cum uxore sua nomina Gunterode ordoniz per phoedere conligatione et habitauerunt in unum et ganarunt villas et hereditates et in ipso tempore ganauit ipse menendo folienz et Gonterode ordonii villa uocitata Tauoadelo quos fuit de comes domno Gundisaluo menendi sicut illa obtinui ipse dux magnus in uita sua per consensum monacus et fratres et sorores de cenobio vimaranes et per iussionem de arriani abba qui dedit mandamento de tauoadelo ad ipso comite in tempore quando abuit alphetena cum gundisaluo muniuz et ganaui ipsa villa in ipse mandamento quando seuet ad ipsa alphetena in sancto mames ad defendendum ipsa terra et casa de vimaranes. et abuit uerbo alligato ille comite cum ipse abba domno A[illegible] et cum fratres et sorores in ipso monasterio habitantes ut in uita sua habuisset ipsa villa in stipendio suo per beneditione et ad obitum suum tornasset se post parte testamento quod fecit Rex domno Ranemiro ad casa de vimaranes et in manus de ipse abba et suos fratres et sorores. et quod uerbum habuit diligenter adimpleui et dedit ad suo obito uerbo ut de propinquis suis in ipsa villa ullam disturbationem faciant. Post hanc causam uenit ordonio ranemiriz et sua mulier domna Geluira ad multis temporibus in portugale et pressit ipsa villa per potencia et sine ullo recabito et dedit illa ad suo genro fredenando gundemariz et ad sua mulier mummadomna ordoniz. ipsis uero nominatos fredenando gondemariz quando uidit et audebat dicere quia non abebat in ipsa villa ulla radice gratulauit adplicare ad se aliquo de illa. postea uenit ad me menendo folienzi et ad mea mulier Gontrode ordoniz ipse fredenandus gondemariz et dedit nobis ipsa villa supranominata tauoadelo per precio et cartulam firmitatis et obiurgauimus illa multis temporibus et abuimus ambos liberos unde procreatio fuisset. Denique annuit nobis proprias nostras uoluntates ut dedissemus ipsa villa ad cenobio vimaranes per scripturam firmitatis. Nos uero in ipso rouore permanentes uenit infirmitate ad ipsa coniuge mee Gonterode unde clausit diem ultimum. et quando uidit se depronata narrauit mihi in concilio de gens mea et de alios multos que ibi erant nobiscum congregatos ut adimplesset omnia que cum ea uerbum abebat alligatum et dedisset ipsa villa pro animabus nostris ad ipso cenobio vimaranes et ad fratres et sorores ibi habitantes. Obinde ego ermegildus ac si nunc menendus fulienz quod cum ipsa mea mulier Gonterode ordoniz uerbum alligatum abuit deo adiuuante et ego adimplebo. Domnis inuictissimis hac triumphatoribus et sub imperio opificis rerum que trinus in unitate extat colendus adorandus glorificandus necnon et in honorem sancti saluatoris sancteque tue genitrix marie hac gloriose uirginis et sanctis apostolis petrus et

(1) *Villa margariti*: a quinta ou casal de Margaride em Mesiofrio. Veja-se o doc. n.º XXVI. — *Montis latitu*: veja-se a nota ao doc. n.º VIII. N'este local tem hoje o nome de monte e deveza de Santa Maria e tambem conhecido com a denominação de Monte de Fraz (d'Arcella).

paulus iacobus tomas iacobus alpheus simul et iudas bartolomeus ad ofitium predicationis electus similiter et iohoannes babtiste cum uirgines eolalie columbe tecle christine agate dorotee celesti talamo conlocatas cum martiribus aciscli romani facundi et priuitiui *(sic)* sancti laurenti et comitum eius celesti cruore laureatos sancti martini episcopi sancti saturnini episcopi sancti cipriani episcopi et ultimo martiri beati pelagio uel omnium sanctorum martirum uirginum atque confessorum quorum reliquie recondite sunt in cenobio nunccupato vimaranes que est fundato ad radicem montis latito et castro sanctus mames inter bis alueis uehementis aue et auizella urbium bracarensium. Ego indigno et dei famulo ermegildus cognomento menendo fulienz cum peccatorum mole depresso in spe fiduciaque sanctorum non usquequaque disperatione deitio qui etiam reatui meo criminibus sepe pauesco ut per uos sancti dei martires tandem reconciliari merear conspectu communis domini ac sanctorum omnium fida supplicatione uotis omnibus deposco vt ego menendus et Gonterode de nostrorum criminum merear uobiscum partem accipere et ueniam de peccatis nostris in regione uiuorum. et ideo deuotioni mee extitit ut ego menendi fulienzi et in a uice persone de coniugie mee Gunterode ordoniz per unum consensum sicut conligatum abuimus inter nos ut de paupertula nostra facere aliquid aule sancte uestre offerre debere sicut et offerimus. Concedo pro anima mea et pro de coniugia mea Gunterode villa desuper uocitata que est in mandato de tauoadelo fundata integra per suis terminis et locis antiquis et cum suis suis *(sic)* adiuntionibus et cum eclesia uocabulo sancti cipriano et cum omni prestatione loci ipsius ab integro. etiam et in riba auizella villa caluos que nunccupant de nouo tempore villa uerde cum omnibus prestationibus suis que in se obtinet et quantum ego menendo folienzi de postea ganaui uel ganare potuero usque ad obitu meo sic illas confirmamus post parte cenobii de vimaranes ab omni integritate domus cum edificiis suis uineis pumares sautos deuesas montes pascuis padulibus aquas aquarum et segeis molinarum exitum montium et regressum. Omnia que desuper ipsas villas cum suis adiunctionibus et cum omnibus prestationibus suis sicut et ecclesia sancto cipriano cum suo debito totum ab omni integritate testamus et confirmamus ad ipso cenobio vimaranes et ad monacos fratres et sorores ibi habitantes ut sit inde illis toleratione et nos ante deum mercis copiosa et remissionem peccatis nostris. et amplius non habeat ego menendus folienz licentia de has hereditates que in isto testamento colligatas sunt deinceps in alia parte uindere donare testare uel commutare neque in aliqua pars extraneare sed in uita mea abeat inde toleratione et post obitum meum tornet se sanas et intemeratas post parte huius monasterii vimaranes. quo et coniurationem confirmo per diuinitatem sanctam et regnum glorie eius. quia contra hunc factum nostrum series testamenti infringere conauerit exter propinquis seu qualibet ieneris homo quisquis ille fuerit auferat dominus memoriam illius de terra et deleat nomen eius de libro uite et cum iustis non scribantur sed cum biotenatos sit pars illius in eterno baratro et iude proditore domini heres efectus et pars pena sit luiturus et ab omni ecclesie catholicorum anatematus et excomunicatione multatus non accipiat corpus et sanguinis domini nostri ihesu christi portio et simili pereat et pena tabescat et conprehensus coram regis uel comite aut iudicis terre sepcies tantum conponat post parte huius ecclesie quantum inde usurpare quieuerint. et hoc series testamenti in rouore permaneat euo perenni. Notum die quod erit IIe kalendas aprilis. Era M^a^ L^a^ XXX^a^ III.^a^ Ego ermegildus cognomento menendo frolaniz per me et in presentia coniuge mee gonterode ordoniz in hanc scripture testamenti quod fieri elegimus et uotum nostrum adimplendo conpleuimus deo nobis adiutus ego menendo folienzi in hoc testamento manus meas proprias confirmo + et rouoraui.

Petrus abba manu mea confirmo — Petro ennegoz manu mea conf. — Arias honerigoz manu mea conf. — Osorio telliz manu mea conf. — Pelagio sagatiz manu mea conf. — Aloito eiriz et presbitero manu mea conf. — Iheremias arias et presbitero conf. — Pelagio pinioliz manu mea conf. — Pelagio liliz manu mea conf. — Fagildus confessus manu mea conf. — Aluaro aluariz conf. — Menendo pelagiz presbitero conf.

Christoforo uilamirus conf. — Didacus confessus conf. — Eita telliz quos uidi — Amarelle confessus conf. — Munnu donadoz conf. — Arias. Brandila conf. — Cin telliz quos uidi — Vimara. Ascarigus conf. — Menendo christoforì quos

uidi — Egas louegildiz test. — Gondemaro berulfiz test. — Geldemiro ihoannes test. — Pelagio presbitero que notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 340 (1).

XXXIV

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, hausimus.*

1047

Kartula plazo de uilla de brito

Godina fafilax et uobis petrus abba et petrus prepositus et fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes pactum et plazum ligale facit per scriptura firmitatis ut deinceps amodo quod erit IIIº nonas ianuarii Era Mª LXXXª Vª ut teneat ista villa de britto quos ibidem conparaui filio meo osorio fafilaz ex datui uestro in mea uita et edificet et plantet et que nec uinda nec donet ad nulloque homine et post obitum uero meum tornet se ipsa villa post parte scimiterio de vimaranes et omnes habitantes in eo. et si hunc plazum exesserimus pariet ipsa in duplo uel triplo et iudicato. Godina fafilaz in hoc placitum manu mea roboro. Pro test. Christoforus uiliamiriz test. Iheremias arias test. Pelagio pinioliz test. Froila airas presbitero notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 349 (2).

(1) *Villa vocitata Tauoadelo: ecclesia uocabulo sancto cipriano*: predio e egreja de S. Cypriano de Taboadello. — *Castro sanctus mames*: o castello de Guimarães, fundado por Mummadona. Veja-se o documento XIV. — *Villa calues, villa uerde*: provavelmente o casal de Villa Verde na freguezia de Gemeos.

(2) *Villa de britto*: casal na freguezia de Brito.

XXXV

Ex codice, qui de D. Mummadona *inscribitur, sumpsimus. Lectiones varias ex duobus exemplaribus saeculi XIII, apographis sed authenticis, superadjecimus* (1).

1049

Karta de Rei dom fernando. De calumpnia non danda

Sub imperio sancte et indiuidue trinitatis pater et filius et spiritus sanctus qui manet et permanet in secula seculorum amen. Electus est in regno fredenandus serenissimus rex filius Sancii regis et mummadomne regine et eius coniux Sancia regina prolix Adefonsi regis et Geloyre regina. Et per ordinationem domini ihesu christi peruenimus in locum cenobii vimaranes que est fundatam ad radicem montis lattito inter bis alueis uehementibus aue et auizella territorio bracharensis in quo cenobio recondite sunt reliquie sancti Saluatoris et sancte marie semper uirginis et apostoli petri et pauli et ceteris apostolis et sancte eolalie uirginis cum ceteris uirginibus necnon et sancti torquati cum sociis suis et sancti laurenti cum plurimis martiribus atque confessoribus. Ego iam prefatus fredenandus rex et Sancia regina placuit nobis atque uoluntati nostre extitit ut pro remedio animabus nostris facimus ad ipsum locum sanctum et tibi petrus abba et ad omnes clericos et deuota ibidem persistencium scriturarum firmitatis ut in omnem terram quod in scripturis ipsius cenobii sunt colligati sic villas quomodo et mandamentos diligentissime mentis nostre ordinamus atque omicidium uel raptum fecerit aut in fossatum non fuerit non habeat licentiam nostrum vicarium eos inquietare non comes neque tyaphadus neque nullus homo in nullis temporibus proinde pario adprehendere sed tam omicidium quam raptum siue fossataria seu qualicumque calumpnia ibi euenerit discurrat per manus vicarii ipsius cenobii. et sint concesse pro animabus nostris. et in omnem terram sancti torquati similiter faciant. et sint termini ipsius cenobii de Aue in auizella

(1) [illegible] in *Port. Mon. Historica*.

per ubi uestros scriptos determinant. In quibus terminis nullus homo audeat eos transcendere ad male faciendum non vicarii regis non alieni pro nulla accio. Quod siquis fecerit et hos terminos uidenter transcenderit pariat quicquid mali fecerit per sentenciam legis et insuper auri talenta I.º Et omnes villas siue mandamentos quod foris ipsius termini sunt et in uestris scripturis colligati sunt in tali honore permittimus stare ut nullus homo audeat ad male faciendum ibi ingredi. quod siquis fecerit pariat sentenciam desuper scriptam. Hac tantum concedimus et confirmamus et neminem quidem permittimus hunc factum infringere nec modico inquietare. Quod siquis temerator huius rei extiterit tam filii quam nepti uel unus ex prosapie nostre aut ex terris regis uel comiti qui hunc factum nostrum infringerit sit excomunicatus et ab omni catholicorum cetu extraneus et cum iuda domini proditore parili luat penas in eterna dampnatione Amen. Et omnes scripturas ipsius cenobii quod ant nos presentarunt inuenimus eas ueridicas et erant ualde bonas et diligenter confirmamus eas. Facta scriptura firmitatis XII^a kalendas iulii. Era Mª LXXX^a VII.^a Fernandus rex et Sancia regina confirmamus.

Adux magnus Gutierre adefonso manu mea conf. — Munio roderici manu mea conf. — Ueremudo ordoniz manu mea conf. — Pelagio fernandiz manu mea conf. — Petro gundisaluiz manu mea conf. — Petro pelagii armiger regis manu mea conf. — Pelagio munionoz manu mea conf. — Fredenando gutierre manu mea conf.

Nenbozano eroz manu mea conf. — Gutierre egarediz dispensator regis manu mea conf. Gundisaluo ueniegas manu mea conf. — Suario galindiz manu mea conf. — Garsea moninoz manu mea conf. — Gomice egicat manu mea conf.

Ilduara comitissa manu mea conf. — Sub christi nomine sisnandus episcopus manu mea conf. — Arias abbatis cellenoue manu mea conf. — Erus abbatis sancti felicis manu mea conf. — Mitto oduariz manu mea conf. — Gomice pelagii manu mea conf. — Gutino ueniegas manu mea conf. — Menindo gonsaluiz manu mea conf.

Tuta uelaiz manu mea conf. — Mummadomna menendit manu mea conf. — Flayno nunoz manu mea conf. — Gutierre gonsaluit manu mea conf. — Martino [illegible] manu mea conf.

Ego autem adefonsus rex in crastro froyla commorans hunc factum genitorum meorum manu mea conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 372.

XXXVI

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1050

Carta de sancti laurentii de villa caluos

Stephano alderetit et presbitero que sum habitante in ecclesia uocabulo sancti laurencii de villa caluos placitum ligale uerbum facio ad uobis meo domno petrus abba fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes per scriptura firmitatis ut deinceps amodo quod erit v idus februarii Era Mª LXXX^a VIII^a ut habitet ipsa ecclesia iam supra dicta post uestra parte in mea uita et teneat illa sana et intemerata ut non habeat licitum ipsa ecclesia nec quantum sua ueritas est uindendi donandi commutandi nec in alia parte testandi sed quomodo illa tenuit in meo iure usque hodie sit illa possideat in mea uita sicut superius diximus et ad obitum uero meo relinquat illa sana et intemerata cum quantum ibidem potuero aucmentare usque ad obitum meum siue hereditates quomodo et testationes et omnia rem mea ad parte ipsius monasterii vimaranes sint concessas et perhenniter habituras uel quantum ad ipsa ecclesia ad prestitum hominis est. et hunc factum meum in cunctis plenissime habeat firmitatis robore. Ego stephano alderetiz et presbitero in hoc plazo manu mea roboro.

Qui presentes fuerunt. Bera pinidiz conf. Airas honorigoz conf. — Pelagius sagatiz conf.

Fagildus egas quos uidi — Soniarigo andulfiz presbitero conf. — Gonsaluo didaz presbitero conf.

Arias sagatiz quos uidi — Aldereto test. Menendo test. — Gutierre test. Galleta test. — Menendo [illegible] presbitero — Menendo [illegible] presbitero conf. — Froila airas presbitero notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 37[illegible].

(1) [illegible]

XXXVII

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, hausimus.*

1050

Karta agnitio de villa matamala

In temporibus Fredenandus rex et Sancia regina. Orta fuit intentio inter frater Fagildus et Suario exemeniz pro homicidio que uolebat sacare suario exemeniz in villa matamála quod fecerat ipse homicidio malado de nuno pelagii et querebant illo cedare super illos homines de matamála et pro rauso quod fecit cidi didaz. et dicebant suario exemeniz quia erat sua ueritas et de suos auios ipsa villa de matamála et dicebat frater fagildus quia erat ueritas da casa de vimaranes. et coniuncti fuerunt proinde hic in iugarios in presentia de gomice eitaz que illa terra imperabat sub imperio Rex et ipsa regina et in presentia petrus abba et petrus prepositus et menendo gundisaluiz et gudinu ibeniegas et alii filii multorum benenatorum et per manus tiufaudus pelagio mitit. et altercarunt domnos de vimaranes ipsa villa pro parte de vimaranes cuius ueritas erat sicut et est. et altercabat illa suario exemenit pro sua parte. et elegerunt iudice pelagio sagatiz que erat constitutus pro iudice in illa terra et ordinarunt que iudicasset inter eos ueritate. et perexquisiuit inter eos ueritate et ordinauit ut iurasset frater fagildus illa uilla et illos homines que erat ueritas de vimaranes cum IIII^or^ homines de illa villa et ipse frater fagildo v^o^ quia sic inuenit ipse iudice in liber quintus titulo primo sententia prima ubi dicit — deus iudex iustus que iustitiam intemperaliter diligis — et dedit ipse frater fagildus si et IIII^or^ homines nominibus cidi asteriz todemiro presbitero segesindo uizoiz sauarico pinioliz et iurarunt hic in sancto petro de iugarios per manus ipsius tiufaudus pelagio mitit. Obinde ego suario exemeniz a tibi frater fagildus et fratres et sorores habitantes in cimiterio vimaranes pactum simul et placitum a uobis constringimus per scripture firmitatis sub die quod erit III° kalendas iunii Era Mª LXXX^a^ VIII^a^ que amplius ego suario exemeniz uos non calumpniet pro ipsa villa non pro homicidio non pro rauso non pro auolenga non per scripturas anteriores uel posteriores non per me non per rex nec per comite nec per nulla subposita mala nec per nulla uoce non filios uel neptos meos non per filias non per generos super illa villa nomine matamála et alariz unde in casa de vimaranes aut in illos homines que in illas villas habitant inpedimento eueniat. et si hunc fecerit et hanc scriptura exserserit pariat ipsas villas duplatas et insuper auri talenta I^o^ et ad rege uel comite que illa terra imperauerit aliud tantum. Suario exemeniz in hac agnitio uel placitu manus meas proprias confirmo et roboro.

Petrus abba manu mea conf. — Petrus prepositi manu mea conf. — Gomize eitaz manu mea conf. — Menendus gonsaluit manu mea conf. — Gudinu ibeniegas manu mea conf. — Aloitu troitit quos uidi.

Christoforus uiliamiriz conf. — Pelagius sagatiz conf. — Pelagio mitiz conf. — Todemiro conf. — Eirigo conf. — Fredenandus presbitero notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 376 (1).

XXXVIII

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1052

Carta et plazo de villa que uocatur portella

Roderico patriz et presbitero una cum sobrinos meos uel heredibus meis cum quantos habuit usque nunc tempus villa de portella que est inter villa cazoranes et villa siluares ad uobis petrus abba fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes pactum simul et plazum facimus uobis per scriptura firmitatis sub die quod erit x^o^ kalendas iunii Era Mª LXXXX^a^ pro parte de ipsa hereditate nominata portella sicut superius diximus que ganauit ille abba aloitu et domnos de vimaranes et inuenit ea super nos per suos scriptos et per uestros indagatores ut amplius non calumpniemus illa in nullisque temporibus non nos non de posteritati nostre non per scripturas anteriores uel posteritas [illegible]

(1) *Villa de matamala*, predio na freguezia de Matam[illegible]

per rex non per comite non per qualibet generis homo uiuente sed de hanc die et ora sedeat absoluta de nos et in cenobio vimaranes tradita atque confirmata. et si hunc plazum exesserimus de quo sursum resonat uel immodico pariemus ipsas hereditates in quadruplo post parte ipsius cenobii vimaranes et ad iudicis terre suo iudicato. Roderico patriz et presbitero una cum sobrinos meos uel heredibus meis manus nostras roborabimus. Iterum ego roderico patriz ro +. Qui presentes fuerunt. Donnon iulianiz presbitero test. Aloitus gondesindiz test. Pelagio gondemari test. Fromarico scemeniz test. Pelagio citiz presbitero notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 380 (1).

XXXIX

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1053

Plazo de hereditate de candanoso et de fontanelo et de siquilam

Pelagio sisoniz et uxor mea eilena cidiz dominico sisoniz et uxor mea flamulina cidit Fremosino sisoniz Argeleuua sisoniz ad uobis domno nostro petrus abba fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes pactum simul et placitum facimus per scripture firmitatis ut deinceps amodo quod erit xiiii° kalendas agustas Era Mª LXXXXª Iª pro parte de hereditates que ganauit cidi gonderedit et sua mulier nomine cida suariz in villa candanoso et alias hereditates que ganauit nostros parentes in villa fontanello et siquilan uel quantas que habemus et ganarunt illos et nos de sub testamento de rex domno ranimiro et de illa comitissa domna mummadomna et de sub scripturas de vimaranes ut teneamus illas de manibus uestris et de sub uestra iussione sanas et intemeratas et reddamus ad casa de vimaranes ratione dadiua uel seruitio que de ipsas hereditates solito fuit exiret semper et per manus de uestros maiorinos. et non abeamus licentia de ipsas hereditates in alia parte uindendi donandi testandi uel commutandi. Sed si habuerimus uindere donare testare uel commutare tornemus illas in uestras manus et ad ipsius cenobio vimaranes. et hanc scriptura de qui in post nos uenturi sunt filii nepti uel de progenie nostre in hoc robore permaneat. et si minime facerimus et hunc factum exesserimus aut in ipsas hereditates ulla temptatione uobis miserimus per qualiue generis homo aut per scripturas anteriores aut posteriores pariemus ipsas hereditates desuper nominatas pro uestra parte et ad ipsius cenobio vimaranes in duplo uel trippo et ad iudicis terre iudicato. Nos superius nominati in hoc plazo manus nostras roborauimus. Qui presentes fuerunt. Iheremias arias presbitero test. Aluaro aluariz presbitero test. Diago ennegoz test. Menendo Pelagit test. Aloitu eriz test. Didaco gondemari test. Emila scelemondiz notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 388 (1).

XL

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, sumpsimus.*

1053

Kartula et plazo de villa negrellus

Ego arias asoiz presbitero et soror placia cognomento matre suariz ad uobis petrus abba fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes pactum simul et placitum facimus uobis per scriptura firmitatis ut deinceps amodo quod erit vii° idus septembris Era Mª LXXXXª Iª post parte de ipsa hereditate de villa negrelos unde nos fecimus carta testamenti in casa de vimaranes et uos illa nobis dates de manibus uestris tenendum ad usum fructuale ut teneamus illa in uita nostra uel quantum ad uobis fuerit placibile. et non habeamus licitum de ipsas hereditates in alia parte uendendi donandi testandi commutandi extraneandi sed sanas et inteme-

(1) ***Villa de portella*:** talvez o casal ou quinta da Portella em S. Jorge de Selho. — *Villa cazoranes*: desconhecida. — *Villa siluares*: predio na freguezia de Silvares, que certamente deu a denominação á actual freguezia.

(1) *Villa candanoso*: a freguezia de S. Thiago de Candoso. — *Villa fontanello et siquilan*: provavelmente os lugares de Fontello e Requião na freguezia de Silvares.

ratas teneamus illas in uita nostra et ad obitum nostrum cum quantum ibidem potuerimus aucmentare uel aplicare tornet se ad ipse cenobio vimaranes et ad fratres et sorores ibidem habitantes. et si aliter fecerimus et hunc plazum exeserimus pariemus ipsas hereditates post uestra parte et ipsius cenobio vimaranes in quadruplo sicut in illa carta resonat et ad iudicis terre iudicato. Ego arias asoiz et presbitero et soror placia cognomento matre suariz in hoc plazo manus nostras roborauimus. Qui presentes fuerunt. Aloito eriz test. Menendo senior presbitero test. Balteiro zamariz test. Cartemiru gudesteut test. Floila airas presbitero que notauit.

Vide *Ibidem,* doc. n.º 389 (1).

XLI

Descripsimus ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert.*

1027

Kartula de hereditate de villa trasariz

In dei nomine. Ego dauid dominigoz in domino deo eterna salutem amen. Ideo placuit mihi per bone pacis et uolunptas nullisquoque gentis imperio nec suadentis articulo sed propria mea uolunptas accessit vt facerem uobis Dominico dominigoz et seniorina pelagii cartula uenditionis et firmitatis de hereditate mea propria que abemus in villa trasaris subtus mons penito discurrente riuulo aue territorio bracarense. et abet iacentia in illo casal de dominico dominigoz sub sancti tirsi. leuat se de illa larea de honorico elias et ferre in illa carraria que uadit pro ad sancti tirssi. illa mea IIIª uobis inde concedo pro quo accepi de uos pretio II modios tantum mihi bene complacui et de pretio apud uos nichil remansi in debito. Habeatis ea firmiter uos et omnis posteritas uestra et quicquid de ea facere uolueritis liberam in dei nomine habeatis potestatem. Siquis tamen quod fieri non creditis aliquid homo ueneri uel uenero contra hanc carta ad inrumpendum que ego in iuditio deuindicare non potero post parti uestre aut uos in uoci mee post parti uestre quomodo pariet uobis ipsa hereditate duplata uel triplata uel quantum ad uos fuerit meliorata et uos perpetim habitura. Facta carta uenditionis et firmitatis notum die xºvº kalendas aprilis. Era Mª LXXXXª V.ª Ego dauid dominigoz in hac carta uenditionis et firmitatis manu mea roboraui. Qui presentes fuerunt. cresconio test. Pelagio test. Dusdicos test. Honoricus test. Germias qui hoc notuit.

Vide *Ibidem,* doc. n.º 403 (1).

XLII

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, sumpsimus.*

1058

Karta de osgildi et candanoso cum sua ecclesia et sancto mamete et santo christoforo

Plerumque humani generis fidelium celsitudinis debet honorari cum diuine uoluntatis imperio capud regnandi sumpmat sceptrum si in ipso sue electionis primordio adtendit. Gratanter ergo iussa celestia amplectentes modestas simul nobis et subditis leges quibus ita nostri clementia et subcedentium regnum fuerit excellentissimum unus atque prouidens generali multitudini dispositio regerat quem ideo ordinaliter tunc uetus diligit cum unius humane saluti discernere iustitiam imperat oraculis. Et quia solius tam immense dispensatione componat [illegible] faciendi quem expertos uisionis ueritatis adducit et operationem facti deposcit. Vnde nos melius mores eloquia ordinantes inducimus atque obtamus indagatione studiis reserantes. erit in aduentione deo sibique tantummodo consilium proprior atque consequenter sit quod dixerit uel que promenda compleat quam inplenda depromat Ut dum salus competens prospicitur regnum fida ualentius generatur —. Ego enim famulum atque seruum dei petrus abba et con-

(1) *Villa negrelos*, hoje a freguezia de S. Miguel o Paraiso. Veja-se a nota ao doc. n.º [illegible]

(1) *Mons penito*, monte de Penido, que é em [illegible] na freguezia de Mosteiro de Santo [illegible] *Villa trasaris*, desconhecida. — *Sancti tirsi*, a freguezia de Santo Thyrso de Prazins.

fessus presentis legis degreta amputare elegio de quicquid possidere reperitur in predictis concedere uel facere. Ad domnis inuictissimis hac triumphatoribus gloriosis sanctisque martiribus sancti saluatoris sancteque tue genitrix marie semper uirginis sancti michaelis arcangeli et sociorum eius sanctos apostolos petrus et paulus sancti iacobi apostoli sancti iohannis apostoli et euangeliste et santi iohannis babtiste sancti tome apostoli sancti andree apostoli sancti philippi apostoli sancti bartholomei apostoli sanctorum simonis et iude apostolorum sancti martini episcopi sancti romani sancti pelagii martiris sancti cipriani sancti stephani sancti felicis sancti laurentii et comitum eius sancte eolalie uirginis sancte marine sancte eufemie sanctorum iuliani et baselisse sancti adriani et natalie sanctorum cosmas et damianus uel omnium sanctorum uirginum atque confessorum quorum baselice sita est in villa nuncupata vimaranes territorio portugalensis haut procul alpe sancti mametis inter bis alueis uehementibus aue et auizella. Ego enim sepedictus petrus abba et confessus cum peccatorum mole depressus in spe fiduciaque sanctorum non usquaque disperatione deicio que sepe reatui meo criminibus et iniquitatibus mearum pauesco Ut per uos sanctis martiribus reconciliari merear communem huc sanctorum omnium agmina fida supplicatione uotis hominibus imploro. Et ideo deuotioni mee extitit ut ob honorem saluatoris et nostram placibilem clemenciam Concedo ad huis aule beatitudinis uestre et ad locum sanctum supra taxatum uel seruorum et ancillarum dei ibi persistentium id est in montelongo villa aminitello cum adiuntionibus et incommuniationibus suis duas partes de illa integras per suis terminis et locis antiquis. Ita quomodo nobis illa concessit rex domno adefonso cum heredibus suis comes Nunus alonz et eius coniuge comitissa domna ilduara etiam comitissa domna onnega simul et comitissa domna mummadomna seu et comitissa domna Tuta uegilaz et filiis suis ermegildus et luppe per cartulam firmitatis. Adicimus etiam in ipso territorio villa quod dicunt villa mediana integra cum in communiatione de menendo et cum alias incommumuniationes *(sic)* et adiuntiones fora de ipsa villa hi prope sunt. in uilla cellariolo et insula siue et in aliis locis cunctisque sunt sicut illas dedit Adeffonsus serenissimus princeps cum heredibus suis superius nominati et sicut in carta et in agnitione resonat. Adhuc enim concedimus atque contestamus ad hunc scimiterium vimaranes villa osgildi integra per suis terminis et locis antiquis. Concedimus ad ipso cenobio vimaranes siue de parentum meorum seu ganationes et commutationes ubique potueritis illas inuenire cum cunctis prestationibus suis pro remedio anime mee simul et de genitores mei. Nunc autem ordinamus ut ipsa villa osgildi habeant illa in ipso arcisterio sorores in stipendio illorum in uictum et tolleratione per manu abbatis qui hunc cenobio ducatum habuerit et reddat ad illas fideliter illo fructu per curriculos annos cunctis diebus sceptis alia sua ratione que de hanc monasterio sunt solitas accipere. Adicimus hic in ipsa villa osgildi ex alia parte selio senra que dicent de gumilaes leuat se de ipso riuulo et plega in pena que dicent cogulata ab integro cum cunctis prestationibus suis Et in ripa et de alia parte leuat se de illa uereda et de illo mulione ubi illa arca stetit et figet se in porto carrario sub agro que dicent novales. Isto que conclusimus cum suas aquas et cum omnia sua ab integro post parte de ipsa villa osgildi permaneat. Item uero inter selio et aue concedo in hanc cenobio villa palatiolo sicut in nostras scripturas resonat ab integro cum cunctis prestationibus suis. Et in ripa selio hereditates quantasque ibidem ganauimus siue de ista parte quomodo et de illa alia ab integro cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est et sicut in nostras scripturas colligatas sunt Et quomodo determinant cum villa antemiri et cum villa siluares et cum villa asoredi et cum villa palatiolo et penselio et de creximir. Et in uilla siluares prope domus sancte marie hereditates hic quantasque ganauimus per pretium et cartas et sicut illas in scripturis nostris inueneritis. Et hic prope in villa fontanello hereditates quantasque ibidem potuimus ganare uel aplicare de multos homines quorum nomina illorum in cartas et in placitos et annuntiationes et in aliis scripturis nostris inueneritis. Et inter selio et sancta maria villa maurelli ab integro quanta ibidem ganauimus de louerico martini et de menendo erit et de manualdo menendiz et de illorum mulieribus siue et de aliis suis heredibus etiam et quomodo in scripturis inueneritis. Et de hanc parte selio hic iuxta illum hereditates quantas hic abuit Mariam et sua mulier et suos filios Necnon et flamulina cum filiis suis et galindo

et suis heredibus Et tio iheremias seu de quantos ibidem ganauimus et aplicauimus ab integro in hanc scriptura concedimus cum cunctis prestationibus suis. Item adhuc contestamus et concedimus in ipso territorio villa candanoso per se cum ecclesia uocabulo sancti iacobi apostoli et hic aliis villis nostris nominibus villa lauredo villa eiriz villa uarzena et ecclesia uocabulo sancti christofori cum suis dextris et cum suis adiuntionibus et eum omnia sua mediatate integra et villa sauto et medietate de ecclesia uocabulo sancto mamete de monte cauallos. Has uillas et ecclesias sicut in hanc testamento et in alias nostras scripturas sunt colligate in unum per suos terminos in omnique circuitu et locis antiquos leuat se de riuulo selio et perget infesto per termino de crexemir et perge pro ad uillare et prega in portela de nesperaria et exinde infesto per uallo antico in directo pro ad penas agutas et torna ad monte decocto per termino inter villa candanoso et uillar ubi modo eldosinho habitaui et exinde per cacumen montis de cauallos et plega in sancto mamete et conclude ipsa ecclesia et torna inprono per confurco per termino inter villa sauto et villa palatiolo et inde per termino de villa lauegildi et plega super illos summios in selio et conclude de foris ex alia parte alias lareas et torna cum eas infesto per ipso riuulo et figet se in termino de creximir ad illo porto de illas annias ad illa senra super termino de siluares unde primiter incoauimus. Istas uillas et ecclesias ab integro concedimus cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est. Et sub portela de uillela sub monte anniam villa zappianes cum omnia sua ab integro quantum ibidem ganauimus et sicut nostras continet scripturas. Et in riuulo de molinos quanto ibidem ganauimus ita sicut in scripturis resonat. Item adhuc concedimus in hanc testamenti I^{o} lecto palleo I^{a} almucella de cikilaton I^{a} casulla grecisca I^{o} mensurio de XXX^{a} solidos deaurato IIes concas deauratas illa I^{a} de L.^{a} solidos et illa alia de XXXV^{a} solidos I^{a} coppa argentea deaurata numero solidi LX.^{a} Vasos argenteos IIIes de XV^{m} XV^{m} solidos I^{a} pimenteira scultile deaurata continet solidos XVII^{m} II^{os} concos ereos et II^{os} aquamaniles uno amtiphonario I^{o} ordinum IIIes psalterios equas et uaccas et quantasque habeo in uilla moraria montelongo et in petroselo siue et in aliis locis. etiam boues quantas in nostras villas inueneritis seu porcos et pecora premiscua que abeo et deinceps cum dei libamen ganare potuero. Et mandamus pro nostros cauallos et mulas et qui illos de nos abuerint monachos uel laicos faciant mihi cum eos seruitium in uita mea et post obitum meum sedeant prosolutos cum eos a fatie dei pro remedio anime mee. Eatenus quod desuper scriptum est in hanc series testamenti sit nobis in uita nostra in stipendium et in toleratione et post huius discessum anime nostre ad parte scimiterii sancti et ad fratres et sorores hec omnia deseruiant pro remedio anime nostre euo perenni. Ita ut nullus ex propinquis nostris uel extraneis probrium uindicantes qui secularis negotiis fuerint occupati nisi qui post obitum meum abba de hoc cenobio uel qui census regule sancte fuerint domino seruientes pro luminaribus altariorum sanctorum saltim elemosinis pauperum susceptione peregrinis uel aduentantum hospitum sint concesse et post scimiterii sancti confirmate. Siquis denique hunc factum nostrum in post nostrum obitum quam uellet uel infringere temptauerit episcopus abba prepositi uel decani seu deuote aut quisquis ille fuerit sit anathema in conspectu dei et sanctorum apostolorum ut partem non habeat in resurreccione prima sed cum iuda domini proditore particeps luat effectus pari pena et preiuditio domini presenti euo plaga percussus ad uertice capitis usque in uestigia pedum eius lepre prouolutus coste scaturire uermibus sit multatus. ita ut ne carnes putridas terra suscipiat sed ad uniuersa ecclesia excommunicatione multatus permaneat et coram rege pontificibus aut ducibus uel iudicis terre iuditio sit abdicatus ex propriis facultatibus in quadruplo componat quantum inde usurpare uoluerit post parte scimiterii huius et ad omnes ibi persistentium. et hec series testamenti in robore permaneat iugis eonis. Facta series testamenti in die quod erit VIII° kalendas marcii. Era Mª LXXXX^{a}VI.^{a} Petrus abba et confessus hunc uotum meum diligentissime offeri deo debeo et quasi in cenobio supradicto facere semper procuraui atque manibus meis confirmo.

Gomize egicat manu mea conf. — Os[illegible] tellz manu mea conf. — Didacus confessus manu mea conf. Vestella confessus manu mea conf. Gudesteus confessus manu mea conf. Ranosindus confessus manu mea conf.

Viliamirus confessus manu mea conf. — Fotinus confessus manu mea conf.

Ilduara comitissa proliz Ermegildus et tuta conf. — Arriani prepositi conf. — Christoforus uiliamirus iudex presbitero — Pelagio cidit iudex presbitero conf. — Iheremias airas presbitero conf. — Menendus pelagii presbitero conf. — Pelagio airas presbitero conf.

Froila arriani presbitero Notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 407 (1).

(1) *Alpe sancti mametis :* o cabeço onde foi edificado e existe o castello de Guimarães. Vejam-se os doc. n.ºs XIV e XXXIII. — *Villa osgildi :* talvez a quinta de Gilde em S. Torquato. Veja-se a nota ao doc. n.º XXI. — *Gumilaes :* a freguezia, ou parte, de Gominhães. — *Porto carrario :* desconhecido, chamando-se porém rio do Porto ao rio Selho no seu principio. — *Villa palatiolo :* Paço, Paçô, Pacinhos, são nomes vulgares de quintas em diversas freguezias do concelho. — *Villa antemiri :* Antemil, lugar em Pensello. — *Villa siluares :* a freguezia de Silvares. — *Asoredi :* a freguezia d'Azurey. — *Palatiolo :* talvez a quinta do Paço sita nas extremas de Fermentões, Pensello e Azurey. — *Pensello :* a freguezia de Pensello. — *Crexomir :* a freguezia de Creixomil. — *Domus sancte marie :* os passaes da egreja de Santa Maria de Silvares. — *Villa fontanello :* o lugar de Fontêllos em Silvares. — *Villa maurelli :* quinta e lugar de Mouril em Silvares. — *Candanoso et ecclesia sancti iacobi apostoli :* a freguezia e egreja parochial de S. Thiago de Candoso. — *Villa lauredo :* Lourido em S. Martinho de Candoso. — *Eiriz :* desconhecido. — *Varsena :* a quinta de Vargea em S. Martinho de Candoso, provavelmente. — *Ecclesia sancti christofori :* a egreja parochial de S. Christovão de Selho. — *Villa sauto :* Souto, casal na dita freguezia de Selho. — *Ecclesia uocabulo sancto mamete de monte cauallos :* a egreja de S. Mamede sita no monte Cavallo, que n'este sitio se denomina actualmente o monte da Senhora do Monte; é hoje completamente desconhecida. — *Villare :* o logar de Villar em S. Thiago de Candoso. — *Portella de nesperaria :* portella de Nespereira nas extremas d'esta freguezia com a de Candoso. — *Penas agutas :* talvez os penedos situados nas extremas de Candoso com Polvoreira, que hoje se denominam as [illegible]. — *Monte decocto :* monte do Coto, a cavalleiro do logar de Santo Amaro, nas extremas de Candoso e Mascotellos. — *Cacumen montis de cauallos :* o cabeço onde está edificada a capella da Senhora do Monte. — *Villa louegildi :* quinta de Novegilde em S. Christovão de Selho. — *Summos in selio :* o logar de Sumes nas margens do rio Selho, nas extremas das tres freguezias, Gonça, S. Christovão e S. Jorge de Selho. — *Ad illo porto* [illegible] : talvez nas immediações da ponte do Reboto. — *Portella de uilleira sub monte annuam villa zarpanes :* desconhecidos. — *Riuulo de molinos :* rio de Moinhos. Veja-se a nota ao doc. n.º XXII.

XLIII

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, sumpsimus.*

1058

KARTA DE SANCTA MARIA DE MATAMALA ET DE AUEZANI ET DE MORTEIRA

Donnis inuictissimis hac triumphatoribus gloriosisque martiribus Sancti saluatoris sancteque tue genitoris marie hac gloriose uirginis cum apostolis petrus paulus andreas iacobus iohannes item iacobus filippus bartolomeus Tomas Simonis et iude Mateus Taddeus et mathiam cum martiribus sancti iohannis babtiste Sancti martini episcopi Sancti cipriani episcopi Sancti tirsi Sancti uicentii leuite Sancti laurencii Sancti micahelis archangeli Sancti romani Sancti genesi Sancti agustini episcopi cum ultimo martire beato pelagio necnon et uirgines Eolalie Leocadie Tecle Christine Agate Dorote Cecilie Eufemie Columbe Marine uel omnium sanctorum uirginum atque confessorum quorum reliquie sunt recondite in cenobio uimarenensis que est fundata ad radicem alpis lattito inter bis alueis uehementibus aue et auizella territorio bracharensis. Ego famulus dei fagilldus astrulfiz et confessus cum peccatorum mole depressus in spe fiduciaque sanctorum non usquequaque disperatione deicior qui etiam reatui mei criminibus sepe pauesco ut per uos sancti dei reconciliari merear conspectu communis domini ac sanctorum fida supplicatione uotis omnibus deploro. Et ideo deuotioni mee extitit ut de paupertacula mea aliquid aule sancte uestre ecclesie offerre sicuti et offero. id est villa de auezani sicut illa obtinuerunt genitores mei et quantum ibidem ego ganaui et conparaui per pretium et cartula firmitatis. et conclude ipsa villa leuat se de ribulo de molinos et perge infesto per termino de pinario et subtrahe ad montem ad termino de colgeses et perge per termino de ipso monte ad termino de sancti mameti et torna inprono ad illa portella de valle maior et descende per ipso termino ad ille villa que fuit de guardila destrigoz et conclude de ipsa villa tercia integra que commutaui cum pelagio sagatiz et exinde perge ad termino de matamala et torna per portela de gaudiosi et inde ad termino de caluos

et torna per montecello usque in illa portela de sancto christofori et inde determina cum uilla argemiri et torna ad termino de tauoadelo et inde in riuulo de molinos et perge per ipso ribulo inprono usque prius incoauimus ipsa villa quantum ibidem habuimus ab integro. Adicimus adhuc ibidem villa mortaria sicut illa obtinuerunt parentes nostri et quantum ibidem ganaui uel commutaui cum pelagio sagatiz extra illa de frater meus partemio que mihi incartaui illa alia ab integro ibi concedo cum quantum ibidem habeo. Concedo adhuc ibidem ecclesia de sancta maria que est fundata inter uilla matamala et mortaria unde mihi mentionem fecit tius meus fagildus ranemiriz diue memorie ut sit inde illi mercis copiosa ante retributionem omnium. ipsa ecclesia suis adiacenciis et quantum ibidem ego ganaui et commutaui ab omni integritate cum quantum ad ea pertinet. similiter et in tauolatelo hereditates quantas ibi comparaui pro meo precio et cartas firmitatis necnon et in villa colgeses portiones que mihi incartauerunt Gundesaluus menendiz et suos germanos. Has villas sicut sunt fundatas ab integro eas concedo cum domus edificiis casas cupos cupas lectis cathedras mensas uineis pumares saltus figares cersales perales amexenales et omnia arbusta fructuosa uel infructuosa deuesas petras mobiles uel immobiles pratus pascuis padulibus aquas aquarum et sesigas molinarum exitu moncium uel regressum. omnia que supra diximus quante est et quecumque est do et dono atque contestor ad ipsum locum sanctum iam supra dictum et pro uictum atque tecumentum fratrum ac sororum ibidem persistencium quod ibi fuerint et sub regulari normam uitam monasticam deduxerit atque in uita sancta perseuerauerint ut sit inde illis tolerationem et nos ante deum mercis copiosa in eterna remuneratione. Et siquis homo contra hunc factum nostrum ad irrumpendum uenerit extra propinquis aut quolibet generis homo quisquis ille fuerit auferat dominus memoria illius de terra et deleat nomen eius de libro uite et cum iustis non scribantur sede cum biotenatus sit pars illius in eterno baratro et iude domini proditore eres effectus parili pena sit luditurus non accipiat corpus sanguinis domini nostri ihesu christi portio sed similiter pareat et pena tabescat et conprehensus coram comit uel iudicis terre istius sepcies totum componat quantum inde usurpare quieuerint post parte huius ecclesie et ad parte huius iudicis terre istius auri talenta duo et hunc factum meum in cunctis obtineat firmitatis roborem longeua dierum. Facta series testamenti notum die quod erit VI° idus aprilis. Era Mª LXXXX^a^ VI.^a^ Fagildus confessus in hac scriptura testamenti quod fieri elegi et uotum meum adimplendo continui manu mea confirmo. Et ego famulus dei frater Viliamirus do et dono atque contestor ad ipsum cenobium vimaranensis et ad fratrum uel sororum sicut superius colligatum est omnia mea hereditate quanta habeo in ipsa villa auezani cum domus edificiis uel quantum ibidem habuimus que ad uotum hominis pertinet ut illis habeant et possideant et ego ante factorem omnium mercedem accipiat. Viliamirus confessus in hanc scriptura testamenti manu mea conf.

Petros abbas manu mea confirmo — Arias prepositus manu mea conf. — Christoforus uiliamirus manu mea conf.

Ieremias ariani presbitero manu mea conf.

Menendo pelagii manu mea conf. — Menendo seniorit manu mea conf.

Aluaro aluariz presbitero conf. — Ordonio iben elelias manu mea conf. — Pelagio arias presbitero manu mea conf. — Froila arias presbitero manu mea conf. — Gontemiro toderigiz manu mea conf. — Menendo todegildiz manu mea conf.

Diago ennegoz manu mea conf. — Arias sagatiz manu mea conf. — Aloytus gundesindiz conf. — Petro toderediz quos uidit — Domnon iuliani quos uidi — Petro gundilat quos uidi.

Pelagius citit et presbitero notauit et confirmauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 410 (1).

(1) *Villa de auezani*: a freguezia de S. Thiago d'Abbação, como as confrontações dadas pelo documento, que são as actuaes, demonstram. — *Ribulo de molinos*: rio de Moinhos. Veja-se a nota ao doc. n.º xxv. — *Pinario*: a freguezia de Pinheiro. — *Colgeses*: a freguezia de Urgezes. — *Sancti mameti*: o logar de S. Mamede da freguezia da Costa, sito nas extremas d'esta e d'Abbação. — *Portella de valle maior*: provavelmente a que em outros documentos se denomina portella de Merteiras. Vejam-se os doc. n.ºs IX e XXI. — *Matamala*: a freguezia de Matamá. — *Calvos*: a freguezia de Calvos. — *Montecello*: Montezêllo, nome de monte junto ao lugar da Fornalha em S. Christovão d'Abbação. — *Portella de sancto christofori*: a portella de S. Christo-

XLIV

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, sumpsimus.*

1058

Carta de uarzelas et de castelanus

Lvcidu ansemundiz et uxor mea Gudina adoliniz pactum simul et plazum facimus ad uobis petrus abba fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes ut deinceps amodo quod erit VII° kalendas octobris Era Mª LXXXXª VIª pro parte de omnias meas hereditates que super nos inuenistis que sunt colligatas in testamentos et in scripturas de vimaranes in villas nominatas varzenellas et castelanus ripa turio (*sic*) que seruiamus deinceps cum ipsas hereditates ad casa de vimaranes et reddamus de illas ratione et illa censura per curriculos annos et per manus de uestros maiorinos. et non mittamus illas in contemptione in nullisque tempus nec amplius non mittamus ad uobis nec ad ipso cenobio vimaranes ulla subposita mala per nulloque homine super terra uiuente nec per scripturas anteriores nec per nullaque actio per que ipsas hereditates sedeat minus de casa de vimaranes et semper facimus cum illas seruitium rectum et fideliter sicut de prius nostros intercessores fecerunt que domnos fuerunt de ipsas hereditates et ad casa de vimaranes cum illas solerunt seruire. ita et nos semper in ipso rouore stemus cumctis diebus nos et filiis nostris que nati sunt uel que nati fuerint. et si aliter fecerimus nos uel de propinquis nostris que ausus talia fuerit committere quisquis ille fuerit pariat ipsas hereditates ad parti uestre et ad ipsius cenobio vimaranes ipsas hereditates in quadruplo. et non habeamus licentia de ipsas hereditates in alia parte uindere donare testare uel commutare sed sanas et intemeratas teneamus illas post uestra parte et ipsius cenobio vimaranes. Ego lucidu ansemundiz et uxor mea Gudina adoliniz in hoc plazo manus nostras roborauimus. Qui presentes fuerunt. Gudesteus confessus test. Didacus confessus test. Vistella test. Viliamirus test. Ordonius presbiter test. Christoforus presbiter test. Isto plazo facto per manus de maiorino de Rex domno fernando Didago trautesindiz. Emila presbiter notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.° 412 (1).

XLV

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, sumpsimus.*

1059

Hoc est inuentario de omnes hereditates siue et ecclesias de vimaranes

In era Mª LXXXXª VIIª Regnante principe Fredenandus rex et eius coniuge Sancia regina et sub eius imperio noticia uel inuentario mandamus facere in terram portugale de villas et mandamentos et de omnem ueritatem in undisque partibus de cenobio vimaranes. Id est ex alia parte minei villa nuncupata fenuliedo et villa alcabre cum incommuniationes et piscarias per suos terminos antiquos et cum cumctis prestationibus suis ab integro. *Et hanc parte minei* subtus montis filistin discurrente riuulo boruen villa lauridelo ab integro per suos terminos antiquos et cumctis prestationibus suis. etiam et hic ripa minei villa amixenitello ab integro per suis terminis et locis antiquis et cum omnibus prestationibus suis. Et in aula maris villa castiniaria secus pontiue ab integro per suis terminis antiquis et cunctis prestationibus suis. *Et hanc parte portella de uice* villa de monimenta villa laureda villa ueliones. de has villas quantum inde conclusum est in scripturas de vimaranes. Et iuxta villa pausata senra de sequeiros integra. Et ad radice castro sancta cruce in ripa riuulo frieido villa petroselo integra cum omnibus prestationibus suis. *Et in ripa limie* ex alia parte villa soagio cum suos incommuniatos et montanos et piscarias ab integro per suis terminis et cum omnibus prestationibus suis. villa tauara integra et cum suis

---

vão, que deve ser a portela da Fornelha. — *Tauaradelo*, a freguezia de Penteiros, que as Inquirições de [illegible] denominam Santa Eulalia de Tavaradelo. — *Villa mortaria*, o lugar de Montemor, na freguezia de Mattamá. — *Ecclesia de sancta Maria*, a egreja parochial de Mattamá.

(1) *Villas nominatas varzenellas et castelanus*, a freguezia de Castelões, e o lugar de Varziella, [illegible] freguezia. — *Ripa turio*, o rio [illegible], que banha esta freguezia.

prestationibus. villa cersetello ad radice castro malo integra et com suis prestationibus et terminis antiquis. *Et de hanc parte flumen limie* villa sauto ab integro cum adiuntionibus suis sicut diuisa est per suis terminis antiquis et cum omnibus prestationibus suis. villa de ponte cum suas adiuntiones et cum suas piscarias et cunctis prestationibus suis per suos terminos. villa mediana integra et cum suis prestationibus. villa zercedelo cum suas adiuntiones et cum suis prestationibus ab integro et per locis suis et terminis antiquis. hanc villas desuper nominatas sicut in testamento resonat. *Et ad radice castro annofrice* villa sauto in ripa uanade cum adiuntiones ab integro. villa zendam integra. villa uilar integra. Et in portela de uanade villa uocitata portela ab integro per suos terminos. villa de couas integra. Et de villa sancto petro et de villa olarios vi^a integra. etiam et istas villas cum prestationibus suis et sicut in cartas et in testamento resonat. *Et ripa catauo* villa lalini integra cum suo mandamento. villa sautelo cum suos incommuniatos ab integro. villa fontanello etiam et cum suos incommuniatos ab integro. villa inuoladi integra. villa arca similiter cum suos incommuniatos ab integro. villa porrales integra. villa sancte eolalie cum suo mandamento ab integro. villa uilela cum suo mandamento integra. villa insula rodonda et illa bragada in foze de riuulo homine integra. villa de godesteo gundulfiz integra. villa gontarazi. villa suari. villa uilar sauarazi. villa parata cum suas adiuntiones et illas uarzenas de parada cum sequeirolos. villa pausata de quintilla gaudiniz. villa uimaranzinus et incommuniationes in villa molas. villas ambas louegildit cum suas adiuntiones. villa liuan. villa mauri et sendamondanes. et de uilla plana medietate. et de monasterio villar que fuit de cidi saluadorit vi^a integra. et in ripa feueros in gualtari una pausata. et in ripa de purizo in gondini hereditates de zendas et de aragunti integras. et inter castro seco et purizo inter casa de fotino et de arias ipsa hereditate que in medio iacet. Et in villa baltari et odorici hereditate de reirigo et de sua mulier integra. Etiam et in ripa feueros hereditate de placia et de suos filios Aloitu maria odrocia framila et nasso. ista hereditate integra et est apretiata in viii boues. Et sursum in lalini hereditate que pariauit iheremias et sua mulier ad ille comite pro illo ganado que spesit de villa lauridelo et iacet ipsa hereditate inter domo de nantilo et casal de idilo. et in uilla sautello hereditates quantas ibidem obtinuit cidi nebozaniz integras. et de villa amares per suos terminos iii^a integra siue de uilla quomodo et de criatione. has villas cum cunctis prestationibus suis et sicut in cartas et in plazos et inuentarios seu et in testamentos colligatas sunt et ecclesias et omnem totam suam ueritatem. *Et in aula maris ad foze de flumen catauo* de hanc parte villa nuncupata fano cum salinas et ecclesia sancti pelagii martiris et cum omnibus prestationibus suis ab integro per suis terminis et locis antiquis. *Et in riuulo tinto* sub monasterio de faria ecclesia uocabulo sancta marina integra. *Et in fonte mala* quantum ibi est nostra ueritas. *Et in barqueiros* ecclesia iohannis apostoli integra. *Et ripa alister* monasterio *(sic)* de lemeni integro. Et uilla abrigosa integra. isto monasterio et villa cum incommuniationes et ecclesias quomodo sunt conclusos per suos terminos antiquos et cum cunctis prestationibus suis post parte cenobio vimaranes permanentes ita sicut in scripturas et in testamento que illa comitissa domna ilduara fecit et conligatum est. *Eatenus et in ripa maris ad foze de Aue villa de comitis* cum sua salinas et piscarias et ecclesia sancti iohannis apostoli. *Et intus in mare heremita sancti iuliani martiris* ab integro per suos terminos antiquos et cumctis prestationibus suis. *Et uilla quintanella* cum criacione et piscarias et sicut in scripturas colligatas sunt. *Et inter durio et aue in aula maris* villa dorron villar petra ficta et iohanni. has uillas cum sua criatione et cum prestationibus suis ab integro et per suos terminos antiquos. *Et inter amagia et durio* villa paramos integra per suos terminos sicut in testamento de illa comitissa mummadomna gondesaluiz resonat. *Et ad radice castro uermudi* villa froilam integra per suos terminos antiquos et cum ecclesia sancto saluator et sancta maria. *Et in villa belmir* et sancto iacobo et ioacino quanta hereditate ibi habuit reuelio et sua mulier maria cognomento redonda integra. item ibi et in quintanella et in pinarado et in alia quintanella hereditate de razim et de sua mulier ermesinda integra. Et inter mazegio et villa iusti *ecclesia sancto mamate (sic)* cum suis prestationibus integra. Et hic in villa iusti *sancti michaelis arcangeli* et alias hereditates laicales quomodo illas concessit sarrazino presbitero et pelagius diaconus. et

hic in uilla iusti hereditate de uederamiro sicut in carta resonat et alia hereditate ibi que fuit de roderico fafilaz. *Et in vila belmir* IIIª de ecclesia uocabulo sancto mamete et alias hereditates ibi laicales que sunt nostra ueritate sicut in cartas resonat. Etiam et ibidem *(sic)* hereditate que fuit de uasco et de sua mulier integra. Et in villa floresindi medietate de quanta hereditate ibi habuit petrazo et sua mulier]. *Et iuxta lagenoso* mandamento de prato aluari integro cum villas et homines et incommuniationes et ecclesias cum cunctis prestationibus suis per suos terminos antiquos sicut in scripturas resonat. *Et ripa catauo de hanc parte* ad radice penafidel villa parata et ecclesia ibi uocabulo sancti iuliani. ipsa villa cum suas adiuntiones siue de hanc parte catauo quomodo et ex alia parte per suos terminos anticos et cum suas piscarias et cunctis prestationibus suis sicut in scripturas resonat medietate integra. *Villa de frades* per suos terminos antiquos et cum prestationibus suis integra et cum ecclesia uocabulo sancto romano. Et de uilla sautello IIIª integra. et villa nizola per suos terminos antiquos integra. Et de villas ambas leiradelas per suos terminos singulas IIIª et de ecclesia *sancta marina* et villar despanzo ibi integro et ibi ecclesia *sancta christine*. et iuxta illa *villa mortaria* ab integro villa brumales sicut in carta resonat. [*Et hanc parte Aue* mandamento de sobratello ab integro per suos terminos anticos et cum uillas que ibi sunt abent ad seruire cunctis diebus in secula seculorum de turio usque in lamas de igo et de aue usque in illa armada ad portella de deua]. *En in territorio uelaria* nostras adiuntiones nominibus lamedo barreiros sancta christina culnella vilar plano ladrones sodenga villela parete sola et ibi hereditate que fuit de ersenda et de suos filios et alia que fuit de mansila et de sua mulier froilo et iacet in trauazos. et in aziuedo ripa aue alia incommuniatione que fuit de gontildi. Et in cellariolo alia incommuniatione in seiscada que fuit de negrone et de sua mulier sarturia. et in culnella et palatiolo et ramiri et seiscadas quanta hereditate ibi habuit sendino. Et in maganos alia incommuniatione que fuit de absalom et de sindilo et iacet ripa riuulo de molinos et iuxta domo de midu. Item et in villar plano de hereditate que ibi abuit sisnando cognomento sando IIIª integra. hic in ripa riuulo de molinos istas incommuniationes in [illegible] sunt et est deuito de subratello. [*Et inter aue et portella de leitones* villa britto cum ratione et incommuniatos et piscarias et cunctis prestationibus suis sicut in cartas resonat. Et hic in ripa aue iuxta ponte petrina *villanoua* integra et cum ecclesia uocabulo *sancti martini episcopi* et cum incommuniatos et criatione et cum cumctis prestationibus suis sicut in testamento et in scripturis resonat. *Villa palmeira* cum homines et incommuniatos quod nostra ueritas est et sicut in scripturas resonat. *Villa britteiros* cum ecclesia saluatoris et sancti andree apostoli et heremita in illo in illo *(sic)* monte uocabulo sancto romano sicut in scripturas resonat. *Villa de caldelas* integra sicut in cartas resonat. et ibi illa pausata que tenuit in atondo manualdo amarelliz et confessus. et ecclesia *sancti tome apostoli*. *Et inter aue et pratu aluar* villa donini per suos terminos antiquos de ipsa villa e toda Vª de gutterre froilaz. et hereditate que ibi habuit domna adosinda. et casal de gondulfo gutierrit cum prestationibus suis sicut in cartas resonat. Et de villa rezulfi per suos terminos IIIª integra. Et uilla plana cum ecclesia uocabulo sancti stephani ab integro cum adiuntionibus suis sicut in testamento resonat quos fecit pelagio guntemiro. *Et inter aue et auiʒela* ad illos brazos *villa negrellos* gatellos integras cum prestationibus suis. et de villa guandalari sicut in scripturas resonat. villa cazoranes. villa pausada integra. villa ueiga. et hereditate de iusto menendit. *Et de hanc parte selio* uarzena portella. de istas uillas desuper nominatas sicut illas in scripturas inueneritis et midi cum eas. *Et de hanc parte selio* mandamento de candanoso per suos terminos antiquos cum villas et ecclesias et cumctis prestationibus suis ab integro. *Et ad illa ponte de auiʒella* monasterio de moraria *cum uillacoua* et uarzena et suas adiuntiones in uillar et in sancto martino. Et ex alia parte auizella villa castinaria et villa sanguinedo integras per suos terminos et cum omnibus prestationibus suis]. *Et uilla negrellos* et trasulfi cum suos incommuniatos et suas ueritas que ibi habent ad seruiendum. Et in uillarino hereditates quantas in scripturas resonat. *Et ripa riuulo de molinos* villa *sancto martino de comite* cum desterici et martini integras cum prestationibus suis et per suos terminos antiquos. *Villa nespereira* integra cum criatione et cumctis prestationibus suis per suis ter-

minis et locis antiquis. *Mandamento de riba auizella* integro per suis terminis et locis antiquis et cumctis prestationibus suis sicut in testamento resonat et in scripturas colligatum est. Etiam et uillas nominatas sala adtanagildi et caluos de garsea ennegot et alios caluos que fuit de pelagio guntemiri. has villas integras cum incommuniationes et cunctis prestationibus suis et sicut in cartas ipsas villas de ripa auizella inueneritis in scripturis illas. zahara cellarido et villas alias que ibi facte sunt qui nostra ueritas est et sicut in scripturas conligatas sunt. *Mandamento de tauoadelo* cum riuulo de molinos colgeses piniario et auezani quomodo diuidet per suos terminos anticos ab integro et cum cumctis prestationibus suis ita sicut in testamento et in cartas et placitos et in scripturas conligatum est. et villa sic uocitata tauoladelo que ibi fecit ille comite domno Gundesaluo et ecclesia ibi sancto cipriano. *Mandamento de zersedo* Et riuulo malo et uilla ibi *sancto martino que fuit de domna farega* etiam et alias uillas hic in riuulo malo sicut in cartas et in testamentos et in scripturas conligata sunt cum prestationibus suis. istos mandamentos et villas per suos terminos et locis antiquos. *Mandamento de mortaria* cum uillas que in carta resonat ab integro per suos terminos antiquos cum cumctis prestationibus suis. *Et in monte longo villa moraria* cum suas adiuntiones et cum suos homines et cum ecclesia sancti martini episcopi ab integro per suis terminis et locis antiquis et cum cunctis prestationibus suis. ita ut sicut in testamento de rex domno ordonio resonat. *Et ad radice de portela* villa portella siluares ab integro cum suas ecclesias quos fuit de ordonio romanit. *Mandamento de caidi* cum uilla atanes et lubaria et quintilanes. etiam et istas que sunt de mandamento de caydi et totum quomodo diuisum est per suos terminos anticos et lenzarios et ecclesias et cumctis prestationibus suis ab integro. *Mandamento de arones* cum uilla paredes et uarzenella et ecclesias et lenzarios et fossadarios et fiscalia facientes ab integro per suos terminos antiquos et cumctis prestationibus suis ita sicut in testamento et in scripturas resonat. *Mandamento de trauazolus* et mandamento de gullanes cum homines fossadarios et fiscalia facientes et trebutarios et ecclesias et cum omnibus prestationibus suis ab integro per suos terminos anticos et sicut in testamento et in scripturas conligata sunt. *Mandamento de uilacoua cum fleitas* et petroselo et uilarino cum homines que tributo reddent et fossadarios seu et fiscalinos et ecclesias cum cumctis prestationibus suis ab integro et per suis terminis et locis antiquis sicut in testamento et in scripturis resonat. *Mandamento de agrela* cum homines fossadarios et fiscalia facientes et trebutarios et ecclesia sancta christina ab integro per suos terminos antiquos et cum omnibus prestationibus suis sicut in scripturas resonat. *Item inter aue et selio* villa siluares cum homines et adiuntiones. riquilanes. vilar ardam. fontanello. palatiolo. varramondanes. trepezido. zendam. portella. hanc villas cum homines de mandamento et lenzarios et stercarios et ecclesias et cumctis prestationibus suis ab integro et per suos terminos anticos. ita sicut in testamento et in scripturas est colligatum. et hereditates que ganauit digno baltarit et sua mulier domna animia inter aue et selio integras sicut in scripturas testamento placitos resonant. et si seruirent cum eas ad casa de vimaranes sua progenie bene fiat et si noluerint ueritate cum illas dicere et seruitio facere careant illas. *Et inter palatiolo et sancto ihoanne* villa uisterlani integra cum prestationibus suis esceptis VI^a de sancto laurenzo. et hic in ripa uernegana villa froiani medietate de illa quomodo est conclusa per suis terminis antiquis cum omnibus prestationibus suis. istas uillas sicut in testamento et in cartas de pelagio guntemiri sunt conligatas. *Monasterio sancti iohanne* que est fundata in ripa aue iuxta ponte petrina et suas incommuniationes in oliuaria et in felici sicut in testamentos et in scripturas resonat. *Uilla antemiri* integra cum sua criacione et cum ecclesia sancto ihoanne de pensello et cumctis prestationibus suis per suis terminis et locis antiquis sicut in testamento de pelagio guntemiriz resonat. *Mandamento de sauto* cum homines fossadarios et fiscalia facientes. et villa ibi que fuit de comes suari roderici et de eius coniuge comitissa domna geluira. et ecclesia ibi fundata sancti saluatoris. et in ferrocinti ecclesia sancti bartolomei apostoli. hanc mandamento et uilla cum cunctis prestationibus suis et per suos terminos antiquos et sicut in scripturas resonat. villar sauaraz que est inter sauto et placidi ab integro et sicut in testamento maior resonat et est debito ipso uilar de illa degania. *Villa placidi* sicut et in scripturas de pelagio gontemiriz resonat.

ipsa villa cum domibus suis et edificiis et cum suos ortales in omnique giro ab integro et de tota uilla de fora medietate integra cum omnibus prestationibus suis. *Villa felici* quantum de illa in scripturis resonat. et illa senra que iacet in ripa aue integra quomodo se leua de strata maior et figet se in illo porto de sancti claudii et in illa uarzena qui in testa de ipsa senra iacet in ripa de ille arrogio qui intrat in aue sub illo molino. et hic in felici illa pausata que tenuit ennego lopiz de dato de domnos de vimaranes integra. et per tota illa uilla alias hereditates qui in scripturas resonant et que nostra ueritas est et homines ibi in ipsa villa et in elanzi que sunt debito de mandamento de sauto. *Villa laureado* sicut in carta et in scripturas resonat integra cum prestationibus suis. villa gumilanes quomodo illa incommuniarunt homines ibi habitantes ad rex domno ranemiro et sicut in scripturas resonat. et in cidotacta suas adiuntiones et ipsa uilla gumilanes illos homines ad casa de vimaranes totos seruitio facientes. *Villa cecili et aldiani* integras cum omnibus prestationibus suis et cum tota illa criatione sicut illas obtinuit pelagio guntemiri et sicut in suo testamento resonant et ibi in ipsa uilla aldiani alias hereditates que ganauit oueco ennegoz *et ecclesia sancti mameti* et cum prestationibus suis. *Villa creximiri* ab integro cum suas adiuntiones et ecclesias et cunctis prestationibus suis per suis terminis et locis antiquis sicut in testamento resonat. *Villa asoredi et uilla pinario* cum adiuntionibus suis. Margaridi et lattido cum illa scusaduri et cum ecclesias *sancto petro de asoredi et sancto iuliano et sancta marina* de laurosa *et sancto romano.* has villas et ecclesias cum cunctis prestationibus suis et per suis terminis et locis antiquis ab integro sicut in testamentos et in scripturas resonat. et heremita sancto mamete de castro. *Et ex alia parte auzella* villa sala de barrosas cum suis adiuntiones et cum homines de mandamento que concessit ad uimaranes ille comite domno gondesaluo et per illa uilla alias incommuniaciones. id est riarelo de [illegible] et medietate de ecclesia sancto laurencio et castrellos integra. et de tota uilla de sangunedo duas quintas integras et illa criazom. Aqua leuada [illegible] integro et ecclesia integra sancto martino et medietate de ecclesia sancto stephano et medietate de ecclesia sancti filippi apostoli et sancta eolalia de barrosas integra cum sua dadiua et ecclesia sancto mamete integra et heremita sancto uerissimo cum suas adiuntiones ab integro. hanc villa sala et adiuntiones et ecclesias desuper nominatas cum cunctis prestationibus suis et per suis terminis et locis antiquis ita sicut in testamentos et in scripturas et placitos conligatas sunt]. *Et ex alia parte sancto ueressimo* de monte caluelo. vila molas. de ipsa villa IIIª integra per suos terminos. et de villa siluares IIIª integra. et de ecclesia sancto adriano IIIª integra. has villas et ecclesias desuper nominatas per cunctis terminis suis et cum suis prestacionibus et sicut in testamento et in scripturas et in colmellos de domna sabida resonat et de tota illa criazon medietate integra. *Et de uilla penacoua* cum sua ecclesia IIIes partes integras per suos terminos antiquos et cunctis prestationibus suis sicut in scripturas resonat]. *Monasterio de çernadelo* et ecclesia sancto petro et ecclesia sancto iacobo. de ipsa ecclesia IIIª integra et ille monasterio cum suis dextris integro et de tota illa alia villa de fora IIas partes integras. et de villa uaizenella IIas partes integras. et iacet ipsa villa inter randi et platanoso. Et in uilla unione Iª pausata. et de villa castrellos IIIª integra. et de ecclesia sancti andree apostoli IIIª integra. Et de uilla sangunedo que est in ferreira ad radice montis cordube IIIª integra. Et de villa attanes ripa durio nostra ratione. hanc monasterio et uillas cum adiuntiones et ecclesias ab integro sicut desuper scriptum est per terminis suis et cunctis suis prestationibus ita sicut illas obtinuit uelasco froilaz in sua uita et sicut illas concessit ad cenobio vimaranes et post sua morte etiam sicut ipso monasterio cum suas ueritates confirmauit rex domno fredenando et eius coniuge domna Sancia ad ipse cenobio vimaranes per scriptura firmitatis. *Villa aluarenga* quos concessit astrulfo petriz et presbitero et soror uegilia et ibi ecclesia uocabulo sancta marina et sancto iohanne. ipsa villa aluarenga sicut illa obtinuit petro presbitero cum suas ecclesias ab integro per suis terminis et cunctis prestationibus suis. et de hereditate odrocia et de gondemaro medietate integra. et de uilla de gesilli que fuit de suo marito nomine sotto medietate integra. et de uilla rezemondi medietate integra. et ille agro que dicent tritical integro. sunt ipsas villas sub monte caluelo et in rippa riuulo sause et quomodo diuident per termino de molas et per uilla maza-

naria et cum uillanoua et quantum ibidem fuit inter ipsas villas hereditates de domna seniorina et quantas ibidem ad ipsas ecclesias testarunt alios homines. et in villa zamarini hereditate que fuit de tiu traseiro et quantaque sua mulier abuit ab integro. Hanc hereditates et ecclesias desuper nominatas et alias multas que in testamentis et in scripturas resonant ab integro post parte cenobio vimaranes cum cunctis prestationibus suis. *Et in sausa* ad radice montis sancto felice de felgeiras rubeas villa platanoso ab integro cum cunctis prestationibus suis et cum ecclesia uocabulo sancte marie uirginis. *Et in uilla margaridi* una adiuntione. villa santon integra. villa mauri integra et de ecclesia sancti georgii medietate villa longos et feramondanos. villa arnosella sicut in scriptura est conligata. has villas et ecclesias cum cunctis prestationibus suis sicut in testamentos et in scripturas resonat. *Et in ripa sause* iuxta lodares villa pausada integra cum prestationibus suis. et inter riuulo sausela et sequeiros de tota ipsa villa que in medio iacet ubi iafar habitat IIIª integra. et ad radice castro azarias villa pratuantille cum suas adiunciones et ecclesias sancto saluator et sancto iohanne ab integro per suos terminos. hanc villa et ecclesias cum prestationibus suis et hereditates ibi de mortuorum in ipsa villa que nostra ueritas est. *Et in ualle arrezosinus* sub castro sancte marie ripa tamice villa ollarios cum suas adiuntiones et cunctis prestationibus suis ab integro et quomodo illa obtinuit domno bahaluli in uita sua et post sua morte sicut illa incartauit domna sesgundia cum suos filios nominibus anserigo adefonso nezerone susanna et gutierre ad gontemirus confesso et sicut in testamento de suo filio pelagio gontemiriz resonat. *Et ad radice penafidel* villa cannas ab integro per suos terminos antiquos et cunctis prestationibus suis et ecclesia sancti martini episcopi sicut ipsa uilla concessit luzidu naustiz ad ille comite arias menendit et ad sua mulier illa comitissa nomina emderia per cartula firmitatis et sicut in cartas de vimaranes conligatum est. *Et in ripa tamice* villa lusidi. villa trauazus integra cum suo porto et suas piscarias et ecclesia uocabulo sancto mamete de ribazales cum suis dextris et cum adiuntionibus suis ab integro. villa benis danis et ecclesia sancto felice. et in villa abregam nostras ueritates. hanc villas et ecclesias cum omnibus prestationibus suis et sicut in scripturas sunt conligatas. In ripa tamice villa palatiolo ab integro cumctis aprestationibus suis sicut in testamento resonat. *Et in ferraria* villa palatios ab integro per suis terminis et locis antiquis et cum suas adiuntiones et ecclesia sancte eolalie uirginis et cum cunctis prestationibus suis. *Villa colina* integra per suos terminos antigos et cunctis prestationibus suis. Et de uilla sala medietate integra cum suis prestationibus. et de villa uillela IIIª integra cum suis prestationibus et illas decimas que sunt ueritate de uilla palatiolo et colina et ecclesias sancto michael de castellos sancti christofori de lauredo et sanctorum cosmas et damianus de balesteirus. istas ecclesias habent illas suos domnos ad tenere et darent inde dadiua in uimaranes. ita scriptum desuper sicut in testamento et in scripturis resonat. *Et hic in ferraria* villa gondesindi cum suas adiuntiones et ecclesia uocabulo sancto petro et cumctis prestationibus suis. de hanc villa cum toto suo debito medietate integra post parte cenobii vimaranes sicut in testamento que fecit hermegi didaz et in scripturis est conligata. *Et hic etiam in ferreira* villa portella et adiuntiones gaudiosi tomistanes. sautello et in parada Iª incommuniatione. *Et in villa moreira* alia incommuniatione ubi dicent castiniaria gondini. et in figeirola Iª ecclesia uocabulo sancti iacobi apostoli integra cum suis dextris et Iª senra ibi est integra. et in lamoso ad sancta maria Iº casal que fuit de dauid randiz integro. *Et in uillacoua* Iª incommuniatione que fuit de tiu patre integra. et ibi in villacoua alia incommuniatione que fuit de tiu gondemaro. etiam hic in uillacoua alia incommuniatione que fuit de fuit (*sic*) de tiu olidi. *Et in monte corduba* de hereditate de tiu gondemiro medietate integra. et in portella de negrellos Iª ecclesia uocabulo sancti cipriani integra cum suis dextris et hereditates quantas habuit arias auuliz ab integro sicut in suo testamento resonat que de illas fecit in cenobio vimaranes. *et deto montis cordube* IIIª integra et mannini. istos cum criacione uaqueiros et equarizus et sicut in colmellos et inuentarios et in scripturis resonat. *Et inter dorio et aquilar* villa mellares ab integro cum adiuntionibus suis siue ex alia parte durio quomodo de hanc parte et cum ecclesia sante marie semper uirginis et sancto uerissimo per suis et locis antiquis et cunctis prestationibus suis et quomodo diuidet ipsa villa per monte acuto et

perget ad monte de petra taliada inter cabronello et mellares et uay per riuulo malo et plega in durio et conclude piscarias sub domus sancte eolalie et perget ad monte de meda inter fermedo et mellares et inde ad uilar que dicent lauercos medietate integra qui nostra ueritas est et exinde perget ad piscaria de abbate etiam et de ipsa piscaria nostra medietate integra et exinde conclude innia integra et perget de alia parte durio inter mansion frigido et medolas et inde ad illa portella inter villacoua et mellares et torna pro ad carrazito et tiget se in monte agudo unde primiter incoauimus. et que sunt fora de terminos alios uillares que ad ipsa villa abent ad seruire. Id est de uillar longo III^{a} integra. et de uilar brandilani cum suas piscarias et suas ecclesias et cunctis prestationibus suis III^{a} integra. hanc quod desuper resonat ab integro sicut in testamento de rex domno ranimiro et in scripturas conligatum est post parte cenobii vimaranes ab integro permanere. *Villa sandi* ambas illas pausatas que fuerunt de illas sorores et ecclesia sancti martini episcopi. et in villa palatiolo I^{a} pausata integra et de illa ecclesia uocabulo sancta sauina medietate integra. Et in uilla de anegia IIIes pausatas integras cum prestationibus suis quomodo illas concessit ille preposito domno toderedo et illas sorores domna ebrilli et domna ermosinda et domna trudilo et ipsas pausadas cum suas piscarias in durio ita sicut desuper scriptum est et in scripturas resonat. *Item et in ripa durio* ad radice de pena alua villa citofacta ab integro per suos terminos et cum omnibus prestationibus suis. villa palatios que fuit de ille comite scemeno didaz ab integro per suos terminos et prestationibus suis. villa sancta leocadia sic villa quomodo et ecclesia integra et cum omnibus prestationibus suis. villa nugaria integra per suos terminos et cumctis prestationibus suis. villa iacintus integra. villa emilanes integra et ecclesia sancti iacobi apostoli integra. villa castro. villa ebrèheimes integra. villa auones integra. et sunt ambas ipsas villas subtus monte genestazo per suos terminos et cunctis prestationibus suis. et in villa alarizi illa uarzena de nouales que ibi iacet integra. villa medugalos integra. Ermello cum suas villas siue de hanc parte durio quomodo et ex alia cum toto suo debito et cunctis prestationibus suis. villa de cabruno integra per suos terminos et sua ratione de villa secarios. et in ripa tamice villa de uilar integra et est subtus montis petrosello. villa lauridello integra. villa onegildi integra. villa pausata integra. has villas cum cumctis prestationibus suis et sicut in scripturas conligatas sunt. Incommuniationes in marezos. *Et ex alia parte durio* villa uocitata romarizi que est in ripa alarda vallis discurrente arauca ab integro per suis terminis antiquis et cunctis prestationibus suis. et de uilla gudini III^{a} integra et de uilla traciani III^{a} integra. et de uilla trezi III^{a} integra. et de villa oliuaria III^{a} integra. has villas cum suas adiuntiones et cum suas piscarias et cumctis prestationibus suis per suos terminos antiquos et sicut in scripturas resonant. Item *ecclesia sancti iacobi* et hereditates laicales de magister manilla ab integro siue de auios quomodo et de parentes suos et sicut illas concessit per cartula testamenti ad cenobio vimaranes cum omnibus prestationibus suis. [*Monasterio sancti torquati* per se etiam et cum suas uillas id est villa rex villa uillar villa citofacta cum ecclesia sancto felici. et in villa gumilanes quanto ibi sua ueritas est. villa roboreta. villa trasarici. cum ecclesia sanctorum cosmas et damianus. villa sagadi. et in villa lobaria suas ganationes. et inter quintilanes et randalti ecclesia uocabulo sancta marta cum suis dextris et quod ibi sua ueritas est. villa astrulfi et ecclesia ibi sancta leocricie. has villas quomodo in testamento de rex domno ranimiro et in commissorio conligatas sunt. *In ripa riuulo torio* villa cellafano cum ecclesia sancto iuliano integra et adiuntione in uillarelio et uillares tauolazola guandilanes et cornudella. *Et in ripa aue* villanoua cum suas adiuntiones integra]. *Et inter catauo et penafiel* villa canizada integra et ibi una ecclesia. *Et inter pratualuari et aue* ecclesias sancto micaele de ca [illegible] et sancto martino de lauredo et sancto petro de uentosella. *Et in ripa neiue* ecclesia uocabulo sancta marina integra cum omnia sua ueritate. *Et ex alia parte limie* villa pl[illegible]... integra cum suas ecclesias et cum quanto sua ueritas est per suos terminos antiquos et cunctis prestationibus suis. hanc desuper scriptum monasterio sancti torquati cum toto suo debito post parte cenobio vimaranes permanent. *Et in extremis ex alia parte durio* castellos. id sunt Trancoso cum suas villas. longobria. terrenio. moraria. nauman. uacinada. pennadedomno. amendula. seniorzelli. alcobria et car[illegible] [illegible] pena[illegible] cum toto suo debito. *Et illuc in extre-*

mis uillas nominatas id sunt Treuules integra. villanoua integra. villar sico integro. sabadelli integro. veiga integra. ecclesiola integra. spinosa integra et nace integra. has uillas per suos terminos anticos et cumctis prestationibus suis. *Et inter durio et barrosa* villa baldigi per suos terminos antiquos ab integro. et latent fora ipsas comparationes ad ipsa uilla deseruientes. *Et ad portum durio* inter riuulo et sancto martinu villa sancta maria cum suas adiuntiones et cum suas piscarias per suos terminos antiquos et cum cumctis prestationibus suis ab integro siue ex alia parte durio quomodo et hanc parte durio. villa oliuaria integra cum suas adiunciones et suas piscarias et cum villa que fuit de abzakeri et ipsa cum suas adiuntiones etiam et per suos terminos antiquos et cunctis prestationibus suis. villa barqueiros cum suas adiuntiones et suas piscarias per suos terminos et cunctis prestationibus suis ab integro. De uila villa uarzena cum suo porto et cum piscarias ab integro. *Et in ualle de arauca* villa sauto de mellares que iacet inter uilla arouca et villa laurosa. et in villa eirizi et villa ademondi ipsa uilla de sauto per suis terminis antiquis et cumctis prestationibus suis ab integro. *Et inter durio et colimbrie* prope flumen vauga villa alcaroubim integra et cum sua prestancia et con suas salinas sicut in testamento resonat. villa sancto martino que iacet flumen dorio et inter villa oliuaria et campaniana. villa creiana cum sua prestancia et cum suas piscarias et per suos terminos et cum omnibus prestationibus suis et homines ibi habitantes ab integro.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 420 (1).

(1) Grande parte dos predios enumerados n'este inventario não são situados no termo de Guimarães; inserimos porém o documento na integra para se apreciar a importancia, que já em 1059 tinha attingido o mosteiro vimaranense. Os predios situados no termo de Guimarães vão encerrados entre parentheses quadrados, representando que nos parece pertencer tambem ao termo de Guimarães o descripto *in territorio uelaria*.

Villa belmir et sancto iacobo et iocino : o couto de S. Thiago de Ronfe, que ainda nos fins do seculo xv e principios do xvi conservava officialmente a denominação de *Belmill* e nos fins d'este seculo já tinha a de Ronfe, séde e freguezia mais importante d'elle. De S. Joaquim, *iocino*, não ha tradição. A *villa belmir* já é mencionada em um documento de 1013 (*Port. Mon. Historica*, doc. n.º 278).— *Quintanella* : Quintella, lugar em Ronfe.— *Piniarido* : desconhecido.— *Masegio* : talvez Mogege, freguezia que, em parte, estava comprehendida no couto de Ronfe.—*Villa iusti* : casal de Villa juste em Ronfe, que nos emprazamentos do seculo xviii se denomina tambem Gremil e hoje d'Alem, sito junto ao logar de Gremil. — *Ecclesia sancti mamete* : nenhuns vestigios restam, nem mesmo tradicionalmente, d'esta egreja. — *Sancti michaelis arcangeli* : a capella de S. Miguel junto á quinta d'esta denominação foi edificada nos fins do seculo xvii e principios do xviii em recordação d'outra que existia em tempos remotos como a tradição narra e este documento confirma. — *In villa belmir... sancto mamete* : a egreja parochial de S. Mamede de Vermil.— *Villa floresindi* : desconhecido. — *Sobratello* : a freguezia de S. Thiago de Sobradello, hoje da Povoa de Lanhoso.—*Turio* : rio Torio. Veja-se a nota ao doc. n.º xxiv.—*Lamas de igo* : talvez a ponte de Lamadarias sobre o rio Torio nas extremas das freguezias d'Arosa e Castellões. — *Portella* [illegible] : desconhecido; talvez o lugar da Portella na freguezia d'Agrella, hoje de Fafe.—*Territorio uellaria* : os lugares d'Avilheira, talvez, nas freguezias de Castellões e Agrella. — *Portella de leitones* : a freguezia de S. Martinho de Leitões. — *Villa britto* : a freguezia de Britto. — *Ponte petrina* : a ponte de S. Lourenço no Ave. Veja-se a nota ao doc. n.º viii. — *Villanoua... sancti martini episcopi* : o logar de S. Martinho em Villa Nova de Sande. Vejam-se os docs. n.os xi, xix e xxvii. — *Villa palmeira* : a freguezia de Santa Leocadia de Briteiros, que em [illegible] se denominava Santa Leocadia de Palmeira d'apar de Briteiros (Arch. da Collegiada, Livro dos Contractos e Prasos, fl. [illegible]). — *Villa britteiros cum ecclesia saluatoris* : a freguezia de S. Salvador de Briteiros. — *Sancti andree apostoli* : capella de Santo André que a [illegible] a [illegible] do monte da Citania. — *Sancti romani* : a capella de S. Romão no alto da Citania. — *Villa de caldelas* ... *et ecclesia sancti tome apostoli* : a egreja pa-

XLVI

Ex codice, Livro de D. Mummadonna, *sic dicto, descripsimus.*

[illegible]

CARTULA DE PLAZO DE MONASTERIO DE VILLANOUA

Loba pelagiz et menendo pelagiz et Sue[illegible] pelagit et ermesinda pelagiz simul et filius de nuno pelagiz id sunt menendo nunit et lopa nuniz pactum et placitum facimus ad uobis petrus abba et Arriani prepositi fratres et sorores habitantes in cenobio vimaranes sub die quod erit

IIe nonas septembris Era Mª LXXXX^a VIII^a pro parte de monasterio de villanoua cum adiuntionibus suis pro illa IIII^a de ipso monasterio quod deuindicauimus de tia nostra in concilio vimaranes ut teneamus illa in nostra uita et filiis et neptis similiter faciant et non habeamus licencia de ipsa IIII^a de ipso monasterio uel de adiuntionibus suis uendendi nec donandi nec commutandi nec testandi nec in alia parte extraniandi nisi ad casa de vimaranes. et si quamuis quesierimus uindere aut donare iermanus ad sobrinus uel progenie nostre unus ab alios placuit quia sic faciamus illa semen de istos que in placitum resonant. et si quamuis pro alguna occasio per que uendamus in parte extranea non sit licitum nisi ad dominos qui fuerint ha-

---

rochial e freguezia de S. Thomé de Caldellas. — *Villa donini*: a freguezia de Donim. — *Villa rezulfi*: desconhecido. — *Villa plana*: o lugar de Villa Chã na freguezia de Santo Estevão de Briteiros.—*Ecclesia sancti stephani*: a egreja parochial de Santo Estevão de Briteiros. —*Villa negrellos*: a freguezia de S. Miguel do Paraiso. Veja-se a nota ao doc. n.º I.—*Villa guandalari, cazoranes, uaiga*: desconhecidos.—*Pauzada*: talvez o lugar de Pousada em Gondar. — *Varzena*: talvez a quinta da Varzea em S. Martinho de Candoso.—*Portella*: talvez a quinta da Portella em S. Jorge de Selho.— *Candanoso*: a freguezia de S. Thiago de Candoso. Vejam-se os doc. n.ºs XXXI e XLII.—*Moraria, uillacoua, uarzena*: Moreira de Conegos, Villa Cova, Varzea. Vejam-se os doc. n.ºs XII, XIII, XV e XVI e notas. — *Castinaria*: veja-se o doc. n.º XIII e nota. — *Vilarino*: a freguezia de Villarinho, hoje do concelho de Santo Thyrso. — *Riuulo de molinos*: rio de Moinhos. Veja-se a nota ao doc. n.º XXIII.—*Sancto martino de comite*: a freguezia de S. Martinho de Conde. Veja-se a nota ao doc. n.º XXIII. D'este texto se prova que a denominação n'esta freguezia não provém do Conde D. Henrique como pretende a *Corographia Portugueza* do P.^e Carvalho.—*Villa nesperaria*: a freguezia de Nespereira. Veja-se o doc. n.º XVI.—*Villa Sala*: talvez o lugar de Sá na freguezia de Villafria, hoje de Felgueiras. — *Adtanagildi*: a freguezia de [illegible] — *Caluos*: a freguezia de Calvos, ou talvez a quinta de Villa Verde em Gemeos segundo o doc. n.º XXXIII e nota. — *Tauoladelo*, etc.: Taboadello, rio de Moinhos, Urgezes, Pinheiro, Abbação. Vejam-se os doc. n.ºs XXIV e XLIII e notas. — *Ecclesia ibi sancto cipriano*: a egreja parochial de S. Cypriano de Taboadello. — *Zerzedo*, etc.: a freguezia de Cerzedo, rio Mau, a freguezia de S. Martinho de Fareja. Vejam-se os doc. n.ºs XXIV, X e XX e notas. — [illegible] *Sil uares*: desconhecido, se se trata do referido lugar da Portella. — *Caadi, atanes, [illegible]*: [illegible] de Cahide e incorporada na de Atães; a freguezia de [illegible] — *Quintanas*: talvez o [illegible] em Atães, que nos documentos da Collegiada se don[illegible] tambem Quinta da Perei[illegible] [illegible]

na: a freguezia e egreja parochial de Santa Christina d'Agrella, hoje de Fafe. — *Villa siluares*: a freguezia de Santa Maria de Silvares. — *Riquilanes, ardam, fontanello, palatiolo*: os lugares de Requião, Aldão, Fontêllos, Paço, na freguezia de Silvares. — *Varramundanes*: a freguezia de Fermentões. —*Trepesido*: lugar de Terpecido em Fermentões. — *Zendam, portella*: desconhecidos. — *Uilla uisterlani*: talvez o casal de Castellães em S. João de Ponte, denominado Gustellanis nas Inquirições de 1220 e Gustellães nas de 1258. — *Ripa uernegana*: ribeiro que nasce nas freguezias de Prazins e Corvite, banhando esta freguezia e a de Ponte, onde se lança no Ave junto ao lugar de Pouve, sendo conhecido por este nome. Em 1379 denominava-se ribeiro da Rerveigada (Archivo da Collegiada, Livro dos Testamentos e doações, 2.º, doc. n.º 214). — *Villa froiani*: lugar de Frijão em Corvite, banhado pelo referido ribeiro. — *Monasterio sancto iohanne*: a egreja parochial de S. João de Ponte. Veja-se o doc. n.º VIII.—*Oliuaria*: na freguezia de Silvares segundo o doc. n.º XLVII. — *Villa antemiri... cum ecclesia sancto iohanne de penselo*: o lugar de Antemil e a egreja parochial de Pensello. — *Sauto... ecclesia sancti saluatoris*: a freguezia e egreja parochial do Salvador de Souto.—*Ferrocinti ecclesia sancti bartolomei*: o termo toponymico é desconhecido; devia porém estar situado nos limites de Santa Maria de Souto, porque a tradição situa a capella de S. Bartholomeu n'esta freguezia e a ella ia no seculo XVIII celebrar missa no dia do orago o parocho de Salvador de Souto. — *Villa sauaraz*: desconhecido; talvez o casal de Savarigos mencionado pelas Inquirições de 1258 na freguezia de Santa Euphemia de Prazins. — *Villa placidi*: a freguezia de Santo Thyrso de Prazins, que nas Inquirições se inscreve *Plazii*. — *Villa felici*: a freguezia de Santa Euphemia de Prazins, que nas Inqui[illegible] — *Ripe Aue* — *Porto de Sancti claudii*: certamente o lugar onde hoje existem sobre o Ave os pontilhões de S. Claudio do Barco, que dão passagem para esta freguezia. [illegible] *Villa cecili*: desconhecido. Veja-se a nota ao doc. n.º IX. — [illegible] *Villa crexemir*: a freguezia de Creixomil. Veja-se o [illegible] *Pinar*[illegible] *Lat-*

bitantes in casa de vimaranes dent nobis aut ad nostro semen suo pretio quantum digna fuerit et tornet se ipso monasterio post parte de vimaranes et si ipsos dominos noluerint ipso pretio reddere sedeat persoluta. et notum facimus per ipsa villa de palonbario unde damus illa nostras rationes ad osorio telliz. et si minime fecerimus et hunc placitum exesserimus pariemus de ipso monasterio quantum usurpare uoluerimus tantum duplemus uel tripemus et insuper auri talenta duo et ad iudicis terre suo iudicato. nos superius nominati in hoc placitum manus nostras roborauimus. Petrus abba manu mea confirmo. Arriani prepositi conf.

Osorio telliz conf. — Christoforus uiliamiriz conf. — Didaco ennegiz quos uidi.

Arias sagatiz quos uidi — [illegible] airas quos uidi — Froila airas quos uidi.

Pelagio tructiz presbitero test. — Vigoy presbitero test. — Emila presbitero test. — Iuliano diacono notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º [illegible].

XLVII

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, sumpsimus.*

[illegible]

Carta de sancta maria de oliuaria et hereditate que iacet in ripa selio

Sub imperio opificis rerum qui trinus in unitate extat colendus adorandus glorificandus necnon et in honore sancti saluatoris sancteque tue genitrix marie hac gloriose uirginis et sanctus apostolus petrus et paulus iacobus tomas iohannes iacobus alphei simon et iudas et bar-

---

tido : o monte Largo, talvez. — *Sancto petro de asoredi :* a egreja parochial de S. Pedro d'Azurey. — *Sancto iuliano :* desconhecido. — *Sancta marina de laurosa :* a egreja parochial de Santa Marinha da Costa, onde ainda não é totalmente desconhecido o nome de Lourosa. — *Sancto romano :* a egreja parochial de S. Romão de Mesãofrio. — ***Heremita sancto mamete de castro :*** a ermida de S. Mamede de Castro de que hoje não ha vestigios, restando sómente o lugar de S. Mamede nas proximidades da actual capella de Santa Catharina na serra d'esta denominação e junto a qual existem vestigios d'um *castro*. — ***Villa sala de barrosas :*** talvez a quinta de Sá em Santa Eulalia de Barrosas, hoje do concelho de Lousada. — *Riarelo :* o lugar de Rielho na referida freguezia. — ***Ecclesia sancto laurencio :*** desconhecido, talvez situada junto ao sitio denominado presas de S. Lourenço no monte de Pena besteira da mesma freguezia. — *Castrellos, sangunedo :* a quinta de Christello e o lugar de Sanguinhedo na freguezia de Lustosa, limitrophe da de Barrosas. — *Agua leuada, reuordelo :* os casaes de Agua levada e de Revondello na dita freguezia de Barrosas. — *Ecclesia sancto martino... sancti filipi :* desconhecidas. — *Ecclesia sancto stephano :* a egreja parochial de Santo Estevão de Barrosas, hoje de Lousada. — *Ecclesia sancto mamete :* a egreja de S. Mamede da qual não restam vestigios, permanecendo o nome em um lugar da freguezia de Lustosa, sito nos extremas de Barrosas. — *Heremita sancto uerissimo :* a ermida de S. Verissimo existe arruinada no extremo de Barrosas, dando-se ao lugar o nome de Ermida. — *Villa Penacoua :* a extincta freguezia de S. Mamede de Penacova, incorporada na de S. Martinho de Penacova. Veja-se o documento n.º XXVIII. — *Monasterio sancti torquati :* a freguezia de S. Torquato. — *Villa Rex :* talvez o casal de Real em S. Torquato. — *Villar :* o lugar de Vilar d'Atão na mesma freguezia. — *Citofacta cum ecclesia sancto felici :* é desconhecida a denominação Citofacta. Cedoteita, que faz parte da actual freguezia de S. Pedro Fins de Gominhães, e que era a parte que fica á direita do ribeiro da Gateira, que banha a freguezia, sendo chamada Gominhães, *villa gumilanes*, a parte á esquerda do mesmo ribeiro, meeira com a freguezia de S. Torquato. No casal do Arrabalde, sito n'esta ultima parte, é conhecido um campo com o nome de Gominhães. — *Villa roboreta :* o casal de Reboreda em S. Torquato. — *Villa trasarici :* desconhecido. — *Ecclesia san-ctorum çosmas et damianus :* a egreja parochial de Santos Cosme e Damião de Lobeira. — *Villa sagadi :* o lugar de Segade, outr'ora freguezia e hoje incorporada na de S. Torquato. — *Lobaria :* a freguezia de Lobeira. — *Quintilanes :* o lugar das Quintãs em Rendufe. — *Rendulfi :* a freguezia de Rendufe. — *Santa marta :* a capella desappareceu, existindo o nome em uma quinta de Rendufe e a imagem da titular na egreja parochial. — *Astrulfi :* nos documentos da Collegiada menciona-se em S. Torquato um casal com o nome de Mendo d'Adaúfe, que talvez se possa conjecturar ser este *Astrulfi*. — *Sancta leocricie :* Santa Leocadia, freguezia extincta, hoje incorporada na de S. Torquato. — [illegible] Veja-se a nota ao doc. n.º XXIV. — [illegible] *cum ecclesia sancto iuliano :* a freguezia e egreja parochial de S. Julião de Serafão, hoje do concelho de Fafe. — *Villarelio :* o lugar de Villarelho em Serafão. — *Villares, tau[illegible] :* desconhecidos. — [illegible] o lugar de [illegible] em Serafão. — [illegible] nome de terreno n'esta mesma freguezia. — [illegible] Villa Nova de Sande.

(1) *Monasterio de [illegible]* a egreja de S. Martinho de Villa Nova de Sande, extincta. Veja-se o doc. n.º XXVII.

tolomeus ad ofitium predicationis electos similiter et iohannis babtiste cum uirgines eolalie columbe tecle christine agate dorotee celesti talamo collocatas cum martiribus acliscli romani facumdi et primitiui sancti laurentii celesti cruore laureatus santi martini episcopi sancti saturnini episcopi sancti cipriani episcopi et ultimo martiris beato pelagio uel omnium sanctorum martirum uirginum atque confessorum quorum reliquie recondite sunt in cenobio nunccupato vimaranes que est fundato ad radicem oppido latito inter alueis bis uehementibus Aue et auizella urbium bracarensium. Ego exiguo et famulo christi petro eriz et diaconus cum peccatorum mole depreso in spe fidutiaque sanctorum non usquequaque disperatione deicior qui etiam reatui meo et criminibus sepe pauesco ut per uos sancti dei reconciliari merear tandem communem domino hac supplicatione uotis hominibus imploro. Et ideo deuotioni mee extitit ut pro remedio anime mee facerem ad hunc locum vimaranes et ad fratres et sorores ibi habitantes scriptura testamenti de hereditates meas proprias que abeo de auios et parentes meos in villa que est fundata ripa selio de ipsa hereditate quanta ibi habuerunt auios et parentes meos IIIª integra per suis terminis et locis antiquis exsceptis lareas que iacent ex alia parte selio que dedit ego petrus eriz ad sancta eolalia pro remedio anime de genitores meos. illas alias ab integro post parte cimiterii huius. aditio etiam in hunc testamentum in villa oliuaria medietate de ecclesia uocabulo sancte marie uirginis per suis terminis et suis dextris et ornamentum ecclesie signo ex metallo calice argenteo et libros officiales. et ad memoriam reducimus pro illa hereditate laicale quanta ibi habuerunt auios et parentes meos ut deseruiat inde illa mea IIIª ad ipsa sancta maria de oliuaria et post parte cimiterii huius. et si fuerit de propinquis meis qui stet in ordinem sacerdotalis teneat ipsa ecclesia sub manu de dominos de uimaranes. has hereditates et ecclesia ab integro illas testo et confirmo post parte huius cenobii vimaranes et omnes ibi habitantes domus cum edificiis suis uel intrinsecus domorum terras ruptas uel barb[illegible] aquis aquarum et [illegible] exitu montium et regressum uel quicquid in ip[illegible] hereditates ad prestitum hominis est cum cunctis prestationibus [illegible] ubique illas p[illegible] inuenire. Ita denique amodo ut deinceps hec omnia que super ordinata atque confirmata ad hunc locum vimaranes et ad monachos et sorores ibi habitantes pro remedio anime mee seu et genitores meos qui eas ganarunt vt illas abeant inde toleratione et nos ante deum mercis copiosa et ueniam de peccatis nostris vt ego petro eriz dum uita uixero habeat ipsas hereditates in extipendium et toleratione et post obitu uero meo tornemse post parte monasterii de vimaranes ab integro uel quantum ego adhuc ibidem potuero adplicare usque ad obitu meo. et neminem permitto de propinquis meis aut extraneis per qualibet accio qui ibidem ullam disturbationem faciat et quamuis qualibet homo aut per qualibet scriptura anteriora aut posteriora hanc testamento et quod in eo colligatum est inquietare aut infringere uoluerit uel immodico quicquid ille fuerit pariat ipsas hereditates post parte monasterii huius in quadruplo et ad iudicis terre iudicato. et hanc testamento in cunctis obtineat plena firmitatis robore. Facta series testamenti......° kalendas iunii. Era Mª LXXXXª VIIII.ª Ego petro eriz et diaconus in hanc scripture testamenti manus meas proprias confirmo et roboraui.

Petrus abba manu mea conf. — Arriani prepositi manu mea conf. — Tuderedus filius dauid conf. — Fagildus confessus conf. — O[illegible] telliz conf. — Didaco ennegoz conf.

Iheremias arias conf. — Menendo eriz conf. — Cartemiro presbitero conf. — Aluaro aluariz conf. — Menendo pelagii presbitero conf.

Emila pelagii presbitero qui notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 431 (1).

(1) *Sancta eolalia:* certamente a egreja de Santa Eulalia de Fermentões. — *Villa oliuaria... ecclesia...* [illegible] que apparece este titulo. Veja-se *Varias anti-*[illegible]

XLVIII

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1065?

Karta uendittionis quam fecit Petrus ramiriz in uilla portella sub monte tedeiras in ripa de pel.

In dei nomine. Ego petrus miriz. Placuit mihi per bona pacis et uoluntatem ut facerem uobis uermudo exemeni et uxori tue Sancia cartula uenditionis et firmitatis de hereditate mea propria quam habeo in uilla portela sub monte tedeiras territorio bracarensi discurrente riuulo pel. et habet iacentiam in loco predicto portela illam hereditatem quam habui de parentibus meis do tibi in mea ratione per illos terminos et locos antiquos ubi illam potueris inuenire. casas. uineas. sautos. pomares. deuesas. aquas aquarum. sedes molinorum. exitus montium uel regressum damus uobis atque concedimus propter quod accepimus de uobis pretium LX modios in pane et uino tantum uobis bene conplacuit. et de pretio apud uos non remansit in debito. habeatis uos illam firmiter et omnis posteritas uestra Et si aliquis homo uenerit uel uenerimus tam nos quam ex progenie nostra quisquis illam hereditatem calumniauerit pariet uobis aut uocem uestram pulsanti illam hereditatem duplatam uel triplatam et quantum uobis fuerit melioratam. Facta karta uenditionis et firmitatis in die VIIIª kalendas marcii E.ª M.ª C.ª IIIª. Ego petro miriz hanc kartam manu mea roboro. Franco *(?)* testis. Fagildus testis. Suarius testis. Ordonius testis. Gundulfus notuit.

Vide *Liber Fidei*, doc. n.º 223 (1).

(1) *Villa portela:* a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões.—*Monte tedeiras:* o monte da Serrana.—*Riuulo pel:* o rio Pelle, que nasce n'esta freguezia.

O preciosissimo Cartulario da Sacrosanta Basilica e Sé Primacial, do qual copiamos este e outros documentos, tem o seguinte titulo: *Incipit cronica eorum que per magna parte spectare debent ad ecclesiam bracharensem et eius diocesim siue prouiciam et vocatur liber fidei, id est, cui fides debet adhiberi. uocatur etiam liber testamentorum. In e.ª M.ª 2.ª V.ª V.ª kl. ags.* Que singular serviço não seria para os estudiosos a publicação de tantos documentos, que, em grandissima parte, jazem ineditos! Pelo menos a publicação do index, depois de feita uma cuidadosa revisão, já era um auxiliar valiosissimo.

XLIX

Ex codice, Livro de D. Mummadona, *sic dicto, descripsimus.*

1065?

Carta de hereditate de villa caluos

In dei nomine. Ego lobello et uxori mee flamulina placuit nobis bone pacis et uolumptas ut faceremus uobis Arriani prepositi et confessus cartula uenditionis et firmitatis de hereditate nostra propria que habemus caluos subtus mons latito discurrente riuulo auizella et habet iacenti[illegible] hereditate [illegible] habitamus quos fuit de patre nostro Gauino siue et nostras ganantias quantum in ipsa villa ganamus et in nostro iure tenemus casas uineis pumares saltus defesas aquis aquarum petras mobiles uel inmobiles cum quantum in se obtinet et ad prestitum hominis est. damus uobis ipsas hereditates pro uestro debito que spesemus hic in ipsa villa nominatum c^m IIIes modios tantum uobis bene complacuit. ita ut de hodie die uel tempore sit abrasas ipsas hereditates de iuri nostro et in uestro dominio sit tradita atque confirmata. Habeatis uos illa firmiter et quidquid de ea facere uolueritis libera in dei nomine habeatis potestatem. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hunc factum nostrum inrumpere uenerit que nos in iuditio deuindicare non potuerimus post parte uestra aut uos in uoce nostra quomodo pariemus uobis ipsa hereditate duplata uel triplata aut quantum uobis fuerit melioratum. Facta cartula uenditionis et firmitatis sub die quot erit XII° kalendas septembris. Era M.ª C.ª III.ª Lobello et uxori mee flamulina in hac cartula uenditionis et firmitatis manus nostras roborauimus. Pro test. Gundisaluo didaz presbitero. Bera elgariz test. Gudesteo test. Diaco uilifonsiz test. Iheremias presbiter notauit.

Vide *Port. Mon. Hist.*, doc. n.º 447 (1).

(1) *Caluos:* a freguezia de Calvos, ou o casal de Calvos denominado Villa Verde, em Gemeos, de que trata o doc. n.º XXXVIII. — *Mons latito:* veja-se a nota ao doc. n.º VIII. N'este sitio denomina-se hoje o monte da Lapinha, originada da capella de Nossa Senhora da Lapinha.

L

Ex libro regestorum Sedis bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus. Lectiones varias ex alio exemplari in eodem Cartulario sub numero 611 inserto sumpsimus.*

1074

Testamentum de valentino et de leufo in ecclesia sancti petri inter palmeiram et briteiros [1]

In nomine sancte et indiuidue trinitatis patris et filii et spiritus sancti cuius honor et gloria regnum et imperium manet per infinita tempora amen. Nos famulos dei ualentino et leufo presbiteros placuit nobis per bona pacis et uoluntas ut faceremus uobis domno petro episcopo et clericis bracharensis ecclesie sicut et facimus seriem testamenti ad sanctam mariam metropolitanam ecclesiam pro remedio animarum nostrarum et parentum et auorum nostrorum Damus uobis atque concedimus ipsum locum sanctum uocabulum sancti petri que est sita inter palmeria et briteiros quomodo est conclusa per illo arrugio [2] qui discurret sub sancta leocadia de palmeira. et miscet se in feueros et inde per ipsum feueros ad infesto et diuidet cum sauto et inde diuidet per illam ubi dicent turre. quantumque ibi habuimus nos et fratres nostros et integramus alios nostros fratres in alias nostras hereditates nominatas unum in briteiros et alium in sala et concedimus adhuc ad sanctum petrum medietatem de matu de muri. et medietatem nostris fratribus. Itaque nos clericos supranominatos damus atque concedimus ipsam supranominatam [3] ecclesiam cum suis domibus et cum suis uineis. sautos. pumares. deuesas et cum suis aquis. accessum et regressum ut contineatis nos in uita nostra cum cibo. et uestimento. et post obitum nostrum habeatis uos illam firmiter et omnes successores uestros usque in perpetuum et faciatis de illa quod uolueritis. Siquis autem inuadendo surrexerit qui hoc factum nostrum infringere uoluerit tam ex nostris quam de extraneis. sit excommunicatus [4] et maneat ab omni cetu catolicorum extraneus et cum iuda traditori domini in profundo inferni eternis ignibus concrematus et insuper reddat ipsam ecclesiam ad uos uel successoribus uestris et. d. solidos ad regem. facta series testamenti VII kalendas iulii. E. M. C. XII. Nos famulos dei ualentino et leupho. [5] in hac series testamenti proprias manus roboramus. Eirigus [6] testis. Monio testis. Natal testis. Abbas Suarius conf. Abbas comerius [7] conf. Petrus suaris qui uidi conf. Fromarigus suaris conf. Vermudo suaris conf. Petrus galindiz conf. Micahel notuit.

Vide *Liber Fidei*, doc. n.º 142 (1).

1 De ecclesia sancti petri de briteiros cum suis hereditatibus
2 dum arrugium
3 supradictam
4 et anathematizatus
5 leufo
6 Petrus et ego
7 camerius

LI

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1075

Karta uendicionis quam fecit Goldregodo et Ordonio in uilla de portela in ripa de pel.

In dei nomine. Ego Goldregodo. et ordonio uegidiz. Placuit nobis asto animo et propria nostra uoluntate ut faceremus uobis Tolquide fagildiz. et uxori tue Geluira uermudiz cartulam uenditionis et donationis et firmitatis de hereditate nostra propria quam habemus de auia nostra cenosenda. et de patre nostro uegido et habet iacentiam ipsa hereditas in uilla portella sub monte telarias territorio portugalensi *(sic)* discurrente riuulo pel. Damus igitur

(1) *Sancti petri*: a egreja de S. Pedro em Salvador de Briteiros da qual não restam vestigios; existe o lugar de S. Pedro onde certamente foi a sua collocação. Nas proximidades existe um penedo com uma sepultura cavada, que se diz ser de S. Pedro. — *Palmeira*: a freguezia de Santa Leocadia de Briteiros. Veja-se a nota ao doc. n.º XLV. — *Briteiros*: a freguezia de Salvador de Briteiros. — *Feueros*: hoje denominado o rio Agrella; nasce em Pedralva. — *Sauto*: o lugar do Souto na dita freguezia. — *Turre*: o lugar da Torre na mesma freguezia. — *Sala*: talvez o lugar de Sá em Santa Leocadia de Briteiros. — *Muri*: desconhecido.

[illegible] de ipsa uilla quantum ibi habemus medietatem integram in casas. in uineas. pumares. sautos. deuesas. terras ruptas uel inrupturas. aquas aquarum exitus montium. per suos terminos. et locos antiquos ubi illam potueritis inuenire cum quantum in se obtinet. et ad prestitum hominis est et accepimus de uobis precium. I. casa ubi nos habitamus et alfaia que nobis facitis tantum nobis bene conplacuit. Ita ut de hodie die in semper habeatis uos firmiter et omnis posteritas uestra. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo uenerit uel uenerimus per quam illa minus habeatis. et nos in iudicio deuindicare non potuerimus aut uos in uoce nostra quomodo pariemus uobis ipsam hereditatem duplatam uel triplatam uel quantum uobis fuerit melioratam. Facta carta incomutationis et uenditionis die XIII. kalendas maii. E. M. C. XIII. Goldregodo. et Ordonio hanc kartam manibus nostris roboramus. Ordonius testis. Sauarigus testis. Pelagius testis. Odarius testis.

Egas uermudiz notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 224 (1).

LII

Ex libro regestorum, Livro de D. Mummadona, *sic dicto, hausimus.*

1077

CARTA DE UNO CASAL IN VILLA ALDIANI UBI DICENT AUELANEDA

In nomime domini. Ego famula dei itilu cognomento bona pelagii in domino salutem Amen. Annuit mihi spontanea mea uoluntate ut faceremus a uobis dagaredo presbitero et iuliana pelagiz cartula uenditionis et firmitatis de hereditate mea propria que habemus in villa aldiani subtus mons latitu discurrente ribulo selio territorio bracarense. damus uobis in illa villa 1º casal quos dicent auenaleda quos fuit de pater meus pelagio sagatiz et conparaui illo de sandinu arias. damus ad uobis illo cum casas uineis pumares cersales ameixenares et cum sua aqua que illo regat quantumque ibidem habuimus. et super illo casal 1º petazo de terra integro iuxta sancti mameti illo casal et illo petazo cum quantum que in se obtinet et ad prestitum hominis est pro que accepi de uos in pretio xxxª vᵉ modios ipsum mihi bene complacuit. ita ut ex presenti die et tempore sit ipsa hereditate de iuri nostro abrasa et in uestro dominio sit tradita atque confirmata et quicquid de ea facere uolueritis liberam in dei nomine abeatis potestatem. Siquis tamen quod fieri non credimus aliquis uenerit uel uenerimus contra hanc factum nostrum ad inrumpendum que ego in iuditio deuindicare non potuero post parte uestra aut uos in uoce nostra quomodo pariemus ad uobis ipsa hereditate duplata uel triplata uel quantum ad uobis fuerit meliorata et uos perpetim habitura. Facta cartula uenditionis et firmitatis notum die quod erit xº VII kalendas iulii. Era M.ª C.ª XV.ª Itilu plagiz in hanc cartula uenditionis et firmitatis manu mea roboro. Pro test. Menendo test. Gundisaluo test. Dauid test. Cidi test. Pelagius petri notuit.

Vide *Port. Mon. Hist.*, doc. n.º 544 (1).

LIII

Ex Livro de D. Mummadona, *sic dicto, desumpsimus.*

1079

CARTA DE HEREDITATE DE VILLA PALATIOLO

In dei nomine. Ego saluato louerigoz et uxori mea Godina aluitiz in domino salutem amen. Ideo placuit nobis asto animo et proprias nostras uoluntates ut uinderemus uobis domno nostro menendus abba cartula uenditionis et firmitatis sicuti et facimus de hereditate nostra propria quos abemus de auiorum uel parentum nostrorum. et habet ipsas hereditates iacentia in loco predicto villa palatiolo ubi dicent aucteiro in casal que fuit de aloito cartemiri. leuat se ipsa hereditate de casa iermias eocrizi et

(1) *Portella*: a freguezia de Portella de Leitões. — *Monte telarias*: o monte da Serrana; em outros documentos escreve-se *tedarias*. — *Riuulo Pel*: o rio Pelle.

(1) *Villa aldiani*: a freguezia d'Aldão. — *Mons latitu*: veja-se a nota ao doc. n.º VIII; n'este local tem o nome de monte Largo. — *Auenaleda*: desconhecido. — *Sancti mameti*: S. Mamede, orago da freguezia d'Aldão.

torna per larea doninga et infesto per alia larea doninga et uai per carreira antiqua et inde per casal de tia lili inde illo aucteiro et inde per termino de cauto de casal de gundisaluo tructesindiz et inde unde primiter incoauimus. damus atque concedimus uobis ipsā hereditate VI.ª de ipso casal que conclusimus et VI.ª de fontano de fontenasco pro quo accepimus de uos in pretio x.ᵐ modios. tantum nobis bene complacuit et de pretio apud uos remansit in debito. et est ipsa hereditate in palatiolo subtus mons penna de libro territorio bracharense discurrente arrogio que discurrit de nantomari. damus uobis ipsas hereditates cum uineis pumares saltus deuesas aquis aquarum cum quantum in se et ad prestitum hominis est et faciatis de ea que uolueritis liberam in dei nomine habeatis potestatem. Et si aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hunc factum nostrum ad inrumpendum que nos in iuditio diuindicare non potuerimus post parte uestra aut uos in uoce nostra quomodo pariemus aut pariet qui talia commiserit quisquis fuerit ipsa hereditate duplata uel triplata et uos perpetim habere. Facta cartula uenditionis et firmitatis notum die idus agustos. Era M.ª C.ª XVII.ª Nos superius nominatos in hanc cartula uenditionis et firmitatis manus nostras ro +. Pro test. Fremosindo test. Gundesalbo test. Sunilla test. Iulianus gondemari presbitero notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 570 (1).

LIV

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1083

TESTAMENTUM DE ELDEBREDO IN UILLA DE LECTONES

In nomine patris et filii et spiritus sancti qui est in trinitate unus et uerus deus in honore sancte marie semper uirginis cuius basilica fundata est in sede bracara secus fluuium alister siue sanctorum ego clientulus ac pusillus omnium seruus seruorum dei licet indignus famulus dei Eldebredus peccator qui testamentum facere decreui de uilla mea propria quam habeo in lectones in uillas de quanto ibi habet sesnando honoriguiz. et quod nos comparauimus damus inde medietatem integram et VI integram de quanto in se obtinet per suos terminos et locos antiquos. et in uilar iuxta ipsum de migarum hereditatem quam ganaui de onega uermudiz. et de suis congermanis et de menendo honoriquiz. et domna sidi. et de godino et de sna germana. et illa de aragunti eldeuedriz. et de sua germana adosinda et illa de paulo et extremant se ipse hereditates inter terminum de nogaria et terminum de uelasco ennequiz. et adicimus ibidem laream de lica baldoiz. et de emidu. Rogo inde uniuersum cetum et perpetim in cuius amore ex mea deuotionen exoratus sum in iste *(?)* uille a loco sancto supranominato non anferantur. Siquis tamen quelibet potestas aut aliquis homo eas a predicto auferre uoluerit auferat dominus memoriam eius de libro uite et cum iustis non scribantur sed cum iuda proditore parem patiatur penam et pariat ipsas uillas quadruplatas et insuper duo auri talenta. facta series testamenti die. XVIIII. *(sic)* kalendas maii. E.ª M.ª C.ª XX.ª I.ª eldebredus peccator hanc scripturam testamenti manu mea roboraui. Et ego menendo anagildiz adicio ad ipsum testamentum de ipsis lareis quod cum domnus eldreuedus cum matre mea forciauit nomine sancti pauli et ego eldreuedo quantum ganaui in sancta maria de ferrarios.

Vide *Liber Fidei*, doc. n.º 114 (1).

---

(1) *Palatiolo*: a quinta do Paço em Silvares. — *Mons penna de libro*: monte de Pena de livro, a cavaleiro da egreja parochial de Fermentões e da referida quinta do Paço. — *Arrogio que discurrit de nantomari*: Ribeiro das Cós, que nasce nas proximidades d'Antemil, freguezia de Pencelo, que algures encontramos escripto *Nantimire*.

(1) *Lectones*: a freguezia de S. Martinho [illegible] la de Leitões. — *Nogaria*: [illegible]

LV

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1085

Karta uendicionis quam fecit Petrus cum uxore sua Goldregodo in uilla de portela in ripa pel.

In dei nomine. Ego Petrus et uxor mea domna Goldregodo in domino deo eternam salutem. Ideo placuit nobis per bona pacis et uoluntas ut faceremus uobis Tolquide et uxori uestre Geluira kartam uenditionis et confirmationis de hereditate nostra propria quam habemus de matre nostra domna Senior lucee in uilla portela sub monte telarias territorio bracharensi discurrentes aquas ad riuolum pel et habet iacentia in uilla porte *(sic)* ipsam hereditatem cum edificiis sautos pomares. uineas. exitus. aquas aquarum petras mouiles. et inmouiles accessum uel regressum uel quantum hominis adprestitum est cum omni sua prestantia ab integro minus illa larea de lemela uobis concedimus pro quo accepimus. LX morabitinos tantum nobis bene conplacuit et de precio nihil remansit pro dare. iure quieto uindicetis ita ut de hodie die uel tempore sit ipsa hereditas abrasa et dominio uestro sit tradita uel confirmata. habeatis uos firmiter et omnis posteritas uestra usque in perpetuum. Et si aliquis homo uenerit uel uenerimus ad inrumpendum et nos in concilio non potuerimus deuindicare uel auctorizare post uestra parte aut uos in uoce nostra demus ipsam hereditatem duplatam uel triplatam uel quantum uobis fuerit meliorata. Notum die quod est VIII. kalendas februarii E.ª M.ª C.ª XX.ª III.ª Petrus et uxor mea Goldregodo hanc kartam manibus nostris roboramus. Qui testes fuerunt. Danila testis. Ordonio testis. Guntemirus testis. Menendus testis. Pelagius qui notauit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 22[illegible] (1).

(1) *Portela*: a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões. *Monte telarias*: o monte da Serrana.

LVI

Ex libro regestorum, de D. M[illegible] dicto, descripsimus.

[illegible]

Carta de lareas de sancto iohanni de ultra aue

In dei nomine. Ego petro menendiz et uxori sue ledegundia menendiz in domino deo eternam salutem amen. Ideo placuit nobis per bona pacis et uoluntas ut faceremus uobis Gonsaluo [illegible] et [illegible] gomez cartula uenditionis et firmitatis de hereditate nostra que abemus de comparatea in villa noua predicto ubi dicenillas laynas *(?)* de uila noua quantas abemus siue de ganantia siue de comparadela quomodo disparte per termino de sancto iohanne et per termino de plito ubi illa potueritis inuenire de quantum prestitum ominis est et obtimum est abeo per suis terminis et locis antiquis exceptis illa larea de redondelo et exceptis illo casale de louegildo exemeniz ipsal area uobis uendimus asignamus propter que accepimus de uos precio Cm Lm modios tantum nobis bene complacui. uos destis et nos accepimus et precio nichil remansit pro dare. iuri uener[illegible] sic contra hanc karta uendicionis ad inrumpendum que nos in concilio non potueremus deuindicare uel obturgare quomodo pariemus que in carta resonat duplata uel triplata et iudicato et uos perpetim habituro. Facta karta uendicionis die erit XVIIII kalendas decembris. Era M.ª C.ª XXX.ª II.ª Pelagio et uxori sua ledegundia in hac karta uencionis manus nostras roboramus. Pro test. Menendo test. Aluitu test. Petro test. Ieremias test.—Exemenio qui notuit.

Vide *Port. Mon. Hist.*, doc. n.º 799 (1).

(1) *Villa noua*: a freguezia de Villa Nova de [illegible] — *Sancto iohanne*: a freguezia de S. João de Ponte — *Plito*: a freguezia de [illegible], certamente — *Redondelo*: desconhecido.

LVII

Vimaranes

Ante annum 1096

Forale *hoc a comite Henrico concessum, et ab Alphonso I ampliatum, descriptum que in charta confirmationis Alfonsi II, extat in Archivo Publico...* (1) *Et tametsi temporis, in quo datum, non prae se fert rationem, constat tamen ex verbis* foralis *de Constantim anno 1096 concessi, illud Vimaranense prius jam datum fuisse.*

In dei nomine. Ego Comite domno Henrico una pariter cum uxore mea Infante domna Tharasia. Placuit nobis per bona pace et per bona uoluntate quod faciamus cartam de bonos foros ad uos homines qui uenistis populare in Vimaranes et ad illos qui habitare uoluerint usque in finem. In primo de quacumque de domos uestra in anno rendatis xii denarios de illa festa de sancto Andrea usque ad alia festa de sancto Andrea. Et de uestros bancos ubi uenditis carnes xii denarios. De cauallo et de equa uendere xii denarios. De asino vi denarios. De troxello qui uenerit in cauallo aut in equa xii denarios. De troxello de asino vi denarios. De pedone iii denarios. De pelle conellia ii denarios. De manto ii denarios. De capa ii denarios. De sagia i denarium. De boue aut de uaca ii denarios. De capra aut de oue i denarium. De porco aut de porca i denarium. De bracale unum denarium. De coiro de boue aut de uaca unum denarium. Et de nulla re que se uendiderit pro minus de xii denarios non prendant portadigo. Et qui percusserit cum pugno clauso reddat xii denarios. De mana extenta v solidos. Pro effusione sanguinis vii solidos et medium. De arma extensa per ira fora de casa lx solidos, pro ferida per que cadat vii solidos et medium. Vestro ganado qui fuerit ad pascendum foras nemo in illum mittat manum suam per mala uoluntate sino iudicio. Nullo homine de Vimaranes in tota nostra terra non sit pignoratus nisi debitorem aut fideiiussorem. Et qui illum pignorauerit pectabit nobis quingentos solidos et dabit illud auer duplatum ad dominum suum. Et qui uendiderit aut comparauerit nullo auer in Vimaranes ante illo concilio habeat illum liber et nemo sit ausus postea qui illum requirat per male sed reddat suo portatico quomodo scriptum est. Et nullo cauallario non habeat pousada in Vimaranes nisi tantum per amorem domini sui. Et nullum sagionem non sit ausus intrare in casa de burges per mala uoluntate sed si habuerit ibi per directum petat fiadorem quod faciat ei directum in quinque solidos, et ille burges qui fecerit calumpniam mittat fiadorem ad ille sagionem in v solidos quod faciat directum ante illum iudicem qui erectum fuerit de concilio et ille iudex iudicet rectum iudicium inter illo sagione et illo burges qui illam calumpniam fecerit. Et si illo sagione intrauerit in casa de illo burges per male super istum pactum et ibi occisus fuerit non pectet ipsam calumpniam. Et si occisus fuerit per occasionem pectet ccc solidos. Et homines de Vimaranes tam longe uadant in apelido quomodo in una die possint ire et in ipso die reuertere. Et si duos homines aut plus inter se rixam habuerint aut de pugno aut de palma aut de fuste se percusserint aut de capillis tractis non habeat ibi sagionem calumpniam ergo si se clamauerint unum de illis et si clamorem non fecerint non requirat inde nullam calumpniam sagionem. Et qui istos foros fregerit sint maledicti de deo et excomunicati et cum Juda traditore et cum diabolo et angelis eius in inferno dampnati in secula seculorum Amen. Ego Comite Henrico et uxor mea Infante domna Tarasia in hac carta manus nostras roborauimus. Menendus presbiter qui notauit.

Vide *Port. Mon. Hist., Leges et Consuetudines*, pag. [illegible].

(1) Omittimos [illegible] as variantes, [illegible] mos o documento [illegible]

LVIII

Amberto, Gualtero, Umberto Tibaldi, fratribus, ex natione Gallica, aliisque conterraneis, Comes Henricus quendam campum in villa Vimaranensi situm ad ecclesiam edificandam donat. Exscriptor mendose aeram M.a C.a 2.a VIIII.a scripsit: nam Comes Henricus usque ad annum 1114 (1) *tantum vixit. Charta haec alioquin incorrupta est.* (2) *Nobis textum suppeditavit Figueiredo,* Nova Malta, I, pag. 16. *Hic eam posuimus, namque notarium esse qui anterius monumentum notavit credimus.*

Magnus est titulus donationis in quo nemo potest auctum largitatis yrumpere nec extra legum iura proicere & in gotorum legibus continetur quatinus ualeat donatio sicut uenditio. Ea propter. Ego Comes Henricus cum uxore mea Illustri Regina dña Tarasia magni Regis Alfonsi filia uolentes seruitium prestare Deo. facimus Kartam donationis & perpetue firmitudinis uobis Amberto tibaldi & fratribus uestris. Galtero tibaldi & Ruberto tibaldi, nec non omnibus francigenis in uilla d' Vimaranis nunc comoramtibus. d'ipso campo quem habemus in uilla d' Vimaranis. & iacet iusta palacium nostrum regale. & ex alia parte diuidit cum clausis ecclesie sancte Marie. deinde sicut intestat cum atrio eiusdem ecclesie. & uadit directe ad ruam d'francis. & terminatur in eadem rua. Damus itaque uobis supradictum campum libere. & concedimus cum omni iure nostro quod ibi habemus ut habeatis illum & possideatis libere & pacifice. uos & omnis posteritas uestra in perpetuum. pro multo bono seruicio quod nobis fecistis. & facitis. & quare elegistis nobiscum in terra nostra commorari. & etiam construatis in eo capellam uestram in qua audiatis diuina. & in morte uestra corpora uestra tumulentur. Siquis uero uenerit tam d'nostris quam d'extraneis qui hoc factum nostrum infringere temptauerit. uel contra ire presumserit. sit maledictus. & excomunicatus. & cum iuda proditore in eternum dampnatus. & insuper pariat uobis ipsum campum duplatum. uel triplatum. & quantum a uobis fuerit melioratum. & non crescat. sed quando cumque intenderit ascendere corruat. & non inueniat subleuationem. facta Karta donationis. IIII.a Nonas ianuarii. sub Era M.a C.a 2.a VIIII.a Ego Comes Henricus cum uxore mea Regina dña Tarasia magni Regis Alfonsi filia hanc Kartam propriis manibus roboramus. Ego Pelagius curie dapifer conf. Ego Gemecius menendi conf. Ego Egeas gosendi conf. Ego Ihnes paiua conf.

Menendus presbiter Cancellarius notauit.
Petrus—Pelagius—Suerius testes.

(1) E' esta a data apurada por A. Herculano, *Hist de Port* nota VII do 1.º tomo.

(2) Veja-se Herculano, *Hist. de Portugal*, tomo I, pag. 221, nota, da quarta edição; snr. H. da Gama Barros, *Hist. da adm. pub. em Portugal*, II, pag. 148, nota

LIX

Pactum venditionis fundi in villa de Caldellas. *Charta autographa, e scrinio Vimaranensis Collegiatae delata, in Publico Archivo servatur.*

[illegible]

Magnum est enim titulum uenditionis et contramutationis actu largitatis que nemo potest neque foris lex proicere sed tenemdum et abendum sicut fuit ordinatum in concilio niceno... .... ubi sedebant ccc.s XVIII° episcopus et xxx [illegible] et III [illegible] res (*sic*) et ibi elegerunt in lex goto...de in libro v et titulo VIII quia dicit — ece quomodo ualent uenditio sicut ed entio — non per metum de nulis homo neque per ebrietas uinum neque perturbatio cordis sed corde directo integro consilio tempus pacificus et mentes consideratas. In dei nomine ego suario froilaz et uxori uestre bona onoriquiz in domino deo eternam salutem Amen. Ideo placui mihi per bona pacis et uolumptas ut faceremus ad uobis gundisaluo ioaciniz et uxori uestre gotina gomez ut faceremus a uobis karta uenditionis et firmitatis de hereditate mea propria que abemus de abiorum nostrorum petro fromariquiz

(1) *Ecclesie sancte Marie* — a egreja da Collegiada. *Ruam d'francis* — alguma das ruas das proximidades da Praça de S. Thiago

et senior abonacer et de mater mea adrocia petriz in uilla caldelas subtus mons obtinu teritorio brakarense discurente ribolo aue inter bis alueis aue et aliste. Damus a uobis de ipsa hereditate quomodo est concluusa de mediatate III^{a} et de tota de IIII^{a}v^{a} Damus a uobis illa hereditate pro que accepimus de uobis in pretio uno kaualo color rouane *(?)* apretiato in CL^{a} solidos Tantum a nobis bene complacui et de pretio aput uos nihil remansi Ita ut do odie die et tempore de nostri iure abrasa et in uestro iure sic tradita atque confirmata. Habeatis uos illa firmiter et homnis posteritas uestras et faciatis de illa que uolueritis. et siquis tamen quod fieri non credimus aliquis homo ueneri uel uenerimus tan nos quam de propinquis nostris uel extraneis ad inrumpendum uenerit et nos in uoce nostra post parte uestra ad iudicium non potuerimus deuendicare quomodo pariemus a uobis uel qui uestra uoce inpulsaueri dublata uel tripata quomodo ad uobis fueri meliorata. Facta karta uenditionis et firmitatis sub die quod eri XVII° kalendas Martias. Era M C^{a} XXXVII.^{a} Ego suari floilaz et uxori uestra bona in hanc kartam manus nostras ro[illegible] uoramus.

Qui preses fuerunt pro test. pelaio test. —exemeno test. —Menendo test. —astrufu test. Didaco presbiter qui notuit.

Obiiinde ego suario froilaz et uxori uestra bona onoriquiz a uobis guncaluo ioaciniz et uxori uestra gotina gomece pactum simul et placitum constrictis et ligale facimus a uobis per scriptura firmitatis pro ipsa hereditate que in karta resonat ut des hodie die que non calumniemus uos non nos non aliqua forma umana in nulisque tempus neque per res uel comes neque per scriptus uel triumphatores per nulaque actio set abeatis uos illa firmiter et libera et persoluta de totas partes sic uobis quomodo et sanguinibus uestris in cunctisque tempus diebus uite uestre si [illegible].

Vide *Port. Mon. Hist. Diplom. et Ch.*, doc. n.° 904 (1).

LX

In codice Vimaranensis Collegiatae, quem Livro de D. Mummadona *vernacule dicimus, notitiae seu inventaria duo inveniuntur absque nota anni quo conflata, ubi bona Vimaranensis Monasterii in loco* de Villarinho, *ad villam ecclesiamve* de Moreira *attinentia, aliaque bona in* Villa-cova *sita, enumerantur. Desunt quidem autographa acta, quorum litterarum notae aetatem saltem proximam eorum instrumentorum nobis perhibeant. Si tamen acta litis et regios concessus sub num.* CCXXIII. CCXXV *editos*, (1) *aliaque documenta ad Vimaranense Coenobium pertinentia perpendamus, inventaria haec potius XI quam XII saec, adscribi oportebit. Inde ad calcem primae partis diplomatum et chartarum saec. IX, X, XIque eadem inventaria juris publici facere rationabile duximus, Inventarium aliud quod inscribitur* karta de ecclesias sancti saluatoris et sancti andree et sancti stephani et uilla palmeira et briteiros, *absque nota anni, in alio loco ejusdem codicis descriptum invenientes, hic addimus: ex similibus enim causis saec. XI tribuendum credimus.*

CARTA DE MOREIRA, DE HEREDITATES QUOD HABET IN TERMINO DE VILARINO

Noticia uel inuentacio *(sic)* de hereditates de vimaranes que habet in vilarino hec sunt. Inuenimus super domo ordonio in ambas ualinas VII passos in amplo et in longo de monte in monte et de casal de egas et de sparilli de casaria usque in fontano minus quarta de illa cometissa et illa varzena de rio in monte IIII septimas et in longo de casal de G[illegible] usque in vallo de domno herenego ipsas IIII^{or} septimas de moraria et inuenimus illas super domno ordonio et suos germanos. et in casal de g[illegible] XVII passos in amplo et in longo XX III[illegible] et inuenimus illo super domno ordonio et suos germanos. isto de moraria. et inuenimus in casal de inter anbas aquas pumar de Genulfo de ambas aquas usque in monte cum casas et uineas et [illegible] et que ad prestitum [illegible] est de moraria et fere in petra [illegible] gullata et [illegible] in alia petra per medio ameneto usque in Riu. inuenimus in agrela medietate exceptis nona de

(1) *Villa caldelas*: a freguezia de Caldelas.—*Mons obtinu*: o monte Ostinho, a cavaleiro de S. Clemente de Sande.—*Aliste:* rio Este, ou d'Este, que banha Braga

(1) [illegible]

Rex et fere in uallo de agro de uenerando et inde in sepe de agro de ermiaro et fere in castro de moraria et [illegible] illo in iure de filios de Gundesindo. et item in agrela larea xv passos in amplo et in longo fere in petra cogullata in nostro marco de inter ambas aquas et inuenimus illa super filios de Gondesindo et inuenimus in suco de sauto de vimaredo et fere in Rio et uai per carraria et fer in castiniario et uai ad monte et fere in arca petrinea. isto de moraria. et inuenimus illo in iure de filios de Gondesindo. et inuenimus in casal de ermiarie quomodo se leua de riu et fer in sepe de domo de magister galamirus et uai per sepe et fere in carraria et uai ad riu unde prius incoauimus. de ipse casal iii^{a} integra cum casas et uineas et pomares et in cortinas antiquas et super casa de Abrego xii^{m} passos in longo et in amplo xviii^{o} usque in figaria antiqua et inuenimus illa super cido liandriz integro de moraria. et inuenimus ad casa de liandre de carraria a iuso et inde ad petra forcada et uay ad petra lata et uenit per suco et fere in casa de uimaredo et uay per sepe et inde a carraria unde prius incoauimus integro de moraria. et leuat se de petra lata et uay per sepe et fere in sepe de gauino et dinde per ripa de agro de petra et inde per amineto et fere in prato et uenit per suco de prato et in sepe de uinea de ipsos linares medietate integra de moraria. et illo prato integro de moraria. et atlamus illo in iure de filios de liandre et linar de egas de sparilli ipse linar filauit inde illa comitissa illo medio et lexauit illo medio post parte de egas et de esparilli ipso medio integro de moraria. et atlamus ille in custodia de arias. et pumar de desterico integro que fuit de ebani et de esparilli leuat se du suco de gauino et uenit per ipso succo et ferre in alia larea de gauino et uay per ipsa larea et fere in fontano et uai per media aqua et fere unde prius incoauimus integro de moraria. et atlamus illo in iuri de fortunio taninizal. et inuenimus de domo de martino per suco de alduario et fere in sepe que fuit a casal de martino et uai per suco de gauino et fer in fontano unde prius incoauimus ipso casal integro de moraria. et atluimus illo in custodia de domno ordonio. et de pumar maior de larea de Gaudila iiii^{or} septimas et atlamus illas in iure de domno ordonio. et alia larea in pumar maior que fuit de egani et de esparili xiii^{m} passos in longo et vi in amplo et atlamus illo in iure de filios de liandre. et in agro de portela per suco de nona et fere in carraria et inde per sepe de alduario et inde per [illegible] miarios de elduario et de uimaredo et fere in crastro in longo xxxx^{a} iii^{or} passos et in amplo xx^{i} iiii^{es} et atlamus illa in custodia de domno ordonio. et castro que fuit de floila et quadit illo a degani et desparili de ipso agro lauoratio medietate integra. Et inuenimus in villa de [illegible] telo super domno ordonio et de suos filios et de sua mulier de capu de senra a iuso [illegible] fere in Riu cum casas et fontes et pisc[illegible] exitu de monte et suo molino. et tenet domno ordonio pro ipso casal alio casas et uine[illegible] alio molino que fuit de menendo gulfariz et defez domno ordonio ipsas casas et fecit inde ipsas casas de morgotus. et quinionem qu[illegible] do se leua de nostro marco in senra xiii^{m} passos in amplo et in longo xxx^{a} ii^{os} passos usque fere in rotires et alia parte in riu integra de moraria per ipso molino et per ipsa petra a iuso integro sine alio parceiro. et larea de carualio xiiii passos in amplo et in longo leuat se de talliolos et uay in directo [illegible] xxxx passos. et larea de [illegible] passos in amplo et in longo leua se de larea de Gondisalbo menendiz et uay in directo inprono et fere in nostro marco. et larea de almute xxx^{a} passos in longo illo lauoratiu et fere in [illegible] cum suo monte et in amplo iiii^{or} passos. et noualas in ripa de auizella a portocino quomodo uay per sua riparia et cum suas deuesas et cum suo canal et cum suo molino et suas piscarias xiii passos in amplo. et larea de gramosa illo lauoratiu xvi passos in amplo et in longo xxvii passos cum suas deuesas de ambas partes et larea de trudilo in cima de queimatos vi passos in amplo et in longo de taliolos usque fere in Riu cum deuesas et exitu de monte et dicent illa felgosa et larea de petra xx^{i} viii^{o} passos in longo et in amplo xii^{cim} passos et larea in cortina xxx^{a} passos in longo et in amplo vi passos et alia larea in cortinas vii^{m} passos in amplo et in longo xx^{i} ii^{o} et in senra de peraria xx^{i} vii^{m} passos in amplo et in longo de sepe in sepe lxx^{a} vii^{m} passos. et in felgarias fontanello xi^{m} passos in amplo et in longo xiiii in monte et fere in auizella cum suas deuesas cum quanto ad prestitum hominis est. et in villas uarzenellas de tras fontano quos fuit de [illegible] medietate manus iiii^{a}. et illa uarzena de ripa de auizella que dicent cancellolo medietate manus iiii^{a} cum suas

pescarias et suas deuesas et agro de tras bustelo de suco de sancto iacobo usque fere in pumarellio minus IIIIª de Rex et linarelio cum suo exito de monte minus IIIIª de rex. et in cartemiri agro de so illa fonte et illa fonte usque fere in termino de villar et super illo fonte alios agros cum deuesas et quantum ad prestitum hominis est et agro de porto manso usque fere in fogo lobal medietate minus IIIIª de Rex. et sunt istas hereditates de moraria exceptis IIIIª aliena que abemus de isto inuentario cum sabedores et andamus eas cum sabedores de ipsa ville et id sunt Frater uigoy que ibi fuit habitantes xx^{i} annos et didago flauianit de sancto iacobo que ibi fuit maiorino Viarigus presbiter Gundisalbus presbiter Gundiario mitto Sesnando Sendino Didago Vermudo Vimara Leouegildo Astrulfo Salamiro presbiter que iste inuentario scripsit Menendo fagildit que illas hereditates mediuit. et alio tallio que iacet in testa de perarias golesiolas et alia bauza que iacet super cancelliolo et uay ad golesiolas et alia bauza super linarellio in reuoreto mediano et alia bauza que iacet in ripa auizella solmarellio et larea que iacet a petra ledegundia. et inuenimus a casa de patre egani de rego usque in Riu duas partes cum casas uineas et pumares et habitauit in ipsa uilla tiu viliulfo pro parte de vimaranes et teue illa in suo iure xx^{i} VI annos in iure de domna mumadomna maior et postea sua filia domna onnega et postea domno Guntemiro et Aluito cellaniz et Aluito negro et domno viliamiro maiore et tenuerunt ipsa villa sine IIIIª quia iam dederant pro ipsa villa et pro ipso casal alia villa et alio casal ad domno ordonio casal quos fuit de menendo gulfariz cum casas et edificia que ibidem fuit. et aflamus de domna Adosinda leuat se de fontano per sepe de Aldario et uadit per carraria et fere in sepe de odario et in sepe de sauto et inde per suco de vinea in agraza et uay per suco de sepe de mito et inde in fontano telliario et per suco Alduario et inde per mazanaria petral et inde per mazanarias regual et deinde cum pumare maior et fere in fontano et troze fontano per sepe de Alduario et uadit per carraria et fere in sepe de odario et in sepe de sauto et inde in sepe de Alduario per mazanarios [illegible] et uay per ipso suco et fere in portella de panizal et deinde in palla de vinea et per suco de carzenella et uayt per fontano infesto et fere in vinea matraza ipsa villa de egas et de sparilli et de sauto IIIIª quinion ipso concluso quomodo est demarcato cum casas uineas et pumares et quantum ad prestitum hominis est integro de egas et de sparilli et peitauit illo andilla pro boues que furtauit (1).

Item carta de villa coua

Noticia uel inuentario de hereditates de villa coua que sedent in testamento de vimaranes. Id sunt hereditates de astagio et de suos filios uel neptis ab integro. hereditates de sendeiro per sua clausura in omni circuitu. quinion de asualdo ab integro. quinion de quintilla integro de sesnando et de suos heredes. Hereditate de domna Adosinda ab integro. hereditate de sagulfo ab integro. hereditate de sauarico quomodo se leua de suco de linare usque in uallo de sauarici. Agro de bouzola que fuit de domna Adosinda et illa agra usque fere in auizella et suos molinos et suas piscarias integras et suo canale ab integro et suo roboreto integro. hereditate de domna Guntina filia de domna adosinda ab integro. et illas tridigarias que fuerunt de domna Adosinda quomodo se leua de illa fonte de ansueti usque fere in sancto pelagio (2).

Item

Noticia uel inuentario de hereditate que fuit de todegildo et de uxor sua Gontina in villa de villa coua in agro de quintilla per passal super capeza passo et palmo per ipse passal de quintilla xxxxª III in longo et in amplo xx^{i} II^{os} passos. In alia larea in quintilla xx^{i} mi-

---

(1) *Villarino:* a freguezia de Villarinho, hoje do concelho de Santo Thyrso. — *Valinas, ameneto, sauto, abrego, portella, talliolos, nouales, fontanello:* Valinhas, Amêdo, Souto, Abrego, Portella, Talhos, Novaes, Fontéllo, nomes de lugares na dita freguezia. — *Cancelliolo:* Cancellos, nome d'um açude no rio Vizella na mesma freguezia. — *Villar:* talvez o lugar de Villar na freguezia de S. João das Caldas de Vizella. — *Fogo lobal:* talvez signifique fôjo do lobo, porquanto em um monte da referida freguezia se conhece um sitio denominado Fojo e outro denominado Forca do lobo. Os outros topographicos são desconhecidos.

(2) *Villa coua:* veja-se o doc. n. XII e nota. — *Bouzola:* talvez o casal de Bouço na freguezia de Moreira de Conegos, muito mencionado nos documentos da Collegiada. — *Carzenella:* [illegible], nome de casal mencionado em documentos da dita Collegiada e na mesma freguezia. — *Sancto pelagio:* a egreja parochial de S. Paio de Moreira dos Conegos.

[illegible] I passo in longo et in amplo IIII^{or}. et in uedar VII^{m} larea XVIII° passos in longo et in amplo III^{os} et medio. et in agro sauariz in longo L^{a} VI passos et in amplo V^{e}. et in uallino XVIII passos in longo et XIII in amplo. et in uarzenella XVII pasos in longo et XV^{m} in amplo. et hereditate de petrozelo XV passos in longo et XV in amplo. in varzenella XX^{i} IIII^{or} passos in longo et V^{e} in amplo. et item in varzeella XV passos in longo et VIII° in amplo. et in pumar de uandila VII^{m} passos in longo et VII in amplo. et a casa de mito XVIII passos in longo et V^{e} in amplo. et larea de pergimina XXX^{a} passos in longo et VII^{m} in amplo. ad illa fonte de agesendo in illo casal ubi habitauit ipso domno ordonio XX^{i} I passo in longo et XVIII° in amplo. et ille casal ubi ille habitauit XXX^{a}V^{e} in longo et XIII in amplo. et alia hereditate quos comparauit ordonio sentariz de sub testamento de vimaranes et comparaui illa de neptis de astagio que sedent suas hereditates de filiis uel neptis. in ipso testamento duas quintas et de quinta III^{a} quos comparaui de uermudo et sua mulier bettoy VII^{m} passos et medio in longo et in amplo VI passos. et in ipso concluso de domno teodegildo et uxor sua Gontina XX^{i} II passos in longo et in amplo XV passos. de ille casal de odrocia et de suo marito Gundesindo XI^{m} passos et medio in longo et in amplo VI et medio. et illa larea quos fuit de ueremudo et de betoy X^{m} VI passos in longo et in amplo II passos. fintus subtus que cadent de domno ordonio de illos passales in longo LXXX^{a} VII^{m} passos in sua IIII^{a} et in amplo XXXV^{a} passos minus I^{o} et medio exceptis illo quos comparaui de veremudo et de sua mulier betoy de sub testamento quomodo sursum resonat.

Karta de ecclesias sancti saluatoris et sancti andree et sancti stephani in uilla palmeira et briteiros

Notitia uel inuentario de hereditates de uilla palmeira et briteiros. Item hereditate de tiu nuni. medietate de hereditate de tiu gontado. medietate de tiu iusto. medietate de hereditate de tiu emiso. Medietate de hereditate de tagildo. de illa senra media. Hereditate de ualentino reuelliz medietate. de hereditate de uiliulfo uelia medietate. de hereditate de aldret[illegible]nia medietate. de hereditate de tiu gogio medietate. ille casal de uldias integro. hereditate de fredenando carpenteiro. hereditate de tia tela que tenuit ansares. hereditate de miro de campo. medietate de hereditate de ergesendo. medietate de illa congusta ad iussu in portu de presbiter usque in casales de ambos barreiros. medietate de hereditate de donato et de nania. medietate hereditate de gilafonso. et de ileuua scapezata integra. hereditate de gilo medietate. hereditate de quiarigo et de ermilli. hereditate de uimareo et de froilo integra. Hereditate de didago et de arosinda cognomento nunnia integra. Hereditate de frater euorino integra. hereditate de torrario integra. hereditate de frater monio integra. hereditate de burgala integra. hereditate de manso salliz integra. hereditate de uiliulfo spannasindiz integra. hereditate de mandinu integra. hereditate de ioazino integra et de sua mulier leodegundia. Ecclesia uocabulo sancti saluatoris cum adiuntionibus suis sicut in testamento resonat. Ecclesia sancti andree sicut in testamento resonat. Ecclesia sancti stephani sicut in testamento resonat. hereditate de gulfeiro integra. hereditate de belleco integra. hereditate de tiu spanusindo de unde dederunt X^{m} quartarios de vino. hereditate de frater somario integra. hereditate de [illegible] integra. hereditate de ueremudo rauino medietate. hereditate de uimara integra. hereditate de cresno et de odrozia integra. hereditate de goiam muniuz integra. Villas istas integras. et tenuit illas domno gontemiro in atondo de illa domna maior. hereditate de andre (1).

(1) *Villa palmeira et Briteiros*: veja-se a nota ao doc. n.º XLV.—*Portu de presbiter*: será o sitio da [illegible] Agrella denominado Porto [illegible]?—*Barreiros*: desconhecido.—*Mandinu*: talvez o casal de Santo Mandinho em Santa Leocadia de Briteiros.—*Ecclesia sancti andree*: veja-se a nota ao doc n.º XLV.—*Ecclesia sancti stephani*: a egreja parochial de Santo Estevão de Briteiros.

LXI

Ex mandato Comitis Henrici optimates portugalenses Vimaranem conveniunt et ad bonos mores sustinendos beatus Geraldus, archiepiscopus bracharensis, firmiter ac misericorditer agit.

Accidit autem eo tempore ut ex praecepto, qui tunc Portugalensi terrae dominabatur, omnes proceres Portugalenses, et ille cum eis qui pro incestu excomunicatus fuerat, Vimaranas convenirent. Ad quod nimirum conventiculum, causa necessaria exigente, vir vitae venerabilis accessit. Dum autem in Ecclesia Vimaranensi vir Dei Missam celebraret, Comite Henrico et uxore ejus venusta Regina scilicet Tharasia presentibus, et cum eo maxima procerum multitudine assistente, praetaxatum excomunicatum in Ecclesia adesse cum eeteris recognovit, statim se ab offitio divino suspendens, in conspectu astantium proclamavit virum incestuosum, divinae admonitionis contemptorem, a consortium fidelium jam sequestratum, Ecclesiae uniri vel incorporari non debere. At vero ille diabolico instinctu afflatus, praesumptuose agens, obstinatius coepit insistere, et de Ecclesia egredi recusavit. Tandem tamen Comite praecipiente, et aliis eum impellentibus, extra Ecclesiam egressus est; ubi continuo a spiritu maligno, populo aspiciente, arreptus est. Deus autem, qui superbis resistit et humiles perfecte diligit, istius superbiam voluit conterere, et ob reverentiam sancti viri hujusmodi miraculum in oculis astantium dignatus est adhibere, ut criminosus ille non periret, et alii tali ultione perterriti tantum scelus committere non auderent. Completo itaque missae officio daemoniacus Miles supra memoratus (Egeas Pelagii) misercordiam et poenitentiam expostulans ad pedes beati Geraldi prostratus cecidit, se a via veritatis errasse et diabolum magistrum habuisse recognoscens. Quem nimirum sanctae matri Ecclesiae reconciliavit, et ei poenitentiam de commissis discrete et sapienter injunxit et erga eum valde misericorditer egit.

Vide *Port. Mon. Hist., Scriptores, Vita Sancti Geraldi*, pag. 55, n.º 8.

LXII

Ex codice, qui titulum Livro de D. Mummadona *prae se fert, hausimus.*

1100

Kartula de villa quintana ubi dicent senra

In dei nomine. Ego gutina didaz in domino salutem amen. Placuit mihi propria mea uoluntate facere tibi iermano meo veremudo didaz cartulam uenditionis de hereditate mea propria que habeo in villa quintana iuxta cimiterium vimaranes subtus monte latito discurente riuulo selio territorio bracarensis in loco predicto in illa senra de susana super illo rego et iuxta illum fontanum de ipso pumare que uocitant de sunimir. sub illa ripa do tibi in locis ipsis supranominatis in illa senra et iuxta illum fontanum ipsas lareas singulas que ibi habet ab integro sicut mihi euenerunt de parte matris mee domna egilo. et accepi a te in pretio mihi placabile XI^m modios et de pretio apud uos nichil remansit pro dare. habeas eas et facias inde que uolueris iuri quieto. Et si uenerit aliquis de propinquis meis uel exteris que tibi eas auferat et ego eas in iuditium defendere non potero ad partem tuam aut tu in uoce mea que pariam tibi ego aut cui uocem tua pulsauerit ipsas lareas in duplo uel trippo et tu perpetim habituras. Facta cartula VIII° kalendas aprilis. Era M.ª C.ª XXX.ª VIII.ª Ego supranominata in hac cartula manibus meis roboro. Rodericus test. Pelagius test. Teodegildus test. Gudesteus test. Ranemirus iudex scripsit.

Vide *Port. Mon. Hist., Diplom. et Ch.*, doc. n.º 930 (1).

(1) *Villa quintana*: talvez o casal da Quintã, arrabaldes de Guimarães, na freguezia d'Azurey

LXIII

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

(1100)

Donatio quod fecit Tolquide fagildiz in uilla de portella de lectones

In nomine sancte et indiuidue trinitatis patris et filii et spiritus sancti regnantis per cuncta secula seculorum amen. Ego famulus dei in misericordia domini confidens. Tolquide fagildiz. Placuit mihi ex omni mea uoluntate dare aliquid ex paupertate mea ad aulam sancte marie uirginis et genitricis dei que est fundata in urbe bracare. secus fluuium cadauo. sicut dominus in euangelio ait. Date et dabitur uobis Concedo ad ipsum sanctum locum in uilla que uocitant portella de lectones de mea hereditate que comparaui cum uxore mea geluira uermudiz de uimara sesnandiz. et de goldegrodo iohaniz et gunsaluo menendiz. et de johanne gontemiriz. quomodo incipit de illa uia antiqua et uadit post in porte de Goncado. et inde per carrariam maiorem que uadit ad ecclesiam sancti martini quantumque ibi comparaui et ganaui do ea inde medietate. in domos. et edificiis cum quantum in se obtinet et adprestitum hominis est in montes in fontes. per suis terminis et locis antiquis et exitus montium et regressum sicuti superius scriptum est ad ipsum locum sanctum et episcopo domno geraldo et omnibus clericis in ipsa sede commorantibus pro toleratione eorum in cibo. potuque. uestimento et ego remissione peccatorum meorum. habeatis uos eam et omnibus clericis post uos ibi habitantibus quod et iurationem confirmo per sanctum dominum et indiuiduam trinitatem quod nunquam ueniam ad hoc textum uel scripturam ad infringendum sed ad coram testibus ad confirmandum Siquis uero quod fieri non credam aliquis homo tam ego quam propinqui mei uel extranei uenerit ad factum nostrum ad inrupendum inprimis sit excomunicatus et cum iuda domini traditore in inferni baratro lanat *(?)* penas et pariat ipsam hereditatem quisquis fuerit ad ipsum locum sanctum in quadruplum et aliud cui imperatori xxx (?) et iudicatum datum II idus aprilis E. M. C. XXX. VIII. Et super confirmationem huius scripture non do ibi licentiam ualere ullas scripturas anteriores uel posteriores. Ego supranominatus hanc scripturam testamenti manu mea roboro. Frogia archidiaconus conf. Honorigus tesaurarius conf. Vimara prepositus conf. Petrus testis. Guncalus testis. Ordonius testis. Ego ranimirus iudex manu mea conf.

Vide *Liber Fidei*, doc. n. [illegible] (1).

LXIV

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharense Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

(1100)

Karta uendicionis quam fecit Pelagius dolquidiz in uilla de portela in ripa Pel.

In domine domini nostri iehu christi regnantis in secula seculorum amen. Magnus est enim titulus donationis in quo nemo potest actum largitatis inrumpere nec foris legis proicere set quicquid omnis ingenuus faciat de omni sua re uel hereditate quod uoluerit. Ohinde ego famulus dei Pelagins dolquidiz in domino deo eternam salutem amen. Ideo placuit mihi per bona pacis et uoluntas nec uim. nec per metum. nec per fforca sed per propria mea uoluntate et in meo rouore sano animo et monte considerata. Ita ut faceremus uobis Geraldus episcopus bracarensis carta uendicionis et firmitatis de hereditate mea propria quam habeo in uilla quos uocitant portella. subtus mons telarias in castro frogeua. territorio bracarensi in riuulum Pel. et habemus ipsa hereditate quos ganaui et conparauit meo pater cum mea mater de uimara sesnandiz. et de goldregodo. de ipsa que concludit in nostro testamento alia tanta medietate integra propter quod auepimus de uobis precium. I. cauallo morzelo apreciato in LXXX. solidos tantum nobis bene conplacuit. et de precio non remansit in debitum pro dare. habeatis uos illa firmiter et omnis posteritas uestra episcopus et clerici

(1) «*Portella de lectones*» a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões — «*Ecclesiam sancti martini*» a egreja (parochial) da mesma freguezia.

bracarenses usque in perpetuum Et damus uobis ipsa hereditate excausata de totas armas et de totas calumnias et pro persoluicione de heredibus uel sanguineis nostris et super ipsa carta non ualeat nullus scriptus nec anteriores nec posteriores et ista ualeat semper robore et plena firmitate. Siquis uero quod non creditis aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hunc factum nostrum ad inrumpendum et nos in concilio non potuerimus deuindicare et auctorisare post uestra parte aut uos in uoce nostra tunc pariemus ipsa hereditate quod in karta resonat duplata uel triplata uel quantum uobis fuerit meliorata et uos perpetim habita. Facta karta uendicionis et firmitatis. sub die quod erit. XIII. kalendas iunii E. M. C. XXX. VIII. Ego Pelagio tolquidiz in hac karta manu mea roboro. Pro testibus. Egica testis. Pelagio testis. Suario test. Ordonio testis. Guidus archidiaconus conf. Frogia archidiaconus conf. Romanus presbiter notuit atque conf.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 154 (1).

LXV

Monumentum hoc, si authenticum est, (2) *Comitem Henricum, aera infrascripta, esse Vimarane, demonstrat. Textum nobis suppeditavit* Chronica de Cister, liv. v., cap. I.

1102

Ego Enricus Portugalensium Comes, simul cum uxore mea Regina Teresia illustris Alphonsi Hispaniarum Imperatoris filia facio cartam securitatis, et roboris Echa Martim Dñs Lameca..............................

....

Facta carta apud Vimarens era M. C. XL. Idibus Novembris. Ego Henricus Comes confirmo. Ego Regina Teresia confirmo. qui presentes fuerunt. Arias Petri Dominus terrae Vizeu, confirmat, Petrus Egas, Alvasir de Collimb. confirmat, Egas Moniz, Dominus Ripaminii confirmat. Vanegas Joannes tenens terrae Sanctae Mariae, confirmat, Lucendus Petriz, Alferez confirmat. Suerius testis, Pelagius testis., Resendus testis. Por + tugal. Sisnandus notuit (1).

LXVI

Ex antiquo libro regestorum Collegiatae Vimaranensis Livro de D. Mumadona, *sic dicto, nunc in Publico Archivo* (Torre do Tombo) *serrato, describendum curavimus.*

1103

Karta de pausada de Caydi de contramutatione

Dubium quidem non est set multis manet notissimum. quod nos famulos dei Menendo ueniegas et Gomice nunjz et totuta eitat et totos nostros heredes. placuit nobis per bone pacis et uoluntas. ut facere inter uobis comite domino Anrico. et uxor eius domna tarasia et fratres de vimaranes nominatos abba petro toergis. proposito pelagio truitat iudex eirigo ansiaz et toti clerici que sunt in vimaranes. kartula con tramutationjs et firmitatis de hereditate nostra propria que abemus in uilla que uocitant pausada de kaidi. que jacet inter sancto torquade et illa portella de morterie. damus ibi uobis quantaque ibi habuit Gomez eitat integra et ipsa alia ratione que ibi est de Diago citit. damus uobis si illa potuerimus habere et si illa non habuerimus que demus uobis alia tanta in loco conuenies. Et accepimus pro illa de uos alia hereditate nominata in ipso Monasterio de palombeiro de ripa de Avizella. dante nobis de illo de ipsa quarta que fuit de tolquide ordoniz. medietate que testauit dordia menendiz ad vi-

(1) *Portella*: a freguezia de Portella de Leitões — *Mons telarias*: o monte da Serrana — *Castro frogeua* restam vestigios d'um Castro no monte denominado de S. Bartholomeu, continuação para norte do da Serrana, já nos limites da freguezia de S. Clemente de Sande — *Riuulum Pel* o rio Pelie que nasce em Leitões.

(2) Vide J. P. Ribeiro, *Dissertações chronol.*, tomo III, parte 1.ª, pag. 40, nota.

(1) Não transcrevemos d'este documento a parte que não respeita ao nosso intento.

maranes quod est octaua integra de toto monasterio. abeatis illa firmiter in temporibus seculorum et nullus generis homo qui hunc factum nostrum irrumpere quisierit nullum habet licenciam et pro sola presumcione pariat duplatum quod auferre de ipsa hereditate temptauerit a parte de qui uoce de vimaranes pulsauerit et insuper sit exconumicatus a sancta fide catholica. et cum iuda traditore habeat participio in eterna dampnatione. et hec scriptura ujgorem obtineat perpetuum facta kartula contramutationis et firmitatis die erit v.º jdus julii E.ª M.ª C.ª XXXXI.ª Nos menendo uenegas. et Gomise nuniz et tota eitat. cum totos nostros heredes ad uobis comite domino Anriko et uxor uestra domna tareiga. et ad ipso abba et clericos de vimaranes. in hanc cartula contramutacionjs et firmitatis manus nostras roboramus. Qui ibi fuerunt. Geraldus archiepiscopus brachare confirmo. Froila archidiaconus confirmo. Eita archidiaconus confirmo. Petrus archidiaconus confirmo—Pelagio petri quos uidit—Affonso petri quos uidit—Gueda menendi quos uidit—Maiordomo diago gunsaujt quos uidit qui erat maiordomo de illo comite in sua terra — Fafia lux qous uidit—Egas moniz quos uidit—Egas gondesindiz quos uidit — Menendus scribsit — Pro testes Toereo testis—Pelagio testis—Diago testis—Menendo testis—Garsea testis. (1)

LXVII

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1104

KARTA CONTRAMUTATIONIS QUAM FECIT PELAGIUS TOLQUIDIZ IN UILLA DE PORTELLA SUB MONTE TELEIRAS IN RIPA DE PEL.

In dei nomine. Ego Pelagius tolquidiz placuit mihi per asto animo et propria mea uoluntate ut facerem uobis archiepiscopo domno geraldo sedis bracarensis karta contramutationis et firmitate de hereditate mea propria quam habeo de parte de matre mea geluira uermudiz et patre meo tolquide fagildiz eius iacentia in uilla portella sub monte teleiras riuulo pel territorio bracarensi et conparauimus illam de petro miriz. et de petro tedoniz. et uxore sua goldregodo. et de alia goldregodo. et de ordonio uegildiz. per precium et cartas do uobis sicut in cartas resonat cum domibus et edificiis suis et terris et aquis per suos terminos et locos antiquos cum quantum in se obtinet et adprestitum hominis est ubi illam potueritis inuenire ab integro uobis concedo et frates mei iam sunt integrati in alias similes et accepi de uobis aliam hereditatem que fuit de ramiro pelagiz in celeirolo sicut in testamento resonat. et insuper. XX. solidos et perinde mihi bene conplacuit et de pretio apud uos uichil remansit in debito. Ita ut de hodie die et tempore sit ipsa hereditas de iure meo abrasa et in uestro tradita atque confirmata. habeatis illam uos et omnes successores uestris Siquis tunc quod fieri minime credo aliquis homo uenerit uel uenerim contra hac karta contramutationis et firmitatis ad inrumpendum quam ego in iudicio deuindicare uel auctorisare non potuero post partem uestram quomodo pariem uel pariat uobis illam in duplo uel in triplo et uos perpetim habitura. et post istam scripturam aliam non ualeat nec anteriora nec posteriora et do uobis illam liberam de omnibus accionibus. Facta carta contramutationis et firmitatis. VIIII. Kalendas iulii. E. M. C. XXXX. II. Ego Pelagius tolquidiz uobis archiepiscopo domno Geraldo hanc scripturam manibus meis roboro. Aluitus testis. Sisnandus testis. Pelagius testis. Fr[illegible]a archidiaconus quod uidit conf. Vimara archidiaconus conf. Magister Bernaldus conf. Pelagius prepositus conf. Mido procentor conf. Pelagius aronis notauit.

Vide *Liber Fidei*, doc. n.º 222 (1).

(1) *Pausada de kaidi*: o casal de Pousada, hoje da freguezia de Mesão frio.—*Sancto torquade*: a freguezia de S. Torquato.—*Portella de morterie*: a portella de Morteiras, mais conhecida por Portella de Paçô. Veja-se a nota ao doc. n.º XXI.

(1) *Uilla portella*: a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões.—*Monte teleiras*: o monte da Serrana.—*Riuulo pel*: o rio Pelle, que nasce na mesma freguezia.

LXVIII

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1105

Testamento de Erigo in uillas palmeira. et britarios. sub monte petraco bracarensi archiepiscopo domno geraldo.

In nomine domini. Ego famulus dei erigus in domino deo amen. Nos quipe exitat *(?)* felicissimi seruientibus deo aliquid tribuere unde sibi celestia comoda conquirant. Quapropter concedo uobis domno Geraldo archiepiscopo bracarensis sedis uel omnibus clerecis qui tecum in sernicio dei permanent et sancte marie uirginis. et sanctorum apostolorum petri et pauli. et aliorum sanctorum quorum reliquie hic continentur duos casales quos habeo in uilla palmaria et britarios. sub monte petraco et riuulo feueros et boralios duobus ipsos casales ab integro cum omnibus edificiis suis et terris de intus et de foris cum suis aquis qui eas inrigare solent do atque concedo ipsos casales ut habeant inde serui dei stipendium et ego aiam domini inconuulsum premium. Neminem quidem permitto exteris uel propinquis quibus aliquo in tempore disturbationem faciat. hec feci ut mihi copia mercedis ueniat quodqui hoc factum meum exiguum uiolare temptauerit aut de iure dei et sancte marie tollere uoluerit quod do christo ac tot demonum legionibus arripatur et in euo cum eisdem legionibus assurus in tartarum ubi iudas piceas portat incendii penas. Et quisquis es qui meum ius frangere tenorem legis aut pauidus a tua uoluntate se ipsum conpesce aut uiolator predictus demonum acrius si uelis misce et pro damna secularia post partem parias imperatoris auri talenta. I. et illa hereditate in quadruplum. VI. idus ianuarii. E. M. C. XXXX. III. facta series testamenti. Ego erigus manibus meis roboraui. Pelagius testis. Fromaricus testis. Monio ermeriquiz Comitis henriquiz maiorinus conf. Monio leouezendiz conf. Aloitus ferz. conf. Arias ferz. conf. Gutierre tedoniz conf. Rudericus uermudiz conf. Aloitus ferz. conf. Arias ferz. conf. Gutierre tedoniz conf. Rudericus uermudiz conf. Fregia archidiaconus conf. Vimara archidiaconus conf. Honoricus prior conf. Mido armarius notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 229 (1).

LXIX

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1108

Testamentum quod condidit gontina nuniz cum filiabus suis geraldo archiepiscopo bracare in uilla portella.

In nomine dei patris genitique filii simul et spiritus procedentis qui unus idemque deus permanet in trinitate perfecta siue in honore alme uirginis marie. Ego gontina nuniz pariter cum filiabus meis nomine maria. maiore. et geluira. testamentum facio deo et sancte marie de bracare et uobis domno geraldo archiepiscopo de hereditate mea quam habeo in uilla portella et in paretes sob monte castro frogeua territorio bracarensi discurrentibus aquis ad pel in loco predicto ipso kasale de barrario cum omni sua prestantia et in illa ecclesia meam rationem quantam ibi habuit dolquitus fagildiz ubi eas potueritis inuenire et ipsam hereditatem cambiauit mihi mido arias pro alia quam dedi sibi in figueiredo et ipse mido arias conparauit ipsam hereditatem de portella de pelagio dolquidiz in c. xx. modios unde ego gontina testamentum facio sancte marie de bracare pro remedio anime mee et uiri mei pelagio arias ut inde mercedem copiosam ante dominum. Siquis uero ex progenie nostra uenerit aut extranee generis poteus et impotens et hoc factum disrumpere conauerit iram superni regis incurrat dei omnipotentis et regie functioni cum. I. auri talenta quoactus persoluat ac parte ipsius quid

(1) *Uilla palmaria:* a freguezia de Santa Leocadia de Briteiros. Veja-se a nota ao doc. n.º xix. — *Britarios*: a freguezia do Salvador de Briteiros. Veja-se a nota ao doc. n.º xix. — *Monte petraco*: o monte de Pedraço na mesma freguezia de Santa Leocadia. — *Riuulo feueros*: hoje denomina-se o rio Agrella. Veja-se a nota ao doc. n.º [illegible]. — *Boralios*: o lugar de Barralhos em a dita freguezia.

abstulerit uel temptauerit reddat in quadruplo in perpetim anematizatus maledictione percursus pereat in eternum et hec scriptura quam in concilio edimus et deliberauimus permaneat in omni robore et perpetua firmitate. facta series testamenti huius v. nonas marcii. E. M. C. XXXX. VI. Ego gontina hoc testamentum cum filias meas manibus nostris roboramus. Pelagius testis. Petrus testis. Gomizo testis. ramirus arias quod uidit conf. mido arias conf. Suarius arias conf. abbas eirigus conf. Stephanus eius monacus conf. Petrus menendiz conf. uimara gondezindiz conf. Froila petriz conf. Mido uiliamondiz conf. Onoricus notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible] (1).

LXX

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus. Lectiones varias ex eodem libro, doc. sub numero* [illegible].

1109

TESTAMENTUM QUOD FECIT PELAGIUS ODORIS ET ODORIO MENENDIZ MAURICIO ARCHIEPISCOPO BRACAREN. IN LONGOS [1]

In nomine sancte et individue trinitatis patris et filii et spiritus sancti et beate marie semper uirginis et omnium sanctorum. ego pelagius odoris et odorius menendiz [2] testamentum facimus deo et sancta maria [3] de bracara. et uobis archiepiscopo domno mauricio et clericis ibi conmorantibus de hereditate nostra [4] propria quam habemus in uilla quam [5] uocitant [6] longos subtus monte spini. aquis discurrentibus spini [7] aue. territorio bracarense [8]. et habet iacentia illa hereditas in ipsa uilla que sursum resonat longos. habet terminum ex [9] sancta christina et figit se in terminum [10] de pausata [11]. inde procedit ad terminum de lamazales et inde per terminum de spino et inde unde primitus inquoanimus [12]. Ipsa enim hereditas est [illegible] [13] pelagius odoriz meus primogenitus cum arias suariz. do et concedo uobis illam integram ubi eam potueritis inuenire. cum quantum in se obtinet et adprestitum hominis est per suis locis et terminis antiquis hoc [13] totum [14] ab [14] integro [14] uobis [14] [illegible] dem [14] do [15] illam [15] pro remedio anime mee et pro animabus filiorum meorum pelagius et alius pelagius ut a deo obtimam remunerationibus [16] accipiamus uos quidem habete illam firmiter et omnes successores uestri usque in perpetuum Siquis tamen [17] quod fieri non creditis. et si aliquis homo uenerit uel uenerimus tam [18] nos quam de nostris propinquis et uel de extraneis qui [18] contra hoc factum nostrum [19] ad inrupendum uenerit [20] quisque ille fuerit qui talia egerit [20]. inde [21] primis [21] sedeat [21] excommunicatus et a consortio sancte ecclesie segregatus et cum diabolo [22] inferno eterno igne crematus [23] et pariat illam hereditatem in quadruplo [24] et insuper mille auri talenta. facta autem series testamenti notum die quod erit x kalendas februarias. E. M. C. XXXX. VII. ego pelagius odoriz et odorius menendiz in hac series testamenti manus nostras roboramus [25]. Protestibus [26]. menendus testis. gotinus testis. Suarius testis. Pelagius testis. Pelagius menendiz archidiaconus conf. Vimara gondezindis conf. [27] Mito [28] uiliamondiz conf. [29] Petrus menendiz conf. Gotinus honoriquiz conf. Pelagius uermudiz conf. Petrus [30] ferraz [30] exarauit [30]. Romanus diaconus notuit [31].

Vide *Ibidem*, doc. n.° [illegible] (1).

[illegible variant readings, notes 1–31; legible only: 28 mido]

(1) *Villa portella*: a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões.—*Paretes:* desconhecido.—*Castro frogeua:* veja-se a nota ao doc. n.° LXIV. — *Pel:* o rio [illegible] — *Barrario*: Barreiro, logar em Leitões. — *Figueiredo*: logar em Leitões.

(1) *Longos*: a freguezia de Santa Christina de Longos. — *Monte spini*: o monte d'Espinho. — *Sancta christina*: a egreja parochial de Longos. — *Pausata*: a freguezia de Pousada do concelho de Braga. — *Lamazales*: a freguezia de [illegible] do concelho de Braga. — *Spino*: a freguezia ou monte d'Espinho, hoje do concelho de Braga.

LXXI

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1110

De hereditate de Portela

In dei nomine. Ego fromarigo ordoniz et uxor mea donada in domino deo eterno salutem amen. Ideo placuit nobis per bona pacis et uoluntas ut uinderemus uobis domno mauritio archiepiscopo et clericis commorantibus in sede bracara scilicet et uendimus et kartam facimus de hereditate nostra propria quam habemus in uilla portella subtus mons chedeiras discurrentes aquas de pel ad flumine aue et habet iacentia illa hereditate ubi uocitant in illos casales et domus qui fuerunt de bisauio nostro nomine miru damus inde et concedimus uobis in ista karta de illo casal quomodo est concluso in giro per suas clausuras et per suos terminos v integra et de totas illas terras de fora mea ratione integra quantumque hodie die in meo iuri obtinuit siue de ganantias et de parentela et de totas contramudas de montes in fontes per suis terminis et locis antiquis per ubi illam potueritis inuenire cum quantum adprestitum hominis est qui in se obtinet uel obtinuerit damus uobis illam hereditatem excausatam et deliberatam de totas actiones et de totas alunas et propersoluta de aliis nostris heredis et sunt confirmatores de ista karta damus nobis atque concedimus et coram testis adsignauimus pro quo accepimus de uobis precium. xx. viii. modios quod statutum fuerit tantum nobis bene conplacuit et de precio apud uos non remansit in debitum pro dare. abeatis uos illam hereditatem firmiter et omnes successores uestri usque in perpetuum et si aliquis homo uenerit uel uenerimus ad inrumpendum contra hunc factum nostrum quod nos in concilio non potuerimus deuindicare nel auctorgare pro uestra parte aut uos in uoce nostra quomodo pariemus uobis uel uoci uestre illam hereditatem duplatam uel triplatam uel quantum a uobis fuerit meliorata et super ista karta ullus scriptus non ualeat nec anteriores nec posteriores sed ista karta semper abeat roborem et plenam firmitatem et uos perpetim abitura. facta carta uendicionis die erit. ii. idus nouembris. E. m. c. xxxx. viii. Ego fromarigo et uxor mea in hac karta uendicionis manus nostras roboramus. Pro testibus Pelagius testis. Petrus testis. Ordonius testis. Menendus testis. Petrus notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º 709 (1).

LXXII

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1110

Plazum patus et concordie facta in quietatione quam habebat bracarensis ecclesia cum monasterio de sandi.

Era m. c. xxxx. viii. xiii kalendas decembris. Dubium quidem non est sed multis maneat cognitum atque notissimum eo quod archièpiscopus domnus mauricius de ecclesia bracarensi abuit altergationem cum abbate domno roderico et cum heredes de sancto martino de sandi super hereditatem et domus qui fuerunt de pelagio odoris et testauit ea ad sanctam mariam de bracara in sua uita et insuper suum corpus sepeliuit et post obitum suum dicentes heredes de sandi quia erat suam hereditatem et unde bracara misere in asertione perscriptos et crebra *(?)* quod inter se abuere et super isto adiuncti sunt in bracara ante archiepiscopo domno. m. et omnes uiri nobiles qui ibi erant adiuncti et iudicauere quum directum erat de bracara et non de sandi obinde ego Roderigo uermuiz abbas et heredes ipsius monasterii pactum simul et plazum facimus archiepiscopo dmno. m. et omnibus clericis bracharensibus ut ab hac die et deinceps non calumniemus nos uos neque successoribus uestris qui post uos uenturi sunt pro ipsa hereditate in nullisque tempus et si ista scriptura infringere quesierimus pariemus post partem uestram quantum exierimus in duplo et insuper. d. solidos et iudicatum. Nos supra nominati in hoc plazum manus nostras roboramus. Pro testibus. Pelagius

(1) *Villa portella*, a freguezia de S. Martinho da Portella de Leitões. *Mons chedeiras*, o monte da Serrana.

testis. Menendus testis. Aloitus testis. Hono-[illegible] testis. Fromarigus notuit.

Vide *Ibidem*, doc. n.º [illegible].

LXXIII

Ex antiquo libro regestorum Collegiatae Vimaranensis Livro de D. Mummadona, *sic dicto, nunc in Publico Archiro* (Torre do Tombo) *servato, describendum curarimus.*

1112

Kartula de hereditate que iacet in tauoadelo ubi dicent ordal

In dei nomine. Ego pelagio sindiz in domino deo eternam salutem amen. Placuit mihi per bona et uoluntas et facio tibi Adosinda martiniz cartula donationis et firmitatis de hereditate mea propria que habeo in tauoadelo et abet iacentia in loco predicto ubi uocitant casa de Gondesindo gulaliz. illa uilla integra de ordal. inter ambos rigos et media de illa deuesa de super ille rigo et media de illa casa que comparaui de guandila. et media de illa clausa uetera. que comparauj de astrulfi iohanis. et illa casa de surso cum sua eira uetera. Do tibi ea integra pro tuas arras. habeas ea firmiter et filios meos et tuos et si semen non habuerimus remaneat pro remedio anime nostre. Ut siquis aliquid homo uenerit uel uenero contra hunc factum nostrum ad inrumpendum que nos in iudicio deuindicare non potuerimus quomodo pariat parti uestre duplatum aut quantum uobis fuerit melioratum et uos perpetim habere. facta cartula donationis. et firmitatis. III kalendas agusti. Era M. C. L. Ego superius in hanc cartula manus meas roboro. Pro testis. Pelagio testis. Flomarico testis. Arriani notauit (2).

LXXIV

Ex antiquo libro regestorum Sedis Bracharensis Liber Fidei, *sic dicto, descripsimus.*

1124

Testamentum hereditatis que est in uilla sancti Petri de Ruuiolos.

In nomine domini nostri iehu christi et sancti saluatoris et sancte marie uirginis petri et pauli et sancti stephani et omnium sanctorum pater et filius et spiritus sanctus amen. Ego famula dei goldregodo liuiuaz concedimus omnia mea hereditate ad ipsa sede sancte marie de bracala et omnibus sanctis quorum reliquie sunt ibi *(?)* Ego superius nominata texto omnia mea hereditate pro remedio anime mee et pater meus et mater mea unde mihi eueni siue de parentela quomodo de ganantia in uilla sancti petri de ruuiolos quanta fui de pater meus et mater mea per ubi illam potueritis inuenire. casas edificiis in montes et in fontes. et dès hodie die sedeat de iuri meo abrasa et in sancta maria de bracara tradita. et alias scripturas anteriores et posteriores hodie finem ponimus et istum testamentum eligimus et concedimus et propria manu roboramus et si aliquis homo uenerit uel uenerimus contra hunc factum nostrum quesierit inrumpere inprimis sedeat excomunicatus et cum iuda traditore habeat communiónem et illa hereditate quadruplum satisfaciat notum die quod erit VI. kalendas februarii. E. M. C. LX. II. Goldregodo luiuiaz in hac series testamenti manu mea roboro. Petrus testis. Menendus testis. Osorio testis. Rodericus testis. Pelagius notuit.

Vide *Liber Fidei*. doc. n.º [illegible].

(1) *Sancto martino de sande:* o extincto mosteiro de S. Martinho de Sande, hoje egreja parochial.

(2) *Tauoadelo:* freguezia de S. Cypriano de Taboadello.—*Ordal:* desconhecido.

(1) *Uilla sancti petri de ruuiolos:* o logar de [illegible] na freguezia de S. Clemente de Sande, que então constituía uma freguezia independente como consta das Inquirições geraes.

LXXV

Pactum venditionis unius molini in Rio de Moinhos. *Charta autographa, olim ad Collegiatam Vimaranensem pertinens, in Publico Archivo* (Torre do Tombo) *invenitur, unde eam describendam curavimus.*

1127

In dei nomine. Ego domna ausenda ama que fuit de domno Rege Alfonso tibi fratri meo Petro sendini facio kartam uenditionis perpetue que firmitudinis de ipso molino qui habeo in rio de molinos et habet iacentiam circa ipsam meam hereditatem unde do tibi atque concedo supradictum ipsum molinum de monte in fonte per ubicumque potueris inuenire cum tota sua prestancia et ad prestitum hominis est. Scilicet de pretio quot de te accepi unam pellem bonam coniliam. Tantum mihi et tibi placuit et de precio nihil remansit pro dare. habeas igitur firmiter ipsum molinum et omnis posteritas uestra in cunctis temporibus seculorum. Set si aliquis homo uenerit qui hoc nostrum factum infringere uoluerint pariat tibi ipsum molinum duplatum et quantum fuerit melioratum, et insuper domino terre. d. solidos bone monete. facta karta Mense aprilis. Sub E. M.ª C.ª LX.ª V.ª Ego domna ausenda ama que fuit de Rege domno Alfonso tibi fratri meo Petro sendini kartam hanc propriis manibus roboro. — Pro testibus—Petrus testis—Pelagius testis—Gunsaluus testis—Menendus notuit (1).

LXXVI

Ex codice, Livro de D. Mummadona *dicto, sumpsimus.*

1045

CARTULA DE UILLA SILUARES CUM SUAS ECCLESIAS

Donnis inuictissimis hac triumphatoribus gloriosissimorum martirum ob honorem sancti saluatoris sancteque semper uirginis et genitricis domini marie Sancti michaelis arcangeli sanctorum apostolorum petri et pauli sancti iohannis apostoli et euangeliste Sancti iacobi apostoli Sancte eolalie uirginis Sancte tecle uirginis uel omnem sanctorum martirum uirginum atque confessorum quorum reliquie recondite sunt in scimiterio vimaranes subtus alpe latito inter duas amnes Aue et auizella territorio bracarensis. Ego enim famulus dei menendus dux magnus prolix nunus et ilduare cum peccatorum mole depressus in spe fiduciaque sanctorum non usquequaque disperatione deicior que etiam reatui meo criminibus sepe pauesco et ideo deuotioni mee extitit ut pro remedio anime mee concederem adque testarem ad ipsum locum sanctum villa nostra propria quod uocitant siluares integro per suis terminis et locis antiquis per ubi eam potueritis inuenire cun cunctis adiuntionibus et prestationibus suis quicquid in se obtinet cum seruos et ancillas que sepius seruirunt ad ipsa villa. et abet iacentia subtus mons longo inter abruna et abrunela cum suas ecclesias uel omnem rem suam. ac sic concedo adque sacrosanto altario offero pro remedio anime mee pro uictum atque uestimentum fratrum monachorum uel ancillarum dei sicut nobis illa concesserunt per cartule firmitatis ordonio romanoz et uxor sua odrozia et filio eius munio et germanas suas Tequilo et tarasia uel eius subrino Romano didaz pro scelus que ad nos fecerunt de nostros uassalus que nobis fillarunt manibus de nostro iudicio *(sic)* nominibus aluaro muniz cum suo ganato et gogina aluariz cum suo ganato et abuerunt nobis illo appariare sicut lex codica docet et nun habuerunt unde sentencia legis adimplere et cum rogum et sugessione dederunt nobis illa villa cum sua criazon et suas ecclesias et cum rusticis ibidem deseruientes cum omnem rem suam seruitio reddentes. damus omnia quod desuper diximus integra cum cunctis adiunctionibus et prestationibus suis que in se obtinet. Necnon etiam ibidem adicimus ccc solidos de argento simili modo et uaso [illegible] xii [illegible] uasos de cristallo IIIes una alcalla una tructa de cristallo. ita ut ex presenti die sit concessa pro anima mea ad parte ipsius monasterii vimaranes habeant et possideant et pro anima nostra cotidie deum deprecare et pauperibus mercede elemosinis tribuere et ipsam rem ad [illegible] [illegible] hunc factum nostrum ausus fuerit inrumpere

(1) *Rio de molinos* — rio de M[illegible] [illegible] n.º xxiii.

uel immodico conuellere et contra hanc series testamenti infringere uenerit uel uenerimus in primis sit excomunicatus et protectus de collatione sanctorum et anathema fiant et a christianorum cetus separati communionem amittant tam dire percussionis ulcione conlisus. omnis diuini ordinis cultor que illi communicare presumpserit simili pena tabescat. et insuper quantum de hoc usurpauerit reddat in quadruplum post parte monasterii ipsius monasterii de vimaranes et omnes habitantes in eo. Facta series testamenti in die quod erit x°v° kalendas ianuarias. Era Mª Lªxxxª inquoante prima. Menendus dux magnus in hoc testamentum manu mea confirmo.

Menendus floiaz conf.—Osorio telliz conf. Menendus dux saboles nanniz *(sic)* conf.—Sub christi nomine et dei gratia adefonsus episcopus conf.—Ilduara prolix ermegildi conf.—Petrus abba confirmo.

Erus abba conf.—Vimara prepositus conf.—Gemondo uimaraz—Gutierre ordoniz—Pelagio gomez conf.

Pelagius diaconus notauit.

Vide *Port. Mon. Hist., Diplom. et Ch.*, doc. n.º 330 (1).

(1) Este documento não foi inserido por lapso no respectivo lugar, que era na pagina 32 immediatamente ao doc. n.º 50 — *Villa siluares* [illegible] *cum suas ecclesias* [illegible] as freguezias de S. Clemente e S. Martinho de Silvares, hoje do concelho de Fafe, antigamente denominado Monte-Longo.—***Inter abruna et abrunela*** : o rio ***Abruna*** nasce na freguezia de Varzea Cova e recebe junto a Fafe dous pequenos affluentes; toma diversos nomes consoante os locaes por onde corre, nas proximidades de Silvares é vulgarmente chamado rio d'Antime ; na edade media tinha em todo o percurso, parece, o nome de *Abruna*, como nos indica um documento da Collegiada do anno de 1125 já por mim extractado no *O Archeologo Português*, vol. IX, pag. [illegible], doc. n.º [illegible]. O ***Abrunela*** nasce em S. Bartholomeu do Rego, toma differentes denominações, sendo mais conhecido pela de Bogio ; é menor em extensão e volume que o ***Abruna***. Juntam-se ambos ao Vizella nas proximidades da ponte de [illegible]vainhos. As denominações medievas são hoje completamente desconhecidas.
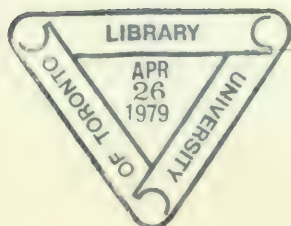
ERRATAS

Pagina	Columna	Linha	Erro	Emenda
IX	2	10	semelhantes	de semelhantes
XI	1	4 e 5	*Latina et Portugal-liensia*	*elimine-se*
XII	2	14	D.	*elimine-se*
XII	2	16	Momumenta	Monumenta
XII	2	17	D.	*elimine-se*
XII	2	18	D.	*elimine-se*
XII	2	23	dynastia	dominação
XII	2	25	bragantina	brigantina
XIII	1	1	*Portugalliae*	*Portugaliae*
4	1	26	*Ramirii*	*Ranimiri*
7	1	16	*maplissimam*	*amplissimam*
7	1	29	nom	non
7	1	40	XXX, XXXII, XLVIII e LI	XXIX, XXXI, XXXII XLIX e LII
7	2	47	nee	mee
8	1	8	Nec non	Necnon
9	1	3	domus	domos
9	2	31	uirgines	uirginis
10	1	17	ususpare	usurpare
10	1	33	quautum	quantum
11	2	22	infiirmitate	infirmitate
18	2	20	Ecelesie	Ecclesie
23	1	35	respetivo	respectivo
24	1	39	XXXI	XLII
31	1	16	uxorl	uxori
36	1	20	onnes	omnes
37	1	22	ant	ante
41	1	9	santi	sancti
41	2	36	penselio	pensello
42	1	10	eum	cum
42	1	22	eldosinho	eldosindo
42	2	20	sınt	sint
43	1	36	Monte;	Monte,
44	1	51	comit	comite
44	2	19	Petros	Petrus
46	2	18	monasterio	momasterio
47	1	35	*En*	*Et*
53	1	51	Quinta	Quintã
54	2	37	*Cellfaano*	*Cellafano*
59	2	15	sna	sua
59	2	22	deuotionen	deuotionem
62	1	4	quendam	quemdam
63	1	10	do	de
63	2	15	saec,	saec.
64	2	6	xx'IIII es	xx'III es
64	2	25	toliolos	taliolos
68	2	21	Ohinde	Obinde
68	2	22	Pelagins	Pelagius
68	2	27	monte	mente
68	2	37	auepimus	accepimus
70	1	24	gunsaujt	gunsaluit
70	2	1	uolis	uobis
71	1	13	clerecis	clericis
71	1	14	sernicio	seruicio
71	2	34	poteus	potens
73	1	31	nobis (em parte dos exemplares)	uobis

uel immodico conuellere et contra hanc series testamenti infringere uenerit uel uenerimus in primis sit excomunicatus et protectus de collatione sanctorum et anathema fiant et a christianorum cetus separati communionem amittant tam dire percussionis ulcione conlisus. omnis diuini ordinis cultor que illi communicare presumpserit simili pena tabescat. et insuper quantum de hoc usurpauerit reddat in quadruplum

Pelagius diaconus notauit.

Vide *Port. Mon. Hist., Diplom. et Ch.*, doc. n.º 330 (1).

---

(1) Este documento não foi inserido por lapso no respectivo lugar, que era na pagina 32 immediatamente ao doc. n.º 30. — *Villa siluares... cum suas ecclesias:*

PREÇO 500 REIS

PEDIDOS Á SOCIEDADE MARTINS SARMENTO

GUIMARÃES